

T.C.
TOROS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET VE LOJİSTİK YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

AVRUPA BİRLİĞİ VE DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ
ÇERÇEVESİNDE UYGULANAN TEŞVİKLER

Ceylan BULGAN ARAS

DANIŞMAN
Doç. Dr. Tunay KÖKSAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EYLÜL 2018

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Ceylan BULGAN ARAS tarafından hazırlanan “Avrupa Birliği ve DTÖ Çerçevesinde Uygulanan Teşvikler” başlıklı bu çalışma 12/09/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası Ticaret ve Lojistik Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
(Danışman)
Doç. Dr. Tunay KÖKSAL

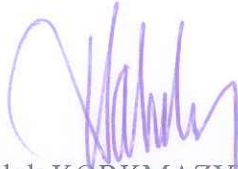
Jüri Üyesi
Dr. Öğr. Üyesi Caner ATIŞ
(Mersin Üniversitesi)

Jüri Üyesi
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz TUNÇ

Savunma Sınav Jürisi Tarafından Tezin İmzalı Nüshasının Teslim Tarihi : 28.09./20.18

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Haluk KORKMAZYÜREK
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada;

- Sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

28/09/2018

Ceylan BULGAN ARAS

AVRUPA BİRLİĞİ VE DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ÇERÇEVESİNDE UYGULANAN TEŞVİKLER

(Yüksek Lisans Tezi)

Ceylan BULGAN ARAS

TOROS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

2018

ÖZET

Teşvikler, uluslararası ticarete rekabetin güçlendirilmesi ve toplumun refahını artırılması için tüm ülkelerde devletin serbest piyasa ekonomisine müdahalede bulunabildiği en etkili araçlarından biridir. Hükümet tarafından kişiye, işletmeye veya kuruma verilen bir yardımdır. Çoğunlukla nakit ödeme veya vergi indirim biçimindedir. Teşvikler halkın genel çıkarlarını sağlamak ve yüklerini hafifletmek için verilir. Bir teşvik, doğrudan veya dolaylı olarak temin edilen, alıcı şahsa veya işletme şirketine imtiyaz sağlayan bir ödeme şeklini alır. Teşvikler, finansal destek sağlayarak belirli bir eylemi teşvik ettikleri için, ayrıcalıklı bir finansal yardım türü olarak görülmektedir.

Uluslararası piyasada güç kazanmak ve rekabet gücünü arttırmak için işletmelere, üreticilere sağlanan teşvikler çok önemlidir. Teşvikler aracılığı ile, ülke ekonomisinde büyüme elde edilebilir ve pazar alanı genişletilebilir. Ülkeye giren döviz miktarını artırır, daha fazla istihdam yaratır. Dünyada oluşan rekabet sebebiyle, işletmeler uzun soluklu, kaliteli ürünler elde etmeyi ve olabildiğince düşük maliyetlere sahip olmayı denemektedir. Bu durum, tüketicilere verimi ve faydaları artırır.

Çalışmanın hedefi, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde, AB teşviklerini incelemektir. Detaylı bir şekilde düzenlemeler çerçevesinde AB teşvikleri ve sübvansiyonları değerlendirildi.

Anahtar Kelimeler: Teşvik Politikaları, Sübvansiyonlar, DTÖ, Türk Teşvik Sistemi, Vergi Teşvikleri, Teşvik Regülasyonları

**THE SUBSIDIES APPLIED IN THE CONTEXT OF EUROPEAN UNION AND
WORLD TRADE ORGANIZATION**

(M. Sc. Thesis)

Ceylan BULGAN ARAS

TOROS UNIVERSITY

SOCIAL SCIENCE INSTITUTE

2018

ABSTRACT

Subsidies are one of the most effective means by which the state can intervene in the free market economy in all countries in order to strengthen competition in international trade and to enhance the welfare of the society. Subsidies are usually a help given to a person, business or institution by a government. They are in the form of cash payment or tax reduction. They are given for the benefit of the people and to alleviate their burdens. Subsidy is a form of payment, which is directly or indirectly procured. It provides a concession to the recipient or the operating company. They are seen as a privileged kind of financial assistance to strengthen an action by providing financial support.

The subsidies are very important because enterprises and manufacturers can gain strength in the international market and increase their competitiveness. We gain growth in the country's economy, we can expand the market area. Growth can be achieved in the national economy through subsidies and the market area can be expanded. Increases the amount of foreign currency entering the country and creates more employment. Due to the competition in the world, enterprises try to obtain long-term, high quality products at the lowest possible costs. This increases the efficiency and benefits for consumers.

The aim of the study is to examine the subsidies within the context of European Union and World Trade Organization. EU subsidies were evaluated within the framework of the WTO and regulations.

Key words: Subsidies, Policies, WTO, Turkish Incentive System, Tax Incentives, Subsidy Regulations

TEŞEKKÜR

Öncelikle tezli yüksek lisans eğitim ve öğretim hayatım süresince kaliteli hizmetlerinden dolayı Toros Üniversitesi'ne, çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım değerli hocalarım Doç. Dr. Tunay KÖKSAL, Doç. Dr. Mustafa BEKMEZCİ ve Dr. Öğr. Ü. Ayhan DEMİRCİ ye, yüksek lisans eğitimim süresince manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok değerli aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM DIŞ TİCARETİN VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TANIMI

1. DIŞ TİCARET VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TANIMI	
1.1.Dış Ticaretin Tanımı.....	3
1.1.1.İhracat kavramı ve türleri.....	5
1.1.1.1.Özellik arz etmeyen ihracat.....	6
1.1.1.2.Kayda bağlı ihracat.....	6
1.1.1.3.Konsinye ihracat.....	6
1.1.1.4.Kredili ihracat.....	7
1.1.1.5.Serbest bölgelere yapılacak ihracat.....	7
1.1.1.6.Bağlı muamele yoluyla yapılacak ihracat.....	7
1.1.1.7.Sınır ticaret kapısında yapılacak ihracat.....	7
1.1.1.8.İthal edilmiş malların ihracatı.....	8
1.1.1.9.Kiralama yoluyla ihracat.....	8
1.1.1.10.Bedelsiz ihracat.....	8
1.1.1.11.Transit ihracat.....	9
1.1.2.İthalat kavramı ve türleri.....	9
1.1.2.1.Akreditifli ithalat.....	10
1.1.2.2.Mal karşılığı ithalat.....	11
1.1.2.3.Bedelsiz ithalat.....	11
1.1.2.4.Diğer ithalat türleri.....	11
1.1.3.Dış ticaret politikalarının tanımı.....	12
1.1.3.1.Dış ticaret politikalarının amaçları.....	12
1.1.3.2.Dış ticaret politikasının araçları.....	13
1.2.Avrupa Birliği'nin Tanımı.....	15
1.2.1.Avrupa Birliği'nin ekonomik dayanışması.....	17
1.2.2.Avrupa Birliği'nin ortak ticaret politikası.....	21
1.2.3.Avrupa Birliği'nin teşvik politikası.....	24

İKİNCİ BÖLÜM
TEŞVİK KAVRAMI VE KAPSAMI

2. TEŞVİK KAVRAMI VE KAPSAMI	
2.1. Teşvik Kavramı.....	25
2.2. Teşviklerin Önemi.....	31
2.3. Avrupa Birliğinde Uygulanan Teşvikler	35
2.3.1. Sektörel teşvikler.....	40
2.3.1.1. Görsel ve işitsel sektör teşvikler	41
2.3.1.2. Elektrik sektörüne yönelik teşvikler	44
2.3.1.3. Kömür ve çelik sektörüne yönelik teşvikler	45
2.3.1.4. Gemi yapımına yönelik teşvikler	46
2.3.1.5. Taşımacılık sektörüne yönelik teşvikler.....	49
2.3.1.6. Balıkçılık sektörüne yönelik teşvikler.....	54
2.3.1.7. Tarım sektörüne yönelik teşvikler.....	57
2.3.2. Yatay teşvikler.....	60
2.3.2.1. Çevrenin korunmasına yönelik teşvikler	61
2.3.2.2. Eğitime yönelik teşvikler	64
2.3.2.3. Araştırmaya ve geliştirmeye yönelik teşvikler	66
2.3.2.4. Küçük ve orta boy işletmelere (KOBİ) yönelik teşvikler.....	72
2.3.2.5. Kurtarma ve yeniden yapılandırmaya yönelik teşvikler.....	74
2.3.2.6. İstihdama yönelik teşvikler	76
2.3.2.7. İhracata yönelik teşvikler	79
2.3.3. Bölgesel teşvikler	83
2.3.3.1. Yatırım teşvikleri	84
2.3.4. Teşviklerden faydalanan firmalara örnekler	85
2.4. Türkiye’de Uygulanan Teşvikler	86
2.4.1.İhracat teşvikleri	89
2.5. Diğer Teşvikler	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ÇERÇEVESİNDE TEŞVİKLER

3. DTÖ ÇERÇEVESİNDE TEŞVİKLER.....	94
3.1. Teşviklerin DTÖ Nezdinde Sınıflara Ayrılması.....	94
3.1.1. Sübvansiyonlar ve karşı tedbirler.....	94
3.1.2. Kırmızı yasaklanan sübvansiyonlar.....	95
3.1.3. Sarı karşı tedbir alınabilir sübvansiyonlar.....	96
3.1.4. Yeşil karşı tedbir alınamayan sübvansiyonlar.....	98
3.2. Teşvik Anlaşmazlıklarının Dünya Ticaret Örgütü Nezdinde Çözüm Yolu.	100
3.2.1. Sübvansiyonlar ve STA anlaşması.....	101
3.2.2. Anlaşmanın yapısı.....	102
3.2.3. Anlaşmanın kapsamı.....	102
3.2.4. Sübvansiyonların kategorileri.....	104
3.2.5. Gözleme önlemleri.....	106
3.2.6. Geçiş kuralları, özel ve diferansiyel tedavisi.....	107
3.2.7. Bildirimler.....	108
3.2.8. Uyuşmazlık anlaşması.....	108

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

SONUÇ	109
KAYNAKÇA.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	126

TABLolar LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1. Ödeneklerin dağılımı 2014 ile 2020 mali planı.....	20
Tablo 2.1. Teşvik araçlarının çeşitleri	30
Tablo 2.2. Teşvik sisteminin işleyişi	34
Tablo 2.3. 2011-2016 Dönemi sektörel yardımlar	40
Tablo 2.4. AB'nin 2011-2016 Çevre yardımları	63
Tablo 2.5. Avrupa'da işsizlik oranları	78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. AB 2014 ile 2020 mali programı.....	21
Şekil 1.2. Ülkelerin dünya içindeki gsyih payları 2016.....	23
Şekil 2.1. 2015 ile 2016 yılı arasında alanlara göre dağıtılan teşviklerin oranı.....	38
Şekil 2.2. Norveç gemi yapımı faaliyetleri.....	48
Şekil 2.3. Ar-Ge, 2006-2016 döneminde gayri safi yurtiçi harcamalar.....	69
Şekil 2.4. Ar-Ge dünya genelinde 2006-2016 harcamaları.....	70

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AK	Avrupa Komisyonu
AMS	Agricultural Marketing Services Tarım Pazarlama Hizmetleri
AOA	Agreement on Agriculture Tarım Antlaşması
AP	Avrupa Parlementosu
APÜ	Avrupa Parlamento Üyesi
AR-GE	Araştırma- Geliştirme
AT	Avrupa Topluluğu
BEPA	Bureau of European Policy Advisers Avrupa Politika Danışmanlığı Bürosu
BKK	Bakanlar Kurulu Kararı
BPT	Business Privilege Tax Ayrıcalıklı İşletme Vergisi
CFR	Council of Foreign Relations Dış İlişkiler Konseyi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
ECI	Enterprise Content Integration Kurumsal İçerik Entegrasyonu
ENP	European Neighbourhood Policy Avrupa Komşuculuk Politikası
EP	European Policy Avrupa Politikası
GATS	Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GATT	Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması
GERD	Gross Domestic Expenditure on R&D

	Ar-Ge Gayri Safi Yurtiçi Harcamalar
GSP	Gross State Product Bürüt Devlet Ürünü
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development Uluslararası Yapılandırma ve Kalkınma Bankası
ICSID	International Centre for Settlement of Investment Disputes Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi
IDA	International Development Association Uluslararası Kalkınma Kuruluşu
IFC	International Finance Corporation Uluslararası Finans Kurumu
IMF	International Monetary Fund Uluslararası Para Fonu
KOBI	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İda- resi Başkanlığı
LA	Lizbon Antlaşması
LDC	Least-Developed Country Az Gelişmiş Ülkeler
MFA	Ministry of Foreign Affairs Dışişleri Bakanlığı
MIGA	Multilateral Investment Guarantee Agency Çok Taraflı Yatırım Garantisi Ajansı
MS	Member States Üye Devletler
NKS	Network Knowledge Server Ağ Bilgi Sunucusu
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries Petrol İhraç Edene Ülkelerin Organizasyonu
OTP	Ortak Ticaret Politikası
SCM	Subsidies and Countervailing Measures

Sübvansiyonlar ve Sayım Önleme Tedbirleri

TEU	Treaty on European Avrupa Antlaşması
TFEU	Treaty on the Functioning of the European Union Avrupa Birliği'nin İşleyişine Yönelik Antlaşma
THŞ	Temel Haklar Şartı
TOL	Trading on Line İnternet Üzerinden Ticaret
TRIM	Time Related Instructional Management System Zamanla İlgili Öğretim Yönetim Sistemi
TRIPS	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle İlgili Yönleri
ÜD	Üye Devletler
WTO	World Trade Organization Dünya Ticaret Örgütü
YTB	Yatırım Teşvik Belgesi

GİRİŞ

Avrupa Birliğinin en önemli kuruluş amacı, II. Dünya Savaşı'nın bıraktığı yıkıcı etkilerden, hızlı bir ekonomik kalkınma ile kurtulmak istenilmesidir. Ülkeler, kaybettikleri ekonomik potansiyellerini kazanarak ve güçlü bir ticari pazarına sahip olmak istemişlerdir. Temel ilkesi, serbest rekabetin hakim olduğu güçlü bir piyasa ekonomisi yaratmaktır.

Bu sebeple, ilk defa fiili olarak Avrupa'da bütünleşme hareketleri 1957 yılında, altı ülkenin Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurmasıyla başlamıştır. Ekonomik, hukuksal, sosyal ve siyasal alanları geliştirmeyi hedefleyen çalışmalara başlanmıştır. Yıllar içinde üye ülkelerin artışıyla çalışmalar hız kazanmıştır.

1992 yılında üye sayısı hızlıca büyüyen bu örgüt, Avrupa Birliği (AB) ismini almıştır. Birliği kuran antlaşmalarda yer alan temel düzenlemeler çerçevesinde AB, üye ülkelere ve üye olmayan ülkelere mali yardımlar sağlamaktadır. AB, hedeflerine ulaşmak için hibe, teşvik veya kredi şeklinde ülkelere yardımlar sunmaktadır. Serbest rekabet açısından devlet müdahaleleri önemli bir faktördür.

Devlet, teşvikler aracılığıyla özendirme ve destekleme amacıyla firmalara müdahalelerde bulunmaktadır. Ülke ekonomisinin geliştirilebilmesi için seçilen sektörlerle bu şekilde katkıda bulunmaktadır. Bu çerçevede, toplumun refahını arttırarak ekonomik ve sosyal adaptasyon gerçekleştirilmektedir.

Rekabeti uluslararası düzeyde sağlamak ve Pazar payını arttırmak devlet yardımlarının asıl amaçlarındanıdır. Ekonominin büyümesi açısından önemli olan uluslararası ticaretin geliştirilebilmesi için devlet, firmalara ve üreticilere teşvikler sağlamaktadır Devlet yardımlarının ve Teşviklerin iyi bir şekilde kullanımı, uluslararası ticarete devam eden iş birliği için hayati önem taşımaktadır.

Uluslararası ticaret, her ülkenin kendi doğal kaynaklarını en iyi şekilde kullanmasına yardımcı olur. Her ülke, kaynaklarının en uygun olduğu malların üretimine yoğunlaşabilir. Kaynakların israfından kaçınılır. Bir ülkenin daha düşük maliyetlerle başka ülkelere ithal ederek, üretmediği veya daha yüksek maliyetler nedeniyle üretmediği malları elde etmesini sağlar.

Uzmanlaşmaya öncülük ederek farklı ülkelere farklı malların üretimini teşvik eder. Mallar, iş bölümünün avantajları nedeniyle nispeten düşük bir maliyetle üretilebilir.

Uluslararası rekabet nedeniyle, bir ülkedeki üreticiler daha kaliteli mallar üretmeyi ve mümkün olan en düşük maliyetle üretmeyi denemektedir. Bu, tüm dünyadaki tüketicilere verimi ve faydaları arttırır.

Bu araştırmada, Avrupa Birliği'nin oluşturduğu maddeler çerçevesinde mevcut uluslararası düzenlemelerin, teşviklerin, uluslararası ticaret bağlamında ekonominin bir değerlendirilmesi yapıldı. Teşvik bağlamında, gelecekte düzenlenecek aktiviteler ve bazı özel önlemler için gerekçeler açıklandı. Ancak, teşviklerin çeşitliliği ve her ülkede bulunması dolayısıyla faydalı görülenler incelendi.

Araştırmada devlet yardımları ve teşvik düzenlemeleri tanıtıldı. Literatür taraması yapılarak regülasyonlar ve düzenlemeler çerçevesinde betimsel bir araştırma hazırlandı.

Uluslararası ticaret bağlamında, dünya kuruluşlarının fikirleri ve kurulma amaçları, yaşadıkları ekonomik burhanlar ve sonrasında oluşturulan teşvikler çalışmamızda bize rehberlik etti.

Çalışmamızın birinci bölümünde bütün dünya ekonomisi için ciddi önem taşıyan dış ticaret kavramına yer verildi. Detaylı biçimde dış ticaret kavramı, kapsamı ve amaçları araştırıldı. Dış ticarete yer edinen olgulardan bahsedildi.

İkinci bölümde hem kavramsal hem de içerik anlamında teşvikler tanıtıldı. Detaylı bir şekilde Avrupa Birliğinin teşviklere, sübvansiyonlara bakış açısından incelemeler yapıldı. Mevzuatları açısından teşvik politikaları anlatıldı. Avrupa Birliği kuruluşları ve anlaşmalarından söz edildi. Hedef kalkınma planları ile hazırlanan teşvikler kapsamında araştırılma sürdürüldü.

Detaylı teşvik kapsamlarının yer aldığı ikinci bölümün ardından, üçüncü bölümde Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde teşviklere yer verildi. Hukuksal düzenlemeler doğrultusunda doğrudan yabancı sermaye katkılarının teşviklere uyarlanma biçiminden bahsedildi.

Nihai olarak, sonuç kısmında dünyada uygulanan teşvikler ve düzenlemeler göz önünde bulunduruldu. Sonrasında, uygulanan teşviklerden kazanılan sonuçlar ışığında genel bir değerlendirme yapıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARETİN VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TANIMI

1. DIŞ TİCARETİN VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TANIMI

1.1. Dış Ticaretin Tanımı

Ülke sınırları dışında mal ve hizmetlerin ücret karşılığında yapılan alma veya satma işlemine dış ticaret denir. Birbirinden farklı ülkelerin karşılıklı mal ve hizmet transferidir. Dış ticaret bir ülkenin gelişmişlik düzeyini gösteren ciddi bir gelir kaynağıdır. Ülkelerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında, refah düzeyini arttırmada büyük önem taşır (Kara, 2012: 34).

Bilimsel ve tarihsel olarak dış ticaret, 1776 yılında yayımlanan Adam Smith'in ünlü eseri "Ulusların zenginliği" kitabı ile ilk defa bilimsel bir yöntemle incelenmiştir (Özçelik, Yılmaz, 2016: 522).

Adam Smith bu kitapta, dış ticaretin temel ilkesi olarak ülke içinde ve ülkeler arasında serbest mal dolaşımını benimsemiştir. Ülkelerin ve dünya refahının artması bakımından serbest ticaretin yararlı olacağını savunarak, üzerinde durmuştur. Akıllı bir aile reisinin dışarıda ucuza satın alabileceği bir şeyi hiçbir zaman evde yapmaması gerektiğini de söyleyerek, iş bölümünün önemini vurgulamıştır (Aktaş, 2016: 12).

Günümüz uygulamasında "Uluslararası Ticaret" ve "Dış Ticaret" kavramları, genellikle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Daha geniş bir anlatımla, uluslararası ticaret, uluslararası iktisadın bir alt dalı olarak, ülkeler arası iktisadi ilişkilerin, para karşılığı tüm mal ve hizmet alışverişi kısmını, diğer bir deyişle ülkeler arası ticareti konu alan bir disiplindir (Köksal, 2012: 61).

Bir ülkenin gelişmesinde iç ve dış ticaret potansiyelleri büyük rol oynar. İç ticaret, malların ve hizmetlerin bir ülke sınırları içinde ücret bir tutar karşılığında alınması veya satılmasıdır. Tek bir pazara yöneliktir. Dolayısıyla, rekabetçilik, ekonomik ve piyasa sorunları daha azdır. Dış ticaret, ulusal sınırları aşan birçok pazara girmektedir.

Bütün ülkelerin hammadde rezervleri ve üretim imkanları göz önünde bulundurulduğunda, büsbütün kendine yetebilecek bir ülke yoktur. Dış ticari faaliyetler bundan dolayı büyük önem taşımaktadır.

Dış ticaret, isminden de anlayabileceğimiz gibi sermayenin ya da ürünlerin ulusal sınırların dışına gönderilmesiyle ilgili bir terimdir. Uluslararası ticaret, ülke içinde yapılan ticarettten farklıdır. Bu farklılıklar şöyle sıralanabilir (Kaya, Turguttopbaş 2012: 8):

- Bürokrasi fazladır.
- Çoğunlukla yabancı para birimleri geçerlidir.
- Bankacılık sistemi yer alır.
- Ödeme şekilleri farklılık gösterebilir.
- Risk yüksektir.
- Hataların telafisi yüksek maliyetlidir.
- Çeşitli taşıma şekilleri kullanılır.
- Uluslararası anlaşmalar uygulanır.

Dış ticaretin uygulanabilmesi için belirli sınırlara ihtiyaç duyulmasına rağmen, ekonomik birlikler kurularak bazen devletler ve sınırlar ortadan kaldırılabilir. Bu şekilde gerçekleşen dış ticaret uygulamalarında siyasi sınırların bir hükmü bulunmaz. Dış ticaret ekonomik birliklerle uygulanabilir. (Ortaç,2010: 5).

İkinci dünya savaşında her yer bertaraf olmuştu. Şehirler yanmış, fabrikalar yıkılmış, alt yapılar çökmüş, ülkeler borç batağında ekonomileri perişan bir haldeydi. Dış ticarete oluşan büyük tahribatları düzeltmek için ticarete serbestleşme fikri ortaya çıktı. Dış ticaretin serbestleştirilmesinde asıl amaç küresel düzeyde serbest ticareti uygulamaktır. Uluslararası ekonomik birliklerin hedeflerinden birisi de dış ticaretin önündeki engel ve kısıtlamaları ortadan kaldırmaktır (Çatalbaş, 2014: 143-144).

Ülke sınırları dışına yapılan satım işlemi ihracat, alım işlemi ithalat olarak dış ticaretin ana unsurlarını oluşturmaktadır. Ülkeler ihracat ve ithalatı sınırlandırmak, arttırmak ya da bu işlemlerin yapılış biçimlerini düzenlemek için bazı önlemler alır. Bu önlemlere dış politikalar denir. Avrupa Birliği gibi birleşmeler, uluslararası çıkar ilişkileri, karşılıklı imtiyazlar, siyasi ilişkiler, hammadde sahipliği gibi farklı birçok faktör dış ticareti etki eden diğer unsurlar olarak görülmektedir.

Ekonomik büyümenin temel faktörlerinden biri dış ticarettir. Ekonomik politikaların belirlenmesinde, devletin ve işletmelerin gelecekte yapacakları yatırımları hatasız bir şekilde karar vermelerinde ihracat ve ithalat verileri çok önem taşımaktadır (Kaçmaz, 2014: 6).

1.1.1. İhracat kavramı ve ihracat türleri

İhracat, bir malın ya da hizmetin yabancı ülkelere döviz karşılığı yapılan satışına denir. Dış satım diye de adlandırılabilir (Avcı, 2015: 3).

En geniş anlamda ihracat, bir ülke sınırları içerisinde serbest dolaşımda bulunan yani bu ülkede yetiştirilmiş, üretilen veya başka ülkelere ithal edilmiş malların ve hizmetlerin başka ülkelere satılması anlamına gelmektedir.

Dar anlamda ise ihracat, yabancılara ya da Türkiye dışında yerleşik Türklere yapılan mal satışlarını ve söz konusu malların bu amaçla yurtdışına gönderilmesini ifade etmektedir (Köksal, 2012: 62).

İhracat, ürünlerin bir ülkeden diğerine satış amacıyla gönderildiği bir işlem türüdür. Ülkeler diğer ülkelere ürünlerini ihraç ederek kar sağlamaktadır. Örneğin, Japonya dünyanın dört büyük ekonomisinden biridir. Ekonomisi ağırlıklı olarak ihraç mallara dayanmaktadır. Otomobil, motor parçaları, elektronik, medikal ve teknik donanımlar da dahil olmak üzere yüksek teknolojik ürünleri ihraç ediyorlar. Dış ticaret ve ihracat olguları var olmasaydı, Japonya bugün bulunduğu düzeyde gelişim sağlayamayacaktı (Workman, 2015: 28).

İhraç edilecek ürünler bazı aşamalardan geçerek hazırlanır. Öncelikle, ihracata yönelik bir şekilde ürün uluslararası standartlara ve piyasa şartlarına uygun, kaliteli biçimde üretilmelidir. Yurt dışında pazarlanmalı, reklam ve tanıtımı yapılmalıdır. Neticesinde, dış satım gerçekleştirilmelidir. En uygun nakliye biçimi ve ambalaj belirlenmelidir. İhracatçının kendi ülkesindeki dış ticaret mevzuatını bilerek işlemleri yürütmesi gerekmektedir. Sonunda, ürünün istenilen yere zamanında teslimi yapılmalıdır (MEB, 2011: 11).

İhracat döviz kazandırıcı bir işlem olarak görülmektedir. Uluslararası pazarda bir malın rekabet gücünü döviz kuru belirler. Buna ilaveten, ülkelerin ekonomik büyüme ve zenginlikleri, istihdam sorununun çözümü, refah seviyelerinin artırılması için ihracata önem verilmektedir.

İsveçli eski dış işleri bakanı olan Anna Lindh' e göre:

Gelişmiş ülkeler ve ileri düzeyde gelişmekte olan ülkeler pazarlarını gelişen ülkelerin ürünleri için açmalı onların ihracat ve ithalat kapasitelerini geliştirmesine destek olmalıdır.

1.1.1.1. Özelik arz etmeyen ihracat

Özellik Arz Etmeyen İhracat en çok kullanılan bir ihracat çeşitidir. İhracatı gerçekleştirecek kişi tarafından ihracatçı birlikler tarafından onaylanmış gümrük beyannamesiyle ihracatın yapılacağı gümrük idaresine başvuru şeklinde yapılır. İhracı yasak olan ve ihraç işleminin gerçekleşmesi için izine ihtiyacı olan malların dışında yapılan bir ihracat türüdür (İZTO, 2015: 2).

1.1.1.2. Kayda bağlı ihracat

Müsteşarlıkça yayımlanacak Tebliğ ile ihracı kayda bağlı mallar tespit edilir. İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği tarafından kayda bağlı mallar listesinde bulunan malların ihracından önce gümrük beyannamelerinin kayda alınır. Kayda alınmış gümrük beyannamesinin gümrük idarelerine sunulma süresi, ihracatçı birlikleri genel sekreterliğinin onay tarihinden itibaren uzatılmamak koşuluyla otuz gün olarak belirlenmiştir. Fakat, ülkemizde ihraç mallarına miktar kısıtlaması uygulayan ülkelere yapılan, kısıtlama kapsamındaki malın ihracına ait kayıt meşruhatı düşülerek onaylanmış gümrük beyannamelerinin gümrük idarelerine sunulma süresi otuz günden daha uzun ya da kısa olarak Müsteşarlıkça tespit edilir (TİM, 2018).

1.1.1.3. Konsinye ihracat

Konsinye ihracat, kesin satışı daha sonra yapılmak üzere dış alıcılara mal gönderilmesidir. Kesin satış yapılana kadar mal, satıcının mülkiyetindedir. Satış süresi ihracattan itibaren bir yıldır. Satışın yapılamadığı durumda bir yıl daha ek süre, kambiyo merciinden alınabilir. Kesin satış, ihracatçının vereceği kati satış faturası ile belgelenir. Satışı müteakip ihracat bedelinin alışımda bankalar kesin satış faturasında ki fiyatı baz alarak işleme koyarlar.

Gümrük beyannamesi üzerine ihracatçı birlikler konsinye ihracatla ilgili meşruhat düşerler. Beyannamenin gümrüğe ibraz süresi 90 gün olarak belirlenmiştir. Gümrük mevzuatı çerçevesinde malların satılmaması durumunda yurda geri getirilmelidir. (Köksal, 2012: 65).

1.1.1.4. Kredili ihracat

Kredili ihracat, ihracat yönetmeliği kapsamında iki ya da fazla taraflı kredi sözleşmelerinin dışında ihracat gerçekleştirilen miktarın Türk Lirasının değerini kaybetmemesi için belirlenen sürelerden daha uzun sürmesinin temin edilmesini izin veren ihracattır. Kredili ihracat süresi tüketim mallarında 2 yıl, yatırım mallarında ise 5 yıl olarak belirlenmiştir (Karafakioğlu, 2008: 23).

1.1.1.5. Serbest bölgelere yapılacak ihracat

Ihracat mevzuatı hükümleri çerçevesinde serbest bölgelere yapılacak ihracat işleme kolaydır. Ulusal sınırlar içinde bulunan fakat söz konusu ülkede uygulanan ekonomik ve ticari yasaların geçerli olmadığı ya da kısmen geçerli olduğu, gümrük sınırı dışında kabul edilen yer olarak açıklanabilir (Atabay, 2005: 60).

1.1.1.6. Bağlı muamele yoluyla yapılacak ihracat

Bağlı muamele veya takas talepleri, yabancı firmalar ile yapılan bağlı muamele veya takas anlaşması ve bağlı muamele veya takas başvuru formundan altı nüsha eklenmek suretiyle bir müracaat yazısı ile birlikte üye olunan, bulunulan bölgedeki ihracatçı birliklerine yapılır.

Bağlı muamele veya takas anlaşmasının; ithal ve ihraç edilecek malların cinsi, standardı, kalitesi, teslim şekli, teslim yeri, birim, ithal ve ihraç fiyatları, değer tutarları ve anlaşmanın geçerlilik süresini içermesi gereklidir.

Bağlı muamele veya takas konusu karşılıklı ödemelerin mal veya kısmen nakit veya ölçülebilir olması kaydıyla hizmet ile ödenmesi mümkün olmaktadır.

Bağlı muamele veya takas izinlerinin süresi, 6 ayı aşmamak kaydıyla firmanın yaptığı anlaşmada yer alan süre kadardır. Bu süre bitiminden önce başvurmak kaydıyla izni veren merci tarafından iki yıla kadar uzatılması mümkündür (Köksal, 2012: 66).

1.1.1.7. Sınır ticareti kapsamında yapılan ihracat

Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar çerçevesinde bulunan şehirlerin ihtiyacı olan ürünlerin bir bölümünü sınır açısında komşu oldukları ülkelerden makul ücretlerle ithalatı yapmak amacıyla uygulanır. Diğer bir amacı ise, bu illerde ekonominin canlanarak ihracatın artmasıdır. Kararın içeriğinde, sınır ticareti yapabilmek için belirlenen illerde firmaların en az

2 yıl yerleşik olması şartı bulunur. Bu tür ihracatta söz konusu ürünlerin girişleri, çıkışları yetki verilen gümrük kapılarında veya sınır ticaret merkezinde denetim sağlanarak yapılır (DAKA raporu: 1-2).

1.1.1.8. İthal edilmiş malın ihracatı

İthalat rejimi çerçevesinde ithal edilmiş ve vergileri ödenmiş bulunan yabancı menşeli yeni veya kullanılmış malların ihracı özellik arz etmeyen ihracat kapsamında yapılır. Ancak, ihracatın desteklenmesine yönelik mevzuat, yatırım mevzuatı ile gümrük mevzuatının mahrecine iade hükümleri saklıdır (Köksal, 2012: 66).

1.1.1.9. Kiralama yoluyla ihracat

İhracat yapılacak ülkede bulunan firmaya kiralanacak mal türü, birim miktarı, ücret bedeli, kiralanacağı süre, teknik nitelikleri, ödeme şekli, teslim edilecek yer, ödeme zamanı vb. bilgileri içeren bir sözleşme ile ticari kiralama yoluyla yapılacak ihracatın müracaatı DTM kurumuna ulaştırılır. İhracat işlemi için başvuru formu gerekmektedir. Bu formdan beş nüsha çıkartılır.

İhracat süresi bir sene olarak belirlenmiştir. Geçerli nedenlerle sürenin uzatılması talebi, başvuru süresi bitmeden yapılmak koşuluyla bir yıl daha yenilenebilir. Fakat kiralama yoluyla yurtdışına gönderilen ürünün satışı olursa, malın satış tutarı ve faturası otuz gün içerisinde yurda ulaşmalıdır (İhracat Mevzuatı, 2006:16).

1.1.1.10. Bedelsiz ihracat

Bedeli yürürlükteki Kambiyo Mevzuatı çerçevesinde yurda getirilmesi gerekli olmaksızın yurt dışına kesin olarak mal çıkışıdır. Bedelsiz ihraç izinlerinin geçerlilik süresi 1 yıldır. Kanun, kararname ve uluslararası anlaşmalarla ihracı yasaklanmış malların bedelsiz olarak ihracına izin verilmez. İhracı kendi mevzuatı uyarınca belli bir merciin ön iznine bağlı malların bedelsiz olarak ihracı, ilgili merciin ön iznine istinaden mümkündür.

Bedelsiz ihracat yoluyla yurtdışına gönderilen mal ve eşyalar, ihracatta uygulanan desteklerden yararlandırılmaz. Bedelsiz ihracat, Türk Standartlarının uygulanması hakkındaki tüzük hükümlerine tabi değildir. a, c ve d bentleri kapsamında yapılacak bedelsiz ihracatta ihracatçı birliğine üye olma şartı aranmaz (Köksal, 2012: 67-68).

1.1.1.11. Transit ihracat

4 Temmuz 2001 tarihi 2001/YB-45 sayılı genelgesinde “ Serbest bölgede veya yurt dışında yerleşik bir firmadan ya da gümrük binalarına yakın olan bir depodan (antrepo) satın alınan malın ülkemiz üzerinden transit olarak veya doğrudan doğruya yurt dışında veya serbest bölgede yerleşik bir firmaya da antrepoda satılması işlemidir.”

Transit ticarete işlem gören mallar herhangi bir fon ve vergi ödemesi gerçekleştirmez. Talepler transit ticaret formu ile bankalara yapılır. Uluslararası ticari anlaşmalarca yasaklanan mallarla transit ticareti yapılamaz. Dış ticaret yapılması yasaklanan ülkelerle yine transit ticaret işlemi gerçekleştirilemez. (T.C Merkez bankası 4 Temmuz 2001 tarihli 2001/YB-45 sayılı genelgesi: 1)

1.1.2. İthalat kavramı ve türleri

Farklı ülkelerde üretilen malların, yurtiçi alıcılar tarafından satın alınması işlemine ithalat denir. İthalat dış alım olarak ta tanımlanabilir. . İhracat işleminin zıt anlamlısıdır. İthalat ve ihracat birlikte bir ülkenin dış ticaret dengesini meydana getirirler. Özel veya tüzel kişilerce kamu iktisadi kuruluşları ya da devlet tarafından doğrudan gerçekleştirilebilir. (Megeb, Meb, 2017: 10).

İthalat, ülkenin belirlediği kanunlara göre dış ticarete yasak konulmayan malların gerekli evraklarıyla birlikte gümrük vergileri ödemesini yaparak yurtiçine getirilmesidir. İthalatın kısa ve net tanımı şöyle yapılabilir: yürürlükteki ithalat mevzuatı ve uluslararası teamüller gereği ithali yasak mallar dışında her türlü eşyanın gümrük ve ithalat mevzuatı kapsamında yurda alınması ve bedellerinin kambiyo mevzuatı kapsamında ödenmesidir. İthalat, bir yandan ülke yararına diğer yandan uluslararası ticaretin gereklerine uygun olarak, İthalat Rejimi Kararı ile ithalat yönetmeliği ve bu yönetmeliğe ekli ithalat tebliğleri, ilgili kuruluşlara verilecek talimatlar, çok taraflı veya iki taraflı anlaşmalar hükümleri çerçevesinde düzenlenmektedir (Köksal, 2012: 61).

Hammadde ve mal ithalatı, kar marjlarının artırılmasının yollarından biridir. İthalatın da faydaları vardır, yüksek kalite, düşük fiyatlar ve uluslararası ticaretle ilgili avantajlar gibi. Bir ithalatçı, daha düşük fiyatlar anlamına gelen karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olabilir (Jones, 2006).

Ayrıca ithalatçı, düşük işgücü maliyeti, düşük vergiler gibi nedenlerle dış pazarda daha ucuza mal edebilir. İthalatçı yüksek kaliteli mallara sahip olabilir ve yüksek kalitede nihai maddeleri üretilip, iş kâr marjlarını uzatabilir. Bazı ülkelerde hükümet ticaret ilişkilerini geliştirmek için ithalatçıya destek sağlamaktadır (Nelson ve Winter, 2007).

Hükümet, ithalatçıların yüksek kalite ve düşük fiyatlı malları satın alabilmeleri için, yabancı ülkelerdeki üreticilerin ve üreticilerin bilgilerini sağlar. Ayrıca hükümet katılımı nedeniyle ticari işlem riskini azaltır. Bir ithalatçı, malları üretmek için bölgesel olarak özel kaynaklara ve ucuz işgücüne erişebilir. Bu kaynaklarda, uzmanlık gerektiren ve belirli ülkelerde sağlanabilen üretim süreci gereklidir. Örneğin, elektronik ürünlerde, Japonlar çok verimlidir ve İngiltere'deki üretici, mal üretmek için Japon pazarındaki emeği kullanmaktadır. Kaynakların ithal edilmesi, iş gücünden teknolojiye kadar her şeyi içerir (Fortainer, 2008).

İthalatçı malların çok sayıda dezavantaja sahip olduğuna inanan birçok hükümet ve ekonomist var. Örneğin, malların ithalatı, özellikle ticaret açığı meydana geldiğinde, yani ithalat ihracattan daha yüksek olduğunda, iç pazarların ve ulusal ekonomilerin erozyonuna neden olabilir.

Araba gibi eşyalardan bazıları; Ev aletleri, daha yüksek seviyede yerli otomobil ve elektronik piyasalara ve aynı zamanda ilgili pazarlarda istihdam kaybına neden olmaktadır (Hennart, 2007).

1.1.2.1. Akreditifli ithalat

Literatürde akreditif, ihracatçıya ithalatçının talebi doğrultusunda banka aracılığıyla verilen, önceden belirlenmiş şartları sağlamak koşuluyla satılan mal ve hizmetin değerini karşılayacağına dair taahhüt verilmesidir. Genellikle, bahsi geçen şartlar malların nakil edildiğini belgelerle gösterilmesidir. İthalatçının bankasından akreditif şartları küşat mektubu da denilen bir yazılı düzenleme ile ihracatçının bankasına yönlendirilir. Yazılı şartların sağlanmasıyla ihracatçı nakil işlemini yapar ve ilgili belgeyi bankaya iletildiğinde ithalata konu olan mal ve hizmet değerinin ödemesini temin edebilir.

Akreditifli ithalat, iki tarafında koruyan bir işlem türü olarak görülmektedir. Banka taahhüdünün kullanımı bakımından ve mal nakli gerçekleşmeden ödemenin yapılmaması açısından alıcı ve satıcı arasında güven teşkil eder (Seymen, 2015:11).

1.1.2.2. Mal karşılığı ithalat

İhracatçı tarafından gönderilen malların, ithalatçı tarafından gümrüklerden çekilmesinden sonra, mal bedelinin satıcıya ulaştığı bir ödeme şekli olarak tanımlanabilir. İthalatçı için en karlı ödeme şeklidir. Diğer bir taraftan, ihracatçı için en riskli ödeme şeklidir.

İthalatçı malları posta yoluyla veya bankadan malların gönderildiğini temin eden alarak direkt olarak gümrükten malları çekebilir. Mal bedelini ise, önceden anlaşma sağlanan tarihte ihracatçı tarafına gönderir. Böylelikle, ödeme malın tesliminden sonra yapılacağı için alıcı tarafta bir süre kredi kazandırılmış gibi değerlendirilir. Bu durum da ithalatçıyı avantaj kazandırır (Yurdakul, 2014: 15).

1.1.2.3. Bedelsiz ithalat

Bu şekil ithalatta, döviz söz konusu olmamaktadır. Yabancı ülkelerde edinilen kazan. Veya birikimlerle alınan bir takım özel veya ticari nitelik taşıyan eşyaların yurtiçine ithal edilmesi işlemidir. Bedelsiz ithalatta, vergi uygulaması vardır. Vergi tahsili gümrük idarelerinden yapılmaktadır (Kaya, 2013: 8).

1.1.2.4. Diğer ithalat türleri

- Belge Karşılığı İthalat; Yurda gelmesine bakmaksızın ithal edilen malın sevkiyatta olduğunu belgeleyerek yapılan ithalattır.
- Kredili İthalat; İsminden de anlaşılacağı gibi ithal edilen mal tutarının sonraki bir tarihte ödenmesi koşuluyla yani vadeli olarak yapılan ithalat işlemidir.
- Geçici Kabullü İthalat; İthalatçılar tarafından yapılan asıl amacı ihraç etmek olan bir ithalat türüdür.
- Ankonsinyasyon İthalat; Belirli bir vade sonunda yapılan satışın mal bedelinin transfer edilmesi koşulu ile yapılan ithalattır.

(Sanver, 2014: 9)

1.1.3. Dış ticaret politikalarının tanımı

Ülkelerin dış ticaretlerini düzenlemede ileriye yönelik hedefler belirleyip, bu hedefleri gerçekleştirebilmek için aldıkları önlemlerin ve hazırladıkları stratejilerin tamamı dış ticaret politikalarını oluşturur. Daha geniş anlamda, dış ticaret politikası devletlerin ticaret ve üretim faktörleri akışlarının yönüne, hacmine ve bileşimine müdahale etmesine dair tüm faaliyetlerine denir.

Dar anlamda, devletin iç ve dış yatırımları düzenlemesi, sınırlandırması, teşvik etmesi ve bunlara yol göstermesi olarak tanımlanabilir (Acar, 2004: 26).

Genel ekonomi politikaları, dış ticaret politikalarını da barındırmaktadır. Dış ticaret iç ekonomiyle ilgili politikalardan da etkilenmektedir, bu durumun tam tersi de söz konusu olabilir. Dolayısıyla, iç ve dış ekonomi politikaları birbirleriyle uyumlu olacak şekilde düzene kurulmalıdır. Dış ticaret politikası ülkelerin dış ticaretlerinden kaynaklanan ilişkilerine hükümetlerce getirilen düzenlemelerdir, iktisat politikasının önemli bir aracı olarak ta nitelendirilebilir. (Hacıoğlu, 2009: 19).

John Maynard Keynes “ The General Theory of Employment, Interest and Money “ isimli kitabında kapanış yaptığı ünlü paragrafıyla bu noktayı iyi bir şekilde vurguladı:

İktisatçıların ve siyaset felsefecilerininin düşünceleri, doğru oldukları zaman da yanlış oldukları zaman da sanıldığından daha güçlüdür. Aslında, dünya da büyük ölçüde bu düşüncelerin etkisinde yönetilir. Bütün entelektüel etkilerden tamamen uzak olduklarını sanan uygulayıcılar, yani hükümet yetkilileri bile, en azından artık hayatta olmayan bazı iktisatçıların adeta kölesidirler (Altıok, 2009).

1.1.3.1. Dış ticaret politikasının amaçları

Söz konusu dış ticaret politikasında ulaşılabilmek istenen hedefleri, yani dış ticaret politikasının amaçları şu şekilde sıralanabilir;

- Yurtiçinde sanayiye geliştirerek dış piyasa rekabetine katılımını arttırmak
- İnsanların hayat standartlarını yükseltip, ülke refahını arttırmak
- Dış ticaret ilişkilerinde oluşan dengesizlikleri düzene koymak
- İstihdam yaratmak
- İktisat politikalarını fiyat istikrarının sağlanmasında kullanmak
- Dış politikaları yönlendirmede etkinlik kazanma
- Cari açık ve fazlaları için oluşturulan politika türleridir (Ertürk, 2001: 107).

1.1.3.2. Dış ticaret politikasının araçları

Dış ticarete müdahalede bulunabilmek için devletler dış ticaret politikası araçlarından yararlanırlar. Dış ticaret politikası araçları doğrudan ve dolaylı olarak iki kısımdan oluşur (Seyidoğlu, 2003: 120).

Para ve maliye politikaları dolaylı politika araçlarını oluşturur. Faizlere ve sermaye hareketlerine müdahale etmek için para politikasından faydalanırız. Geniş para politikası faizleri düşürürken, sıkı para politikası faizleri yükseltecektir. Bu şekilde dışarıya sermaye akışı gerçekleşir. Hükümetler vergiler ve kamu harcamalarıyla piyasaya maliye politikalarından faydalanarak müdahalede bulunurlar. Daraltıcı maliye politikaları olumsuz sonuçlar doğururken, genişletici maliye politikaları ödemeler dengesi açısından olumlu olabilir (Ertürk, 2001: 108).

İlk olarak gümrük tarifeleri doğrudan politika araçlarına dahil olmaktadır. İthalatı yapılacak mallara uygulanan vergi tarifesi, gümrük tarifeleri kapsamındadır. Bu vergilere genellikle ithal edilen mallar girmektedir. Yurtiçine girişlerinde yabancı uyruklu mallardan alınan değere göre veya miktara göre alınan vergilerle gümrük tarifeleridir. Diğer bir politika aracı, tarife dışı araçlar olarak da bilinen ithalatı kısıtlamak ya da tamamen yasaklamak, ithalatla elde edilen döviz gelirinin sınırlandırılması işlemiyle gerçekleşmektedir (Kurt, 2011:17).

Dış ticaret politikasında tarife dışı araçların bazıları aşağıda bulunmaktadır;

- İthalatı maliyetli hale getirerek yurtiçi üretimi karlı kılarak, ithal ikamesi firmalarda sübvansiyon olarak verilen tarife benzeri araçlar.
- Miktar kısıtlamaları. İthalat yasakları, döviz kontrolü, kotalar şeklinde ülkeye giren veya çıkan malların doğrudan belirlenip, ithalatın sınırlandırılması yönelik miktar kısıtlamaları yapmak.
- Gönüllü ihracat kısıtlamaları, ithalatçı ülkenin piyasasını bozduğu gerekçesi ile üretici ülkelerin mal ihracatını sınırlandırmaya yönelik kotaların belirlenmesidir.
- Görünmez engeller, hükümetin halk sağlığı veya kamu güvenliği gibi nedenlerle düzenlediği idari, teknik ve standartları içerir (Bayraktar, 2007: 8).

Dış ticaret politikalarında bir başka araç, ihracatın teşvikini oluşturmak için ihracatın özendirilerek firmaların dış rekabete açılmalarını, bunun etkisiyle verimlilik artışlarıyla yeni teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılmasıdır. Verilen teşviklerin olumlu etkilerinin yanında ihracat yapılan sanayilerde yeterli derecede teşvik sağlanmamasından doğan bazı zorluklarda söz konusudur. Bu olumsuzlukların ancak döviz kuru politikalarını istikrarlı hale getirerek önüne geçilebilir.

En son politika aracı olarak, ülkelerin uluslararası anlaşmalarına dayalı taraflardan birisi kamu kurumu olmak şartıyla dövizden tasarruf etmek, yabancı sermayeye dayalı büyük ölçekli üretim yerleri kurmak için başvuruların yapıldığı bağlı ticaret biçimidir (Köksal, 2016:15).

Dış ticaret politikasının amacı yukarıda bahsettiğimiz araçları, firmaların rekabetçi dünya platformunda yer edinebilmelerini sağlamaktır. Teknolojik gelişmelere adapte olarak ekonomik büyümeyi gerçekleştirmektir. Ekonomiyi canlandırmak, maliyetleri düşürerek dış ticaret üzerinde ki olumsuzlukları gidermek araçlardan faydalanırız (Durmaz, 2009: 47-48).

1.2.Avrupa Birliği'nin Tanımı

14. yüzyıldan itibaren Avrupa kıtasında bir birlik oluşturma fikri filozofları, tarihçileri, hukukçuları ve siyaset adamlarının ilgisini çekmiştir. Avrupa'da bir " Birlik" oluşturulmasına yönelik önemli fikirler üretilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında bu fikirlerin olgunlaşması ve benimsenmesi zaman almıştır. Bugün sosyal politikadan dış ticarete, çevreden enerjiye farklı alanları kapsayan, ortak savunma ve güvenlik politikasına sahip, vatandaşların günlük hayatlarını doğrudan etkileyen Avrupa Birliği'nin oluşumu, İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürmektedir (Köksal, 2012: 43).

Gerçek bir siyasi politikaya dönüşüp ülkelerin devlet politikalarında uzun bir hedef haline gelmeden önce Birleşmiş Avrupa ülküsü sadece filozoflar ve önsüzili kişilerin düşüncelerinde var oluyordu. Bu düşünce hümanist ve barışçıl bir hayalin parçası olarak ortaya çıktı. Avrupa'da sık sık kanlı savaşlar yaşıyordu. Bu savaşlarda birçok insan yaşamını kaybetmiş, ülkeler büyük yıkımlara uğramıştır. Yaşanan felaketler üzerine Avrupalı düşünürler ve liderler barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun ülkelerin hem ekonomik hem de siyasi yönden birleşmesi gerektiğini savundular. Ulusal uzlaşmazlıkları çözüme kavuşturabilecek bir örgütün kuruluşunun temelleri İkinci Dünya Savaşı sırasında atıldı (AB Başkanlığı, 2013).

Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schumann, 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransa Devlet Planlama Teşkilatı'nın başı Jean Monnet'nin tasarısına dayanan Schumann Deklarasyonu yayımlanarak birleşik Avrupa'nın temelleri atılmıştır. Avrupa'da barışın kurulabilmesi için Fransız-Alman dostluğunun şart olduğu ve bu çekirdek etrafında Avrupa'nın bütünleşmesi gerektiği görüşü Schuman Planında yer alıyordu. Avrupa'da yüzyıllardır yaşanan Fransız-Alman çekişmesini ortadan kaldırmanın çözümü yüksek bir otoritenin altında Fransız-Alman ortak kömür-çelik üretimini sağlamaktı. Ayrıca, söz konusu örgütü bütün Avrupa ülkelerinin katılımına açık tutmaktı (Köksal, 2016: 43).

1951 yılında Schuman Deklarasyonunun neticesinde, Fedaral Almanya, Hollanda, Fransa, Lüksemburg, İtalya ve Belçika ile birlikte Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) 6 üyeli biçimde oluştu. Topluluğun ilk başkanı bu ideolojinin de sahibi olan Jean Monnet'tir. Bu şekilde, savaşın ham maddeleri olan kömür ve çelik ironi bir biçimde barışın aracı olmuştur (Fontaine, 2007: 6).

1957 tarihinde 6 üye devlet, işgücü ve mal hizmetlerin serbest dolaşımına dayanan bir ekonomik topluluk oluşturmak istediler. Kömür ve çeliğin dışında kalan sektörlerde de ekonomik birlik kurmak hedefi ile Roma Antlaşmasını imzaladılar. Bunun sonucunda Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kuruldu. Topluluğun amacı, işgücünün, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak Pazar oluşturulmasıydı. Akabinde, siyasi bütünlüğe gidilmesi şeklindeydi.

Roma Antlaşması ile kurulan bir diğer topluluk Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)'dır. Nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla ve güvenli biçimde kullanılmasını sağlamak için araştırmalar koordine etmeyi görevleri olarak belirlediler (Saraçoğlu, 2006: 31).

1980 yılının başlarında dünyadaki durgunluk ve mali yükün paylaşımı konusunda yaşanan iç çekişmeler "Avrupa karamsarlığı" havasının doğurdu. 1985'te hazırlanan Beyaz Kitaba dayanarak Jacques Delors başkanlığında Topluluk 1 Ocak 1993'e kadar tek Pazar oluşturmayı planladı. 17 Şubat 1986'da Avrupa Tek Senedi, Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, İngiltere, İspanya, İrlanda, Lüksemburg ve Portekiz tarafından, 28 Şubat 1986'da ise Danimarka, İtalya ve Yunanistan tarafında imzalanarak 1987 yılında yürürlüğe konuldu (Dışişleri Bakanlığı, 2013).

1990'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından iki Almanya'nın birleşmesi, Doğu ve Merkezi Avrupa ülkelerinin Sovyet denetiminden kurtulması, ardından Sovyetler Birliği'nin çözülmesi Avrupa'nın siyasi yapısını değişikliğe uğrattı. 9-10 Aralık 1991'de Maastricht'te toplanan Avrupa Birliği Zirvesi'nde yeni bir antlaşmanın müzakereleri yapıldı. Avrupa Birliği antlaşması, diğer adıyla Maastricht Antlaşması 1 Kasım 1993'te uygulamaya koyuldu. Sonucunda, parasal birliğin tamamlanmasına, Avrupa vatandaşlığının oluşturulmasına, ortak dış güvenlik ile adalet ve içişlerinde ortak politikaların meydana getirilmesi kararlaştırıldı. Üç sütunlu bir Avrupa Birliği yapısı meydana getirildi. İlk sütununu Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET ve Euratom), ikinci sütununu "Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası", üçüncü sütunda "Adalet ve İçişleri" yer alıyordu. Avusturya, İsveç, Finlandiya'nın katılımıyla 1995 yılında üye sayısı 15'e çıktı. Ortak para birimi Euro 2002 tarihinde resmi bir şekilde tedavüle girdi (Kesmen, 2001: 137).

Avrupa Birliği'nin tarihindeki en büyük genişleme dalgası 2004 yılında yaşandı. Çek Cumhuriyeti, GKRY, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Macaristan, Slovakya ve Slovenya Avrupa Birliği'ne girdi. Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla 2007 yılında AB'nin üye sayısı 27'ye yükseliş gösterdi. Hırvatistan'ın katılımıyla 2013 yılında Avrupa Birliği Üye Devlet sayısı 28'e çıktı (AB Bakanlığı, 2013).

Avrupa Birliği'nin tarihinde ki en son önemli aşama 2007 yılında imzalanan 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşmasıdır. Amacı, AB'nin karar alma mekanizmalarındaki tıkanıklıkların giderilmesi, birliğin daha demokratik, etkili işleyen bir yapıya kavuşmasıydı. Yapılan kapsamlı değişiklikler doğrultusunda Avrupa Topluluğu'nu kuran antlaşmanın adı "Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma" olarak değişikliğe uğradı (Köksal, 2016: 45).

1.2.1. Avrupa Birliği'nin ekonomik dayanışması

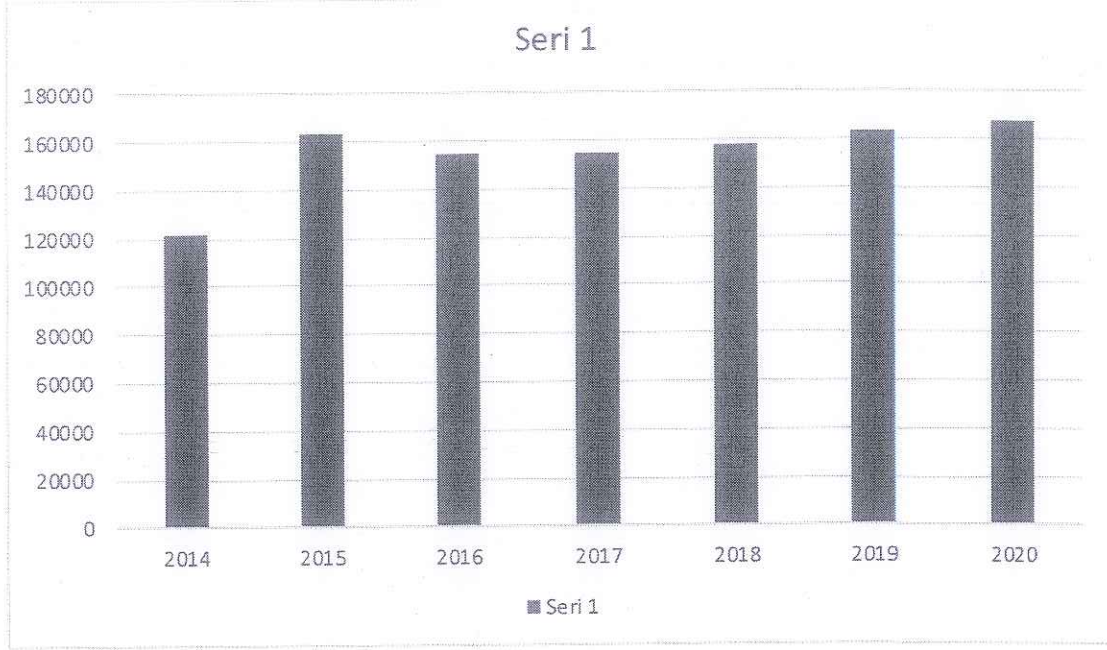
Avrupa Birliği'nin oluşmasının sebebi siyasi bir hedef olan barışa ulaşmaktı fakat Birliğin başarısı ve dinamizminin altında yatan en önemli sebep ekonomideki faaliyetlerin etkinliğiydi. Dünya geneline baktığımızda AB ülkeleri dünya nüfusunun küçük bir yüzdesine sahiptir. Dünya üzerindeki diğer büyük ekonomilerle rekabet edebilmek ve ekonomik büyümeyi istikrarlı kılabilmek için birlik oluşturmayı sürdürmelidirler. AB ülkelerinden hiçbiri tek başına dünya ticaretine atılacak güçte değillerdir. Ancak, birçok üye devletin oluşturduğu Avrupa tek pazarı şirketlere dünya piyasalarında etkili biçimde rekabet edebilmeleri için hayati bir imkan sağlamaktadır (Parlasca, 2007: 2).

Avrupa Birliği'nin misyonunu şu şekilde özetleyebiliriz:

- Vatandaşları için zenginlik, barış, istikrar sağlamak ve korumak,
- Parçalanmalara engel olmak
- Ekonomide denge sağlamak ve gelişmesine katkıda bulunmak
- Vatandaşların güvenliğini sağlamak
- Avrupa insanının çeşitliliğini korumak
- Piyasa ekonomisi, sürdürülebilir kalkınma, insan haklarına saygı gibi Avrupalıların paylaştığı değerleri korumak ve istikrarını sağlamak (Fontaine, 2007: 5).

Avrupa genelinde sağlanan rekabet özgürlüğü, Avrupa çapında dayanışma ile dengelenmektedir. Yönetimi Avrupa Komisyon'unda olan yapısal yardımlar tüm Avrupa'nın farklı bölgelerindeki eşitsizliklerin azaltılmasında AB'nin ulusal ve bölgesel otoritelerinin çabalarını teşvik etmekte ve destek olmaktadır.

Örneğin: AB bütçesinden gelen kaynaklar ve Avrupa Yatırım Bankası'ndan sağlanan krediler Avrupa'nın taşımacılık alt yapısını, yani yüksek hızlı demiryolu ağları ve otoyolların genişletilmesi gibi hususları iyileştirmede kullanılır. Böylelikle, uzakta ki bölgelere daha kolay ulaşırken, Avrupa içi ticarete artış göstermiş olur. Yarım milyar tüketiciye sahip AB'nin tek pazarında olabildiğince çok kişinin ve hareketli ticaretin yararlanma şekli ekonomik başarısını göstermektedir (Fişne, 2003: 24).

Şekil 1.1. AB 2014 ile 2020 mali programı
Milyar Euro

Kaynak: European Commission, Multiannual Financial Framework

http://ec.europa.eu/budget/mff/index_en.cfm.

AB Birliğinin çok yıllık mali programında 2014 ile 2020 yıllarını kapsayan taahhütleri 1 Trilyon Euro civarındadır. Komisyon bu parayı, Avrupa Sosyal Fonu (ESF) ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu aracılığıyla uygulamaktadır. Paraların bir kısmı, sanat, KOBİ desteği, altyapı yatırımı, enerji altyapısı, dijital hizmet altyapısı, yoksulluğun önlenmesi, Ortak Tarım Politikası gibi alanlara harcanmakta ve hizmet etmektedir.

Tablo 1.1 Ödeneklerin dağılımı 2014 ile 2020 mali planı

ÖDENEKLER	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	TOPLAM
Akıllı ve Kapsamlı Büyüme	60,283	61,725	62, 771	64, 238	65, 528	67, 214	69,004	450, 763
Büyüme ve İstihdam için Rekabet	15,678	16, 321	16, 726	17, 693	18, 49	19, 7	21, 079	125, 614
Bölgesel Uyum	44,678	45, 404	46, 045	46, 545	47, 038	47, 514	47, 925	325, 179
Sürdürülebilir Büyüme: Doğal Kaynaklar	55,883	55, 06	54, 261	53, 448	52, 466	51, 503	50, 558	373, 179
Piyasayla İlgili Harcama ve Ödemeler	41,585	40, 989	40, 421	39, 837	39, 079	38, 335	37, 605	277, 851
Güvenlik ve Vatandaşlık	2,053	2, 075	2, 154	2, 232	2, 312	2, 391	2, 469	15, 686
Küresel Avrupa	7, 854	8, 083	8, 281	8, 375	8, 553	8, 764	8, 794	58, 704
Yönetim	8, 218	8, 385	8, 589	8, 807	9,007	9, 206	9, 417	61, 629
Kurumların İdari Harcamaları	6, 649	6, 791	6, 955	7, 11	7, 278	7, 425	7, 59	49, 798
Tazminatlar	27	0	0	0	0	0	0	27
Toplam	134,318	135,328	136,056	137,1	137,866	139,078	140,242	959,988

Kaynak: European Commission, Multiannual Financial Framework

http://ec.europa.eu/budget/mff/index_en.cfm

Tablo 1.1’de görüldüğü gibi 2014 ile 2020 mali planı incelendiğinde AB’nin ilgili yıllar için yaklaşık 1 trilyon Euro’luk bir bütçe planladığı net bir şekilde ifade edilmiştir. Söz konusu bütçe içindeki en büyük payı “akıllı ve kapsamlı büyüme”nin 450,763 milyon Euro ve “sürdürülebilir büyüme”nin 373,179 milyon Euro aldığı belirtilmiştir.

1.2.2.AB ortak ticaret politikası

Avrupa Birliği'nin Ortak Ticaret Politikası (OTP) birbirini tamamlayan iki farklı oluşumdan düzenlenmiştir. Bunlar, malların serbest dolaşımını kapsayan iç düzenlemeler ve ortak dış ticaret politikasını kapsayan dış düzenlemelerdir. Üye ülkelerin üçüncü ülkelere karşı ortak bir politika sürdürmesi ve ekonomik entegrasyon sürecinin gerçekleşmesi açısından dış düzenlemeler önemlidir (Doğan, 2010: 33).

Dünya ticaretinde AB, çok büyük bir pay oranı kaplamaktadır. Yeni üyelerin eklenmesiyle bu pay oranı her geçen gün artış göstermektedir. Üçüncü ülkelerle AB'nin arasında gerçekleşen ticaretin fazlaşması ortak bir ticaret politikası oluşumunu gerektirmiştir. İlk defa AB Ortak Ticaret Politikasının hukuki çerçevesi 1 Ocak 1958 tarihli Roma Antlaşması'nda oluşturulmuştur. OTP'na ait maddede üye ülkeler arasında tarifelerin, miktar kısıtlamalarının aynı zamanda kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin önündeki engellerin kaldırılması, ortak bir gümrük ve ticaret politikası oluşturulması amaçlanmıştır. Bir anayasaya dayanmamakla birlikte Paris ve Roma Antlaşmalarında belirtilen şartlara göre kurumları yetkilendirmişlerdir (Girit 2015:20).

OTP Roma Antlaşması'nın 23. Maddesine dayanmaktadır. Bu madde üye devletlerin tüm mallarının serbestçe dolaşması, ithalat ve ihracat vergilerinin kaldırılması, üçüncü ülkelere karşı da Ortak Gümrük Tarifelerini uygulamaktadırlar (Ege, 2001: 78).

AB içinde ticaret sapsmasını ve oluşabilecek haksız rekabeti önlemek için üye devletler arasında ki ticaret politikası uyumlu olmalıdır. Bu durumu önlemek için Ortak Gümrük Tarifesi yürürlüğe koyulmuştur. İhracat yapan üçüncü ülkeler açısından ticaretin yönünü daha az gümrük vergisi uygulayan ülke lehine değiştirmek gibi bir seçenekleri kalmamıştır (Memiş, 2005: 100).

Özetle, üye ülkelerin bağımsız hareket etmelerini engellemek ve bir düzen içerisinde ortak bir Pazar oluşturmak OTP'nin hedefidir. Ayrıca kendi aralarında gümrük birliği yaparak ticaretteki engelleri kaldırarak, ortak çıkarları korumayı hedeflemişlerdir. OTP sadece sanayi mallarını kapsamaktadır (Ege, 2000: 74).

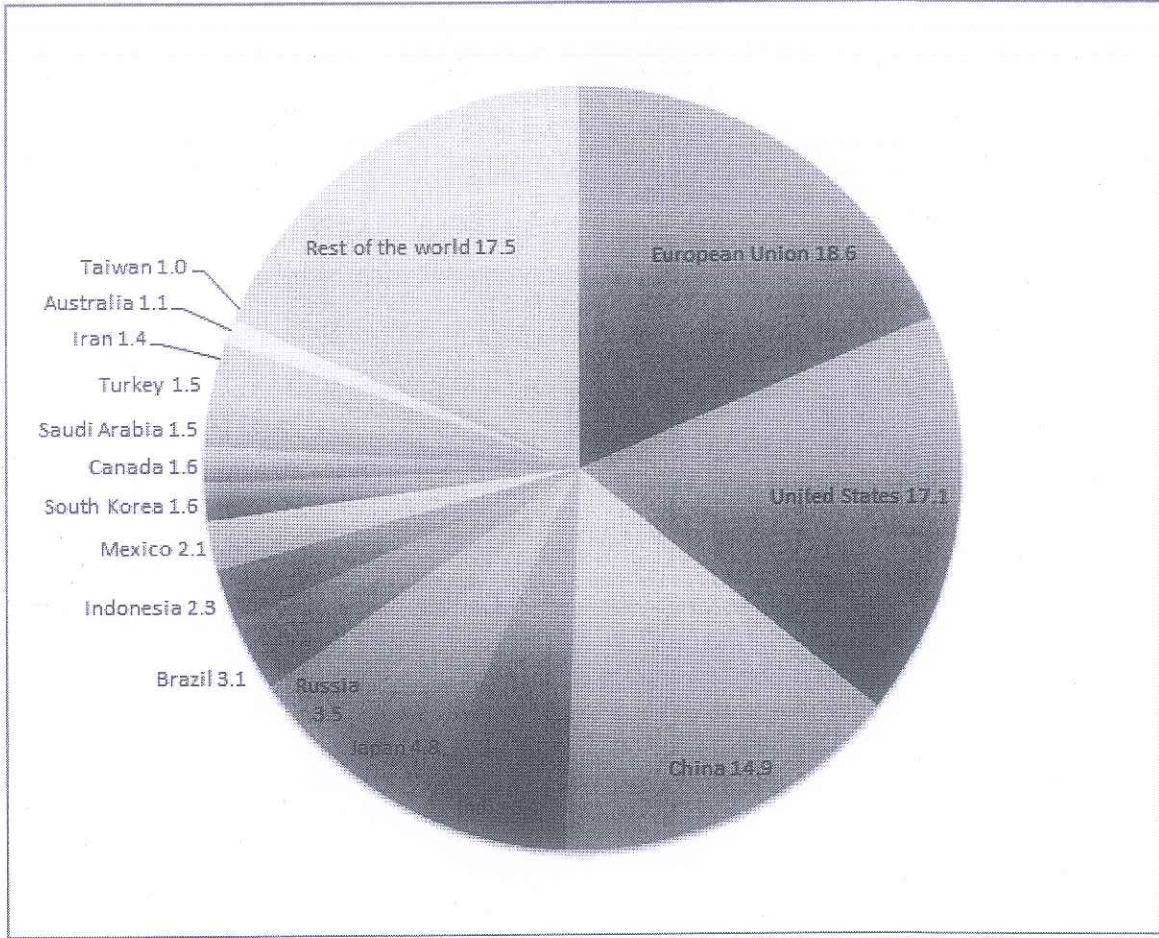
Bu politikaya ihtiyaç duyulmasının bir diğer nedeni uluslararası ticaretin yapısında gerçekleşen değişimlerdir. Önceleri GATT, daha sonra Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) çerçevesinde meydana gelen gelişmeler etki etmiştir. AB üyelerinin hepsi aynı zamanda DTÖ üyesidir. İç

pazarı tamamladıktan sonra, AB üyeleri daha liberal bir ticaret politikası belirlemiştir. Büyük ölçüde DTÖ bünyesinde belirlenen kurallardan etkilenmişlerdir, oluşturdukları OTP'na bu yönde düzenlemişlerdir.

OTP'nin amaçlarından biri de üye ülkeleri bir bütün olarak dünyanın en büyük ticari bloğu haline getirmektir. Ticari konularda ortak kararlar verilmesi ve ortak yasalara uyulması uluslararası alanda çıkarların daha güçlü korunmasını sağlamaktadır. Dış ticaret ilişkilerini Birliğin çıkarlarına en fazla hizmet edecek şekilde düzenlemeler oluşturulmaktadır. Serbest ticaretin faydalarından tüm ülkelerin yararlanmasını sağlarken, rekabet ortamı içerisinde dış ticaretin zararlı yönlerinden üye devletlerin korunmasını da amaçlamaktadır (Yılmaz, 2008: 17).

Genel olarak OTP, AB'nin ekonomik entegrasyon sürecinin devamı için ihtiyaç duyulan iç Pazar hedefi doğrultusunda üye ülkelerin dış ticaret politikalarını ortak kurallar çerçevesinde belirlemesiyle oluşmuştur. OTP'nin araçlarını şu şekilde özetlememiz mümkündür:

- Ortak Gümrük Tarifesi
- Anlaşmalar
- Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS)
- Anlaşmalar
- İthalata ilişkin kurallar
- İhracata ilişkin kurallar
- Menşe kuralları, taklit ve korsan üretim, sanayi stratejisi gibi alanlarda ki uygulamalar

Şekil 1.2. Ülkelerin dünya içindeki GSYİH payları 2016

Kaynak: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Main_Page

AB Eurostat'da açıklanan istatistiksel bilgilere dayanarak, AB satın alma gücü, gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) dünya genelinde %18,6'lık payı kaplayarak ilk sıradadır. Burada üye ülkelerin toplanarak oluşturduğu AB'nin ekonomideki gücünü görmekteyiz. %17,1'lik payla ikinci en büyük ekonomik Amerika Birleşik Devletleri'dir. Sırasıyla üçüncü %14,9 payla Çin, dördüncü olarak %6,4 payla Hindistan ve beşinci olarak %4,8 payla Japonya'yı görmekteyiz. Şekil 1 yüzde birden daha büyük paya sahip olan tüm ülkelerin paylarını göstermektedir. GSYİH düşük olmasına rağmen Türkiye'de bu oranın üstüne çıkarak diğer ülkelerden sıyrılmayı başarmıştır. Yine Eurostat istatistiksel analizlere dayanarak, Almanya dünya GSYİH'sında %3,7'lik bir paya sahip en büyük AB ülkesidir.¹

1. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Purchasing_power_parities_in_Europe_and_the_world

1.2.3.Avrupa Birliği'nin teşvik politikası

Avrupa Birliği'nin temelinde iç pazar çok önemlidir. Bu sebeple, iç pazarın düzgün işle-mesi ve verimli olması gerekir. Rekabet koşullarının tam olarak yerine getirilmesi iç pazarın gidişatı açısından önemli rol oynamaktadır. Ülke ekonomilerini ve bölgesel ekonominin reka-bet edilebilirliğini güçlendirmek için Avrupa Komisyonu Üye Devletleri faaliyetlerini düzenlemeye teşvik edici yardımlarda bulunur. Devletin firmalara sağladığı yardımlar bu konuda önemli bir araç olmaktadır. Fakat, yardım alan ve almayan firmalar arasında sağlanan devlet yardımları rekabet ortamını olumsuz yönde etkileyerek adaletsizliği de beraberinde getirebil-mektedir. Bu bağlamda, iç pazarın işleyişine bir tehdit oluşturarak, verimliliği de düşürebil-mektedir.

Söz konusu tehdidin engellenebilmesi için Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşmaları hazır-lanırken devlet yardımlarının iç Pazar ile uyumlu olmadığını temel alan bir strateji belirlenmiş, ancak bazı istisnai durumlarda bu yardımların meşruluğu kabul görmüştür (Günday Ecer, 2010: 8).

Roma Antlaşması'nın 87. ve 88. Maddeleri, Lizbon Antlaşması 107. Ve 108. Maddeleri ile devletin teşvik sisteminin çerçevesi belirlenmiştir. Daha sonra ki yıllarda, ikincil mevzuat ve mahkeme kararları ile müktesebat tamamlanmış, devlet yardımlarının şartları oluşturulmuş-tur.

Roma Antlaşmasınının 87. Maddesinin içeriğinde belirli ürünlere veya şirketlere avantaj kazandırarak rekabeti olumsuz bir şekilde etkileyecek üye devlet tarafından verilecek olan teş-vikler yasaklanmıştır. Rekabet ortamını tehdit eden, bunun sonucunda üye devletler arasında yapılan ticareti bozabilecek yardımların önüne geçilmiştir. Oluşabilecek adaletsizlikleri engel-lemek ve ticaretin olumsuz yönde etkilenmemesi için tüm devlet teşviklerini izleme ve denet-leme görevini Avrupa Komisyonu'nu almıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2005).

Tüm Birliğin menfaatine olduğu durumlarda, Antlaşmada söz konusu devlet yardımları yasağından muafiyetine izin verildiği net bir şekilde belirtilmiştir. Birliğin ortak hedeflerine ulaşmalarında bu önlemler etkili bir araçlar haline gelebilmektedir. Devlet tarafından verilen teşvikler piyasa eksikliklerini tamamlayarak, piyasayı geliştirebilir. Avrupa Birliği'nde rekabet edilebilirliği arttırarak, ticareti dinamik kılabilir. Devlet yardımları hedeflere ulaşmada uygun bir araç olduğu zaman yani doğru teşvikler yaratıldığında ve sistematik oldukları zaman kulla-nılmalıdır (Saçık, 2009: 163).

İKİNCİ BÖLÜM

TEŞVİK KAVRAMI VE KAPSAMI

2. TEŞVİK KAVRAMI VE KAPSAMI

2.1. Teşvik Kavramı

Teşvikler devlet müdahalelerinden doğmaktadır. Farklı politik sistemler uygulansalar bile, devletlerin piyasalara müdahalesi bütün çağdaş toplumların ortak özelliğidir. Sahip olduğumuz ekonomik ve siyasi koşullarda serbest piyasa ekonomisinin en hararetli savunucuları bile en azından istisnai durumlarda, yeni yatırımları teşvik etmek, bölgesel kalkınmayı sağlamak, gelir dağılımı dengesizliklerini gidermek ve çevreyi korumak gibi amaçlarla devletin ekonomik hayata müdahalesini gerekli bulmaktadır (Güvenek, 2009: 47).

Teşvikler ya da devlet müdahaleleri ile ilgili geliştirilen ilk düşünceler feodal yapının çözülmesi sonucu piyasa ekonomisine geçişin, paranın dolaşıma girmesinin, kapitalist birikimin başladığı 1500'lerden 1800'lere kadar olan "Merkantilizm" döneminde gerçekleşmiştir. Başta ihracatı arttırmak ve ithalatı azaltmak olmak üzere sanayinin geliştirilmesi, asgari ücret miktarının belirlenmesi gibi pek çok ekonomik ve ticari konuda Merkantilist düşünce devletin yoğun bir şekilde müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur (Sarıöz, 2006: 9).

Teşviklere teorik açıdan bakacak olursak, ekonomik müdahalelerin ve teşvik politikalarının gerekliliği ile ekonomide dengesizlik yaratıp yaratmadıkları tartışılmakla birlikte, teşvikler pratikte tarih boyunca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu, sanayileşmenin hızlanması ve iktisadi kalkınmaya yönelik genel ekonomi politikaları çerçevesinde çok çeşitli kalkınma programları hazırlamışlardır. Bir başka deyişle teşvikler, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine kıyasla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla devlet tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve gayri maddi yardım, destek ve özendirmelemdir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007: 1).

Teşvik kavramının farklı tanımları mevcuttur. Özetle teşvik, ticaretin hareketlenmesi ve fayda sağlaması amacıyla devletin firmalara sağladığı imkânlardır. Detaylı tanımıyla ekonomide teşvik, devletin belirlediği bazı sektörlerin öne çıkması için, belirlenen alanların hareketlenmesi ve ilerlemesi amacıyla devlet tarafından sağlanan destek, ödenektir (DURAN, 2003: 107).

Genel anlamda, teşvik ülkelerin kalkınma stratejilerine, toplumsal ve sosyo-ekonomik yapılarına bağlı olarak belirli faaliyetlerin yapılmasını veya yapılmamasını özendirmek amacıyla devlet ya da kamu tarafından verilen nakdi veya gayri nakdi destekler paketidir (Ankara Ticaret Odası, 2000: 7).

Ekonomide kamunun çeşitli yöntemlerle bazı sektörlere hızlı ilerleme kaydetmesi ve gelişmesi için sağladığı maddi ya da manevi desteğe teşvik denir. Teşvik kavramı diğer bir ifade ile, belirli ekonomik aktivitelerin diğerlerine oranla daha hızlı ve fazla gelişmesini sağlamak amacıyla çeşitli yöntemlerle verilen maddi veya gayri maddi destekler olarak nitelendirilebilir (Çiloğlu, 1997: 1).

Eğer Deardorff Uluslararası Ekonomi Sözlüğü'ne bakarsak; "Ödüllendirmek, cesaretlendirmek ya da yardım etmek istediği bazı faaliyetler karşılığında, hükümetin belki de örtük olarak, özel sektöre yaptığı bir ödeme." diye tanımlanmıştır.

Teşvik sözcüğü yerine uluslararası ticarete daha farklı ifadeler yer verilmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği Kurucu anlaşmasında devlet yardımları diye geçmektedir, GATT ve Dünya Ticaret Örgütü kuruluşunda sübvansiyon diye bahsedilmektedir. Böylelikle, yatırımcılara destek olacak düzenlemeler teşvik kapsamına dâhil olmaktadır (WTO, 2012).

Teşvik, tüketiciler, işletmeler veya ekonomideki diğer katılımcılar tarafından bir karar veya eylemi motive eden bir maliyet ya da fayda olarak kısaca tanımlanabilir. Arzu edilen bir sona ulaşmak için hükümet politikaları tarafından bazı teşvikler açıkça yaratılıyor ya da iktisat dediğimiz tuhaf dünyaların bir parçası olabiliyorlar. Ekonomik çalışmalarında en önemli teşvik fiyatlar tarafından sağlanandır. Fiyatlar daha yüksek olduğunda, alıcılar daha az alım yapmak için "teşvik" sahibi olurlar ve satıcılar daha fazla satmak için "teşvik" sahibi olurlar. Fiyat teşvikleri ödenekte temel bir rol oynar. Kullanım amacına, alanlarına göre çeşit çeşit teşvikler vardır.

Teşvikler, bir ülkenin ekonomisini idare etmede ve yönlendirmede başarılı bir etkidir. Teşvikler sayesinde yabancı yatırım ülke ekonomisine kazandırılır.

Teşviklerin içeriğine değinecek olursak; özel amortismanlar, yatırım indirimi, ihracat vergi iadesi, gelir ve kurumlar vergisi muafiyeti, ihracat kredi sigortası, indirimli navlun, yeni pazarlar, düşük faizli krediler, faiz ve vergi iadeleri, bina ve teçhizat sübvansiyonları, AR-GE sübvansiyonu, verimliliği ve iş gücünü artırma gibi alanlarda verilebilir (İncekara, 1995: 9).

Yang'e göre, sübvansiyon paketleri birçok şekildedir. Nakit yardımlar, sermaye yardımları, yatırım desteği, vergi indirimi, düşük faizli krediler, garantili krediler, arazi tahsisleri, elektrik, su gibi masrafları karşılayan yardımlar gibi farklı sübvansiyonlar vardır. Esas olarak en çok kullanılan iki sübvansiyon mevcuttur, yatırım desteği sağlananlar ve vergi indirimi yapılanlar.²

Yatırım teşvikleri toplam yatırım hacmini artırarak üretimin ve istihdamın artırılması, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması ve sektörel gelişimin sağlanması gibi hedefler doğrultusunda gelişmiş ülkelerde ya da gelişmekte olan ülkelerde sık bir şekilde uygulanmaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de yatırım teşvikleri genel teşvik sisteminin omurgasını oluşturmakta ve uzun yıllardan beri kullanılmaktadır (Eser, 2011: 6).

Teşvik ve Uygulama genel müdürlüğü tarafından yapılan yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar'ın amacını tanımlayan birinci maddesinde;

“Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda ön görülen hedefler ile uluslar arası anlaşmalara uygun olarak tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı artırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, uluslar arası rekabet gücünü arttıracak teknoloji ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımları özendirme, doğrudan yabancı yatırımları artırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma- geliştirme faaliyetlerini desteklemektir” ifadesi ile teşvik politikalarının amacı geniş bir tanımlama ile ifade edilmiştir.³

Teşvikler, yerel mal ve hizmetlerin ithalata karşı yapay olarak rekabetçi hale getirilmesiyle bir korunma ya da ticaret bariyeri olarak kabul edilebilir. Teşviklerin dayandığı nokta ekonomik analizlerde de karşılaştığımız mükemmel rekabetçi pazarların olduğu kıyaslama ekonomisidir. Bu yaklaşım, teşvikler gibi politika müdahalelerinin etkisine dair genel bakışların temelini oluşturmaktadır. Tam rekabetçi bir piyasa ortamında, teşvikler için herhangi bir durum söz konusu olmaz. Yani, mükemmel bir piyasa çerçevesinde teşvik ya da başka bir hükümet önlemi getirilmesi verimsiz ve refah azaltacaktır. Fakat eğer mükemmel piyasa varsayımı gevşemişse, bu gibi durumlarda teşvikler bir hükümeti önlemi olarak alınabilir (Duran, 2003: 26-27).

2. Pei YANG A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy in Finance, 2016 University of Essex

3. 16.07.2009 Tarihli, 15199 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Tam rekabetçi bir piyasa ortamında, teşvikler için herhangi bir durum söz konusu olmaz. Yani, mükemmel bir piyasa çerçevesinde teşvik ya da başka bir hükümet önlemi getirilmesi verimsiz ve refah azaltacaktır. Fakat eğer mükemmel piyasa varsayımı gevşemişse, bu gibi durumlarda teşvikler bir hükümeti önlemi olarak alınabilir (Duran, 2003: 26-27).

Verimli bir teşvik politikası, piyasa başarısızlığını düzeltir. Sosyal ve özel maliyetleri faydalı bir şekilde bir araya getirir. Bir hükümetin, belirli bir yerel sektörü, verimliliği arttırmak gerekçesiyle korumaya karar verdiğini varsayalım. Daha geniş bir ekonomide bu hareketlilik fayda sağlayabilir fakat bu faydalar kısa vadede piyasa tarafından uygun şekilde yansıtılamaz. Bu durumda, hükümet bir seçim yapar. Rekabetçi ithalat mallarına gümrük vergisi getirilebilir veya ilgili sektöre doğrudan teşvik sağlanabilir. Bir tarife, yurt içi ithalat fiyatını artıracak ve korunan endüstrinin çıktı fiyatının aynı seviyeye yükselmesine izin verecektir. Yerli tüketiciler daha yüksek fiyatı ödemek zorunda kalacaklardır. Ancak bu teşvik olarak kullanıldığında, yurt içi fiyat hala gümrüksüz ithalat fiyatı olacak ve yerli sanayi tarafından alınan teşvik dünya fiyatları üzerinden ithalatla rekabet etmesine izin verecektir. Tüketiciler vergilendirilmeyecek ve teşvik seçeneği daha verimli olarak kabul edilecektir. Bu optimal müdahale teorisinin bir uygulamasıdır (Altay, Karabulut, 2017: 190).

Uluslararası veya yurtiçi piyasalarında rekabet şartlarının sağlanmaması halinde, devlet piyasalara müdahale ederek desteklemeler yoluyla etkin kaynak dağılımını sağlamayı hedeflemektedir. Tam tersi durumlarda ise, tam rekabet ortamının sağlandığı piyasalarda uygulanan desteklemeler ise kaynak dağılımının bozulmasına, kaynakların verimsiz kullanılmasına sebep olabilir. Ekonomilerin istenilen kapasiteye gelememesine etki eden piyasa aksaklıkları şu şekilde olabilir;

- Ar-Ge faaliyetlerinin yarattığı dışsallıklar
- İşletmelere yönelik kamu altyapısının yeterli düzeyde sağlanamaması
- Verimlilik artışları konusunda yeterli bilginin sağlanamaması
- Çalışanlara yönelik eğitim programlarının eksikliği
- Finansmana erişim zorlukları (Eser, 2011: 10).

Teşviklerin araçları ve etkileri, faaliyet türlerine göre farklılık gösterebilmektedir. Ayrıca, teşvikler faaliyet türüne göre değişmekle birlikte, üretim aşaması, yatırım aşaması, üretim sonrası aşamalarına göre de farklılıkları mevcuttur. Ülkelerin ekonomik gelişme sürecinde, kalkınmanın ilk aşamalarında iktisadi ve mali teşviklere ağırlık verilirken, ileri aşamalarda idari ve teknolojik teşvik araçlarının öne çıktığı bilinmektedir (Yaralı, 2004: 6).

Teşvikleri uygulama biçimlerine göre beş gruba ayrılmaktadır. Aynı teşvikler, nakit teşvikler, vergi teşvikleri, garanti ve kefaletler ile diğer bazı teşvik uygulamalarını sıralayabiliriz. Aşağıda bulunan tablo 2’de teşvik araçlarının çeşitlerini görebiliriz.

Tablo 2.1. Teşvik araçlarının çeşitleri

1.Aynı Teşvikler	<ul style="list-style-type: none">• Arsa-arazi tahsisi• Bina Temini
2.Nakit Teşvikler	<p>Karşılıksız</p> <ul style="list-style-type: none">• Hibeler• Primler <p>Karşılıklı</p> <ul style="list-style-type: none">• Uygun koşullu krediler (düşük faizli,uzun vadeli)
3.Vergi Teşvikleri	<p>Gelir ve Kurumlar Vergisi Teşvikleri</p> <ul style="list-style-type: none">• Düşük oranlı gelir ve kurumlar vergisi• Vergi muafiyeti• Zarar mahsubu• Hızlandırılmış amortisman• Yatırım indirimi• Bazı harcamaların vergiden düşülmesi <p>KDV Teşvikleri</p> <ul style="list-style-type: none">• Sermaye mallarına KDV istisnası• Gelişmemiş bölgelere düşük KDV oranı <p>Gümrük Vergisi Teşvikleri</p> <ul style="list-style-type: none">• Makine-teçhizat, hammadde, parça ve yedek parça gibi sermaye mallarına yönelik gümrük muafiyeti• Gümrük vergisi iadesi
4.Garanti ve Kefaletler	<ul style="list-style-type: none">• Kredi garantileri• Yüksek risk taşıyan projelere kamu kaynaklı risk sermayesi katılımı• Ekonomik ve ticari riskleri kapsayan ayrıcalıklı kamu sigortası
5.Diğer Teşvikler	<ul style="list-style-type: none">• Alt yapı hazırlanması• Ucuz enerji desteği• Yatırım öncesi hizmetler , finansman kaynakları , yatırım öncesi hazırlanma ve yönetme , Pazar araştırması , hammadde ve alt yapı durumu , üretim prosesi ve pazarlama teknikleri , eğitim , know-how veya kalite kontrol geliştirme teknikleri ile ilgili yardımlar• Ayrıcalıklı kamusal anlaşmalar

Kaynak: (Duran, 2003: 2). Kaynak: Duran, 2003:27 ve UNCTAD, 2004a:6-7'ye dayanılarak hazırlanmıştır.

2.2. Teşviklerin Önemi

Ekonominin gelişmesinde, ülkelerin kalkınmasına pek çok faktör etki eder. Uygulamada olan ekonomik model şekli fark yaratmaksızın, dünyada bütün ülkelerde teşvik politikaları kullanılmaktadır. Teşviklerin amacı ülkelerin kalkınması ve refah düzeylerini yükseltmektir. Devlet ilerlemesine önem verdiği sektörleri, alanları teşvikler vasıtasıyla destekler. Böylelikle desteklenen sektörler büyüme elde ettikçe, ülke ekonomisine olumlu dönüşü olur (Acinoroğlu, 2009:148).

Ülkelerin teşvikleri düzenlemesinin en büyük sebebi, teşviklerin yurtiçi firmalar ve sanayileri için bir bariyer, kalkan görevi üstlenmesidir. Bu sayede devlet, daha güçlü sanayilere ve firmalara sahip ülkelerden, kendi ticaret alanını koruyabilmektedir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde üretimde ileri teknoloji kullanılamamakta, ekonomi ve para piyasaları durgun, üreticiler, çalışanlar ve yatırımcılar eğitimsiz, ihracat durgun, işsizlik gibi konular büyük sorunlar oluşturmaktadır. Böyle vakalarda ekonominin sahip olduğu kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Yatırımların çoğaltılması, kaynakların arttırılması için gereken fonlar yeterli olmayınca, devlet teşvikler aracılığıyla ekonomiye yön verir (KORKMAZ, 1998: 119).

Kalifiye iş gücünün yaratılması ve eğitilmesi, Ar-Ge harcamaları yoluyla yeni teknolojilerin ve metotların geliştirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi tüm ekonomi için yaratılan faydalara örnek teşkil etmektedir. Fakat, girişimciler bu tip aktivitelerin tüm bölgeye veya ülkeye sağlayacağı faydalardan ziyade kendi kar paylarını yükseltmeye önem vermektedirler.

Örnek verecek olursak, Ar-Ge faaliyetlerinin çoğalması sadece söz konusu faaliyetlerde bulunan firmalar ile sınırlı kalmayacak, diğer firmaların da geliştirilen yeni tekniklere erişiminin sağlanması, Ar-Ge personelinin niteliğinin artmasına neden olacaktır. Sonucunda, bölgedeki üniversitelerin gelişmesi ile eğitim kalitesinin yükselmesi yönetim otoriteleri tarafından gözetilen fakat girişimciler tarafından dikkate alınmayan bir konudur. Verilen kaliteli eğitimin neticesinde daha nitelikli Ar-Ge personeline erişim tüm ekonomiye sonraki dönemlerde fayda getirebilecektir.

Karşılaşılan piyasa aksaklıklarına ve ekonomik konjonktüre göre teşviklerin uygulama konuları değişse bile uzun vadede ki temel amacı iktisadi kalkınmanın saplanarak halkın refah seviyesinin arttırılması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesidir (Eser, 2009: 14).

Ülkelerde uygulanan teşviklerin önemlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ülke endüstrisi ve sanayisi korunur.
- Firmaların kendilerini geliştirmelerine ve rekabet etmelerine olanak sağlanır.
- Uluslararası platformda yaşanan ilerlemelere ülkenin adapte olmasını ve güncel kalmasını sağlar.
- Ülkede bulunan bölgelerde gelir açısından eşitsizliği ortadan kaldırır. Bölgelerin paralel düzende gelişim göstermesine yardımcı olur.
- İstihdam oluşturarak iş ihtiyacını azaltır.
- İhracata büyük katkıda bulunarak, fazlalaştırır.
- Yabancı sermayeyi ülke ekonomisine kazandırır.
- Ülke ekonomisinin kalkınmasında büyük katkıda bulunur.

Gelişmiş ülkelerde de kullanılan teşviklerin birçok amacı bulunmaktadır. Rekabet edilebilirliği sağlamak, ilerleyen teknolojinin gerisinde kalmamak, sermaye kaybına engel olmak, bölgesel farklılaşmanın önünü almak, üretimi fazlalaştırmak, problemlili sektörlere yardımcı olmak, iş istihdamı sağlamak gibi amaçlar taşır (DURAN, 2003: 8).

Yukarda belirttiğim amaçlar doğrultusunda uygulanan teşvikler, birçok soru işaretini de birlikte getirmektedir. Mesela, seçilen bir alanda sektör için uygulanan teşviklerin adaletsiz bir rekabet ortamı yaratacağı iddia edilmektedir. Ekonomide sermaye kaybına neden olabileceği ve haksız kaynak paylaşımı olabileceği yönünde tartışmalar mevcuttur (ÇİLOĞLU, 2003: 29-30).

Bu gibi durumlarda, anlaşmazlıklar bazen uluslararası mercilere götürülebilmektedir. Bütün ülkelerin aynı fikirde olduğu tek madde, kamunun özel firmalar için teşvik sağlamasını açık teşvik diye isimlendirilmesidir. Bunun, sektörler ve firmalar arasında adaletsiz bir rekabet ortamı oluşturduğunu kabul etmektedirler (BİLGİÇ, 1999: 15).

Teşvikler, ülke ekonomisinin kalkınmasında önemli rol oynamalıdır. İnsanların refahı için, ülkenin ilerlemesi ve gelişen ülkelerin bulunduğu masada yer edinebilmek için ülke kalkınması şarttır. Kalkınma demek, üretimin artması, bireysel gelirin fazlalaşması, ekonominin büyümesi demektir. Bütün bu gelişmelerin bir sonucu olarak sosyoekonomik durumunda değişmesi söz konusudur. Kalkınma sadece ticari ya da ekonomi konusunda değil, ayrıca psikoloji, kültürel ve sosyal durumlarla da alakalıdır (Tüylüoğlu-Çeştepe, 2004: 29).

Ekonomik kalkınma genellikle yeni teknolojilerin benimsenmesi, tarım temelli endüstriden ekonomiye geçiş ve yaşam standartlarında genel iyileştirme anlamına gelir. Ülke sakinlerinin refahı için ülkelerin, bölgelerin veya toplulukların ekonomik zenginliğinin gelişmesidir.

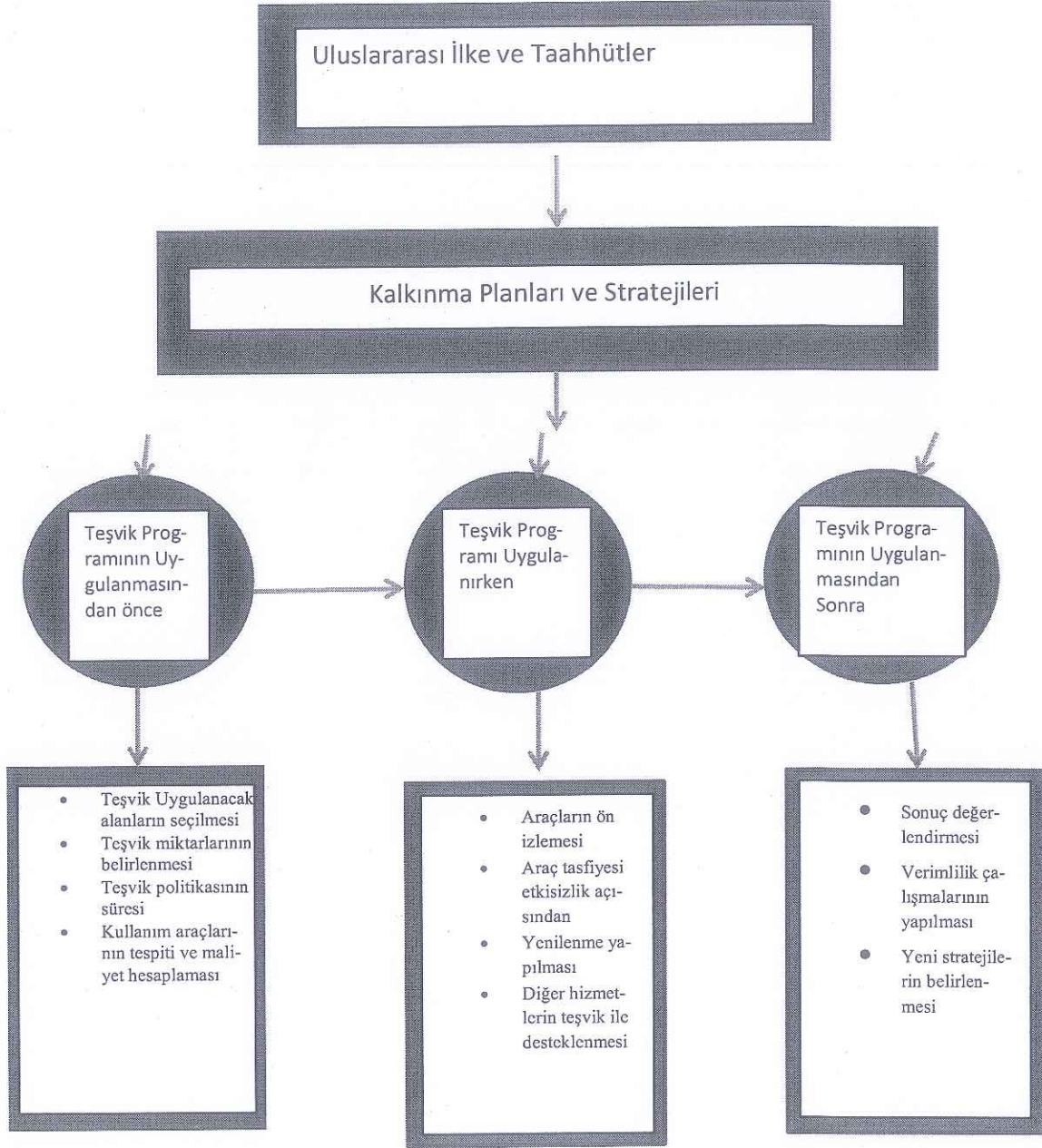
Politika açısından bakıldığında, ekonomik kalkınma, bir toplum için ekonomik refahı ve yaşam kalitesini iyileştirmek için çabalar yaratarak, elde tutarak ve gelirleri, vergi tabanını destekleyerek geliştirebilir kılmaktır. Okuryazarlık oranları, yaşam beklentisi ve yoksulluk oranları gibi çeşitli göstergelerdeki gelişmelere işaret eder (Benk, 2008: 3).

Farklı bir açıdan baktığımızda, son yıllarda giderek serbestleşen dünya ticareti ile küreselleşme teşviklerin kullanımına yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu bağlamda, küreselleşmenin bilhassa iktisadi ve finansal etkileri yerel ekonomileri daha geniş ve daha derin bağlarla dünya piyasalarına entegre olmuşlardır. Piyasalarda ki bütünleşmeler ile firmalara çok fazla esneklik sağlanmış ve yatırımların rekabet avantajına sahip bölgelere kaydırılmasına imkân sağlamıştır.

Gelişmelere ilave olarak, merkezi veya yerel yönetimler de yatırımların arttırılarak istihdamın sağlanması, bölgesel gelişimin desteklenmesi amacıyla sadece yerli değil, dünya üzerinde aktifleşen yabancı sermayeyi de çekmeye fırsat verilmiştir. Bundan dolayı teşvikler daha önce söylediğimiz amaçlara ek olarak yabancı sermayeyi çekme konusunda da rekabetçi bir biçimde kullanılmaktadır (Eser, 2009: 12).

Aşağıda, teşvik politikalarının amaçları, araçları ve uygulandıkları politika stratejileri ve küreselleşmeyle beraber ekonomi politikalarındaki konumları dikkate alındığında etkin bir teşvik sisteminin işleyişini Şekil 1’de görebiliriz.

Tablo 2.2. Teşvik sisteminin işleyişi

Kaynak: (Topal, 2016: 49). <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/217905>

2.3. Avrupa Birliğinde Uygulanan Teşvikler

Avrupa Birliği devlet teşviklerinin temellerini, Roma Antlaşmasınının 87. ile 89. maddelerinde bulabiliriz. Antlaşmanının 87(I). maddesine göre, aksine hüküm bulunmadıkça devlet kaynaklarıyla belirli teşebbüslere, belirli malların üretimine yönelik rekabeti bozucu nitelikteki her türlü yardım, üye devletler arasında ki ticareti etkilediği ölçüde ortak pazarla bağdaşmaz (Martin, 1999: 4).

Teşvik uygulamalarınının AB çerçevesinde sahip olduğu unsurlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- I. Devlet Kaynaklarından bir transferi içermesi
- II. Ekonomik Avantaj
- III. Seçicilik
- IV. Rekabetin ve Ticaretin Etkilenmesi

Antlaşmada bulunan söz konusu maddede ortaya konan rekabeti bozma, ticareti etkileme yasağı ile birlikte 87(II). maddesinde birtakım zorunlu istisnalar, yine 87 (III)'de takdir yetkisi kapsamında istisnalar yer verilmiştir.

Bu yasak "mutlak" değildir, pek çok maddede kapsam dışına alınan yardım türleri ve koşulları bulunmaktadır. Yapılan ikincil düzenlemelerle birlikte birtakım muafiyetler uygulanmaktadır. 87(II) maddesinin devamında "ortak pazar ile bağdaşır" yardımlar aşağıda ki gibi gösterilmiştir:

- I. Ürünlerin menşei bakımından ayırım gözetilmemek koşuluyla bireysel tüketicilere sağlanan sosyal nitelikte yardımlar
- II. Doğal afetlerin ve olağandışı olayların neden olduğu zararı giderme amacı güden yardımlar
- III. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Almanya'nın bölünmesinden etkilenen bazı bölgelerinin ekonomisine yönelik verilen, bölünmenin neden olduğu ekonomik sakıncaların giderilmesi için gerekli olan yardımlar.⁴

4. Consolidated Version of the Treaty Establishing The European Community Official Journal C 325 , 24 December 2002 (<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12002E/htm/12002E.html>).

Üye ülkeler arasında verilen bir devlet yardımının bu bağlamda değerlendirilebilmesi için komisyon bu yönde bir tespit yapmalıdır. Literatürde bu duruma “otomatik muafiyet” veya “de jure” istisna diye adlandırılmaktadır.

Ayrıca “takdir yetkisi” çerçevesinde olan istisnalar ise 87(III). madde de “ortak pazar ile bağdaşır sayılabilir” olarak tanımlanmıştır:

- I. Yasam standartlarının son derece düşük olduğu veya işsizliğin ciddi boyutlara vardığı bölgelerdeki ekonomik gelişmeyi desteklemek amacıyla verilen yardımlar;
- II. Avrupa'nın ortak çıkarlarına hizmet eden önemli bir projenin gerçekleşmesini desteklemeye veya bir Üye Devlet ekonomisinde ortaya çıkan ciddi sorunları gidermeye yönelik yardımlar
- III. Ticaret koşullarını ortak çıkarlara ters düşecek ölçüde olumsuz etkilememek kaydıyla belli ekonomik bölgeler veya belli ekonomik faaliyetlerin gelişmesini kolaylaştırmaya yönelik yardımlar
- IV. Ortak çıkarlara ters düşecek ölçüde Birlik içi ticaret ve rekabet koşullarını olumsuz etkilememek kaydıyla, kültür değerlerinin ve mirasının korunmasına yönelik yardımlar
- V. Komisyon'un önerisi üzerine Konsey'in nitelikli çoğunlukla alacağı kararla belirlenebilecek diğer yardım türleri (Soylu, 2008: 8).

Avrupa Birliği komisyonunun bu bağlamda izin verdiği yardımlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Bölgesel yardım, 87(III) maddesi (a) ve (c),
- İşsizlikle mücadeleye yönelik yardım, 87. maddesi (a),
- Önemli görülen AB hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik yardımlar, 87 maddesi (b),
- Ciddi ekonomik dalgalanmaları gidermeye yönelik yardım, 87. maddesi (b),
- Belirli ekonomik faaliyetlere yardım, 92. madde (c),
- Konsey tarafından uygun bulunan diğer yardımlar

(Hancher, Ottervanger and Slot, 1999: 23).

AB komisyonu, bölgesel yardımları ilgili maddelerde ortaya konan hedefleri yansıttı sürece ‘‘arzu edilir’’ olarak onaylamaktadır. Ayrıca, yatay hedeflerin gerçekleştirilmesine ilişkin fonları genellikle topluluk çıkarına olduğunu kabullenebilir. Ancak, bazen bu fonlar arzu edilemeyebilir. Çünkü rekabet üzerinde olumsuz etki yarattığı zamanlar olabilir.

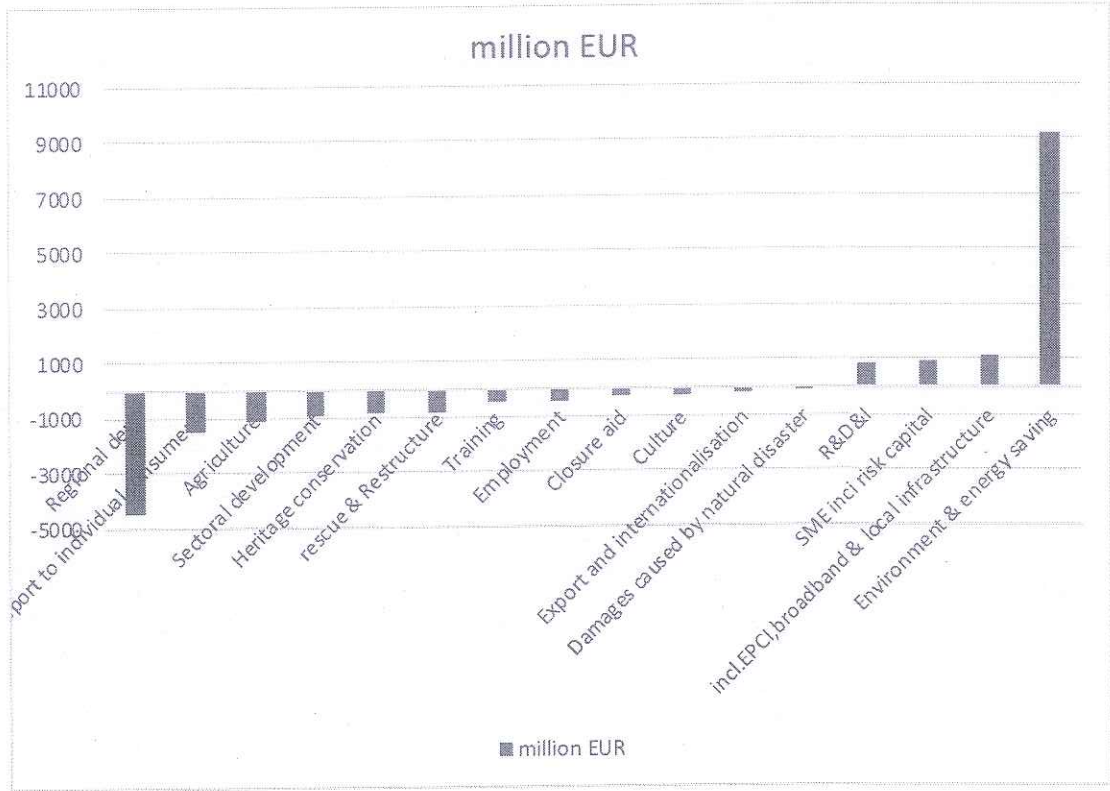
Teşvikleri azaltmaya yönelik girişimler, Roma Antlaşması Madde 92-93 çerçevesinde komisyon yetkilerinin kullanılması durumunda ortaya çıkmaktadır. Yapısal Fonlar çerçevesinde burada müdahaleler vurgulanmıştır. Bu tür müdahaleler, geride kalan veya önemli yapısal değişim geçiren ekonomileri hedeflemekte ve rekabet koşullarında durumu tümüyle tersine çevirecek bir etki yaratmamak açısından önemlidir (Soylu, 2008: 9).

Devlet yardımlarında AB komisyonu üç sınıfa ayıran bir plan uygulamaktadır. Bunlar, yatay, sektörel ve bölgesel teşvikler olarak tanımlanmıştır. KOBİ, Ar-Ge gibi sektörden ve firmanın bölgesinden bağımsız olarak birtakım faaliyet türlerine destek veren yardımlara yatay teşvikler denilmektedir. Çelik ve motorlu araç üretimi, sanayi, gemi sektörel yardımın başlıca yararlanıcıları arasında yer almaktadır. Genellikle bunlar altyapı yatırımları ya da eğitim ve işsizliğe yönelik girişimler şeklindedir. Komisyon, AB yardımlarına karşı devlet yardımlarının arzu edilebilirliğine ilişkin genel görüşün yanısıra, farklı türdeki müdahalelerin arzu edilebilirliğine dair varsayımlarda bulunabilme hakkına sahiptir. Böylelikle, spesifik sektör yardımları yeniden yapılanmasına yardım niteliğinde olmadığı sürece arzu edilir nitelikte bulunmamaktadır (Özkarabiber, 2003: 47).

Diğer bir taraftan, AB Komisyonu, Konsey’in 994/98 sayılı Tüzük ile kendisine yetki verdiği alanlarda grup muafiyet tüzükleri çıkarabilmektedir. Ayrıca kendisine yapılan bildirimleri inceleyerek yardımlara bireysel muafiyet de verebilmektedir.

Komisyon, bu yetki çerçevesinde dört konuda grup muafiyet tüzüğü onaylamıştır. Bunlar, KOBİ’lere yönelik teşvikler, eğitim teşvikleri, ‘‘de minimis’’ teşvikler ve istihdama yönelik teşvikler olarak belirlenmiştir (Yıldızoğlu, 2004: 7).

Genel olarak, AB komisyonunun yaklaşımı çerçevesinde sektörel, yatay ve bölgesel olarak sınıflandırılacak devlet teşvikleri detaylı bir şekilde anlatıldı. Ayrıca, aşağıda 2016 yılında ait AB komisyonunun gözetiminde verilen teşvikleri ve 2015 yılı ile karşılaştırıldığında alanlara göre artış oranlarını görebilirsiniz.

Şekil 2.1. 2015 ile 2016 yılı arasında alanlara göre dağıtılan teşviklerin oranı

Kaynak: Commission Service

http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html

Şekil 2.1.'de 2016 yılı tespitlerine göre bütçenin %13'ü çevre koruma ve enerji tasarrufuna ayrılmıştır. Buna rağmen, yeşil tedbirler diğer hedeflere kıyasla ortalama olarak daha yüksek bütçe ve harcamaları kapsamaktadır. Toplam harcamaların yaklaşık %54'ü kadarı devlete çevre ve enerji tasarruflarına yapılan yardımlara katkıdan gerçekleşmiştir.

Çevre ve enerji tasarrufu için mevcut devlet yardım harcamalarının büyük bir kısmı, çoğu üye devlette enerji güvenliği ve çevre hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak için birçok yenilenebilir enerji girişiminin AB Devleti yardım kuralları uyarınca onaylandı. Örneğin, 2020 yılına kadar yenilenebilir enerjinin %20'si ve düşük karbonlu, güvenli, rekabetçi bir ekonomiye geçiş konusunda Enerji Birliği stratejisine ulaşmak için 2030 yılına kadar %27 oranı

belirlenmiştir. Bu bağlamda şunu da göz önünde bulundurmanız gerek, devlet yardım kuralları geçişin sosyal olarak adil ve tüketici merkezli olmasını sağlar.

Bu nedenle, nominal olarak, “yeşil” yardım dahil olmak üzere, toplam devlet yardım harcamaları, çevre ve enerji tasarruflarına Devlet yardımı yapılmaksızın, 2015 harcamalarına kıyasla (yaklaşık 2,6 milyar Avro) yaklaşık %2,6 artmıştır. Devlet yardım harcamaları 2015 yılı harcamalarına kıyasla (6,8 milyar Avro), %12,6 oranında azalmıştır.s

2.3.1. Sektörel teşvikler

Devlet yardımları açısından AB’nde bazı sektörler özel kurallara tabi tutulmaktadır. Temel nedenini açıklamak gerekirse, küresel rekabet karşısında güç durumda kalabilecek endüstri kollarının yeniden yapılandırma ve desteklenme ihtiyacı ifade edilebilir.

Sektörel teşvikler kapsamındaki gemi yapımı, tekstil ve sentetik fiber, motorlu taşıtlar, kömür-çelik, taşımacılık, tarım ve balıkçılık sektörleri, zamanında kriz geçirmiş ya da üye ülkelerin güçlü rakipleri olan Japonya, ABD karşısında rekabet edilebilirlikleri azalmış diğer bir ifadeyle rekabet koşullarına ayak uyduramayan, bu sebeple de yeniden yapılandırılmaya ve desteklenmeye ihtiyacı olan sektörlerdir (Özkarabüber, 2003: 30).

Aşağıda bulunan Tablo 4’te 2011 ile 2016 yılları arasında yapılan sektörel yardımların miktarlarını bulabilirsiniz.

Tablo 2.3. 2011-2016 Dönemi sektörel yardımlar

Milyon Euro

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
AB 27	23.012	18.301	13.060	9.190	8.950	9.944
AB 15	17.435	8.693	9.260	7.808	7.844	9.058
AB 12	5.577	9.608	3.800	1.382	1.106	886

Kaynak: European Comission, 2016

http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/studies_reports.html

2.3.1.1. Görsel ve işitsel sektör teşvikleri

AB Konseyi üye devletlere görsel-işitsel iletişime müdahale etmeme, kültürel mirası korumaya yönelik verecekleri yardımın iç pazar kuralları ile uyumlu olmasını, rekabeti bozması kuralını düzenlemiştir. AB Konseyinin bu konudaki direktifi temelinde Komisyon bir Tebliğ yayımlamıştır.⁶

AB'nin söz konusu Tebliğ'inde Avrupa kültürünü koruma perspektifi çerçevesinde, bu alandaki devlet yardımından topluluk çapında firmaların da yararlanması hedeflenmiştir.

Firmalara, bu alanda yapılan yardımlar kültürel nitelikte ise 87'inci maddede "ortak çıkarılara ters düşecek ölçüde birlik içi ticaret ve rekabet koşullarını olumsuz etkilememek kaydıyla, kültür değerlerinin ve mirasının korunmasına yönelik yardımlar" temelinde değerlendirilmekte ve uygulanmaktadır.

Ayrıca, radyo-televizyon yayıncılığına verilen yardımlar da bu temelde Komisyon tarafından uygulanmaktadır (Soylu, 2008: 10).

Kişiye özel olmayan, kamuoyuna yönelik her türlü imaj, görüntü, ses veya mesaj gibi şeylere görsel işitsel ürünler denmektedir. Televizyon, sinema, internet, radyo ve benzerleri olarak belirtilmiş, oyunların dışında kaldığı cihazlar ise görsel-işitsel araçları oluşturmaktadır.

Bu sektör, kültürel çeşitliliğin korunarak Avrupa kimliğinin şekillenmesinde, istihdam yaratılmasında ve toplum üzerindeki geniş etkileri nedeniyle demokrasinin gelişiminde önemli bir rol almaktadır. Dolayısıyla, Avrupa'nın dışında kalan ürünlerin ağırlıkta olduğu ayrılmış pazarlardan ve yapısal zayıflıktan şikayet eden Konsey bu sektöre teşvik sağlanması gerektiği kanaatindedir (Ulutürk, 2004: 345).

6. Commission to the Council communication from the the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on certain legal aspects relating to cinematographic and other audiovisual works, OJ C 43, 16.02.2002, pages 6 to 17.

1989 yılında AB Konseyinin sunduğu Sınırsız Televizyon Direktifi⁷ görsel işitsel sektörle alakalı Birlik politikasının temelleri içindedir. Söz konusu direktif, televizyonda bulunan programlarının AB pazarında televizyon kanallarının yayınlarının %50'sini Avrupa çalışmalarına yer vermeleri ve serbest dolaşım ilkelerine dayanarak kurulmuştur. Aynı zamanda, kültürel çeşitlilik, azınlıkların güvenli hale getirilmesi, çoğulculuk ve cevap hakkı vb. önem arz eden-kamuya ait hakları korumaktadır.

AB devletlerinin görsel işitsel iletişime müdahalede bulunmaması ve kendilerine ait kültürel miraslarını korumak için dağıtacakları teşviklerin iç pazar düzenlemeleri ile uyumlu olmalıdır. Ülkelerin sağladığı ulusal yardımlar, üyelerin Avrupa'daki kültürel çeşitliliği korumak amacıyla, görsel işitsel ve kültürel sektörler doğrultusunda politika uyarlama ve uygulama alanlarını geliştirmelerini hedeflemektedir (İlhan, 2009: 113).

Konseyden çıkan 12 Şubat 2001 tarihli kararda⁷ kültürel mirasın korunmasına yönelik teşviklerin topluluk çıkarları ile çakışmadığı rekabet ortamını ve ticareti bozmadığı sürece ortak pazar uygun olduğu kararı alınmıştır. AB görsel işitsel alanların gelişmesi için devlet desteğine ihtiyaç olduğu kanısına varılmıştır. Komisyon, kültürel mirasına sahip çıkmak için görsel işitsel sektöre teşvik sağlayacağını belirtilmiş olup, rekabeti bozmamak şartıyla 16.02.2002 tarihli düzenleme⁸ hazırlanmıştır.

⁷Council Resolution of 12 February 2001 on national aid to the film and audiovisual industries OJ C 73 of 06.03.2001.

⁸Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on certain legal aspects relating to cinematographic and other audiovisual works OJ C 43 16.02.2002, p.6-17.

Görsel işitsel sektöre Fransa tarafından verilen teşviklerin soruşturulmasından sonra AB Komisyonu, sinema ve televizyon sektörlerine sağlanacak teşvikler için şartlar getirmiştir. Bunlar;

- Yardım verilen film bütçesinin yüzde yirmisini diğer üye ülkelerde harcayabilme özgürlüğü yapımcıya verilmiştir.
- Kültürel sayılan bir ürüne teşvik sağlanabilir.
- Teşvik miktarı yapımın yüzde ellisini aşmamalıdır.
- Üye devletlerin teşvik vererek çekim merkezi olmasını önlemek amacıyla spesifik faaliyetlerin desteklenmesi uygun değildir.

Devletin topluluk programlarından verdiği teşvikler ulusal filmlerin yurtdışında tanıtım, dağıtımını kapsamaktadır. Bu sebeple, %50 teşvik sınırı çerçevesinde değerlendirilemez. İlk başlarda, televizyon yayınlarını engeller ve sınırlı yayın freakansları yüzünden ancak devlet verebilmiştir. Üye ülkeler, teknolojik ve ekonomik büyümeler nedeniyle özel girişimcilere fırsat tanıyarak, yayın yapmalarına imkan vermiştir. Bu pazarın rekabete ortamına açık bir hale gelmesiyle de ülkelerin kendi firmaları lehine sağladıkları teşvikler incelemeye alınmıştır (Soylu, 2008: 11).

Radyo-televizyon yayıncılığına yönelik kamu hizmeti niteliğinde ki devlet teşvikleriyle alakalı 2001 düzenlemesi⁹ radyo-televizyon alanını bir diğer kamu hizmeti sayılan alanlardan ayrı tutmuştur. Kurucu Antlaşma'ya eklenen radyo-televizyon yayıncılığının desteklenmesi gerekliliği ile ilgili bir protokolle doğrulanmıştır. 25 Ocak 1999'da Konsey duyurduğu bir ilanla bu sektörde sağladığı kamu teşviğini geniş yelpazede yayın yaparak toplumun demokratik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini dikkate almak, belirli bir izleyici kitlesini korumak ve çoğulculuğu sağlamak diye nitelendirmiştir.¹⁰

9. Commission communication on the application of state aid rules to public service broadcasting OJ C 320 of 15.11.2001.

10. İKV, AB ve Türkiye'de Devlet Yardımları, s.45.

2.3.1.2. Elektrik sektörüne yönelik teşvikler

19 Aralık 1996 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyin elektrik piyasasıyla alakalı ortak hükümler 96-92-EC direktifi ile AB elektrik endüstrisinin dış piyasasını genişletmek ve rekabet gücünü arttırmak için düzenlemeler hazırlamıştır. Yirmi dördüncü maddesinde üyelerin rekabet şartlarında belirli problemleri bertaraf etmeleri için uygun şartlar altında devlet teşviklerine yol açılmıştır (Yeşilçimen, 2004: 439).

30.01.1997 tarihli Tebliği¹¹ ile Komisyon, elektrik sektöründe yüklenen maliyetlere ilişkin devlet teşvikleri için bir düzenleme hazırlamıştır.

AB Komisyonu;

- Yüklenen maliyetleri giderme amacıyla net bir şekilde belirtilen meblağı geçmeyen,
 - İlerde oluşabilecek meydana gelişmeleri de hesaba katan ve kurallara uyan,
 - Azalan nitelikte olan,
 - Firmaların verimlilik artışını göz önünde bulunduran,
 - Firmalara verilecek minimum oranın önceden ifade edildiği,
 - Uzun süre faaliyet gösteremeyecek firmaların maliyetlerini üstlenemeyeceği

teşviklerin Antlaşma'nın 8,3,c maddesine uygun görülmüştür.

Komisyon ayrıca, başlarda ilan ettiği ve üstlendiği maliyet miktarları ile pazarda zaman içinde oluşan değişiklikler arasındaki fark teşvik oranı ile örtüşmüyorsa, üstlenilen maliyetle uygun düşmeyen veya bu miktarın üstüne çıkan, 96-92-EC düzenlemesinin işleme almış tarihinden önceki gelirin hepsinin veya bir kısmının korunmasını içeren teşviklerin inceleneceği belirtilmiştir (İlhan, 2009:114).

¹¹Commission Communication relating to the methodology for analysing State aid linked to stranded costs, Adopted by the Commission on 26.07.2001, Commission letter SG (2001) D/290869 of 06.08.2001.

2.3.1.3. Kömür ve çelik sektörüne yönelik teşvikler

1951 yılında yürürlüğe giren AKÇT Antlaşması çerçevesinde kömür ve çelik sektörleri özel bir rejime tabi tutularak, antlaşmada söz konusu sektörlerle devlet kaynaklarıyla yapılan yardımlara belli koşullar altında izin tanınmıştır. Bu durumda, “Üye devletlerden birisinin kömür veya çelik sanayisinde, verimlilik dışında çalışma koşulları veya diğer değişimler sonucunda ciddi bir dengesizlik yaşanması” durumunda yardım yapılabilecektir (Soylu, 2008: 12).

Yapılan AKÇT Antlaşması kapsamında bir regülasyona giren çelik sektörü, 80’li yıllarda yaşanan yapısal sorunlar, işsizlik ve üretim maliyetlerini ödeyemeyen meblağlar, bu sektörü ekonomik burhan tehlikesine sokmuştur. Üye devletlerin, çelik sanayisini yüksek miktarlarda sübvansane etmesi sebebiyle teşviklere düzenleme getirilmiştir. Yardımların azaltılması ve yardım uygulamalarında objektifliğin sağlanması amacıyla çıkarılan Çelik Yardım Kodları AKÇT Antlaşması’nın sona erdiği 2002 yılına kadar yürürlükte yer bulabilmiştir (Berke, 2004: 434).

Antlaşması’nın sona ermesinin ardından Komisyon, kömür ve çelik sektörlerine ilişkin rekabet kurallarını bir Tebliğ¹² ile belirtmiştir.

Çelik sektörünün faydalanabileceği teşvikler şu şekilde özetlenebilir:

- a) Bölgesel yatırım teşviği ile kurtarma ve yeniden yapılandırma teşviği KOBİ’lere yapılanlar dahil olmak üzere yasaktır.
- b) AKÇT düzenlemeleri kapsamında standartlara uygun olarak sağlanan çevre teşvikleri, limitli olarak sadece KOBİ’lere uygulanabilecektir.
- c) Araştırma ve Geliştirme İçin Devlet Yardımları İçin Birlik Çerçeve Çalışması ile Ar-Ge teşvikleri sağlanacaktır.
- d) Firmaların kapatılması doğrultusunda teşviklerin sürekliliği sağlanacaktır.
- e) Teşvik sınırı küçük boy firmalar için %15, orta boy firmalar için %7,5 olan de minimis, eğitim, KOBİ ve istihdam teşviklerinin sürekliliği sağlanacaktır.

¹²Communication from the Commission concerning certain aspects of the treatment of competition cases resulting from the expiry of the ECSC Treaty, OJ C 152, 26.06.2002, p.5-12.

2.3.1.4. Gemi yapımına yönelik teşvikler

Gemi inşa ve bakım sanayisi, AB’de sıkıntı yaşayan sanayiler içinde yer alan önemli bir sektördür. Bu sektör, ileri teknoloji gerektiren konulara yatırımlara ve dolayısıyla AB’nin ekonomik ve sosyal gelişmesine katkıda bulunması açısından önemlidir.

Sektörün daha önceki yıllarına bakıldığında, firmalara yüksek miktarda teşvik veren ülkeler, Birliğin bir üyesi olmalarıyla rekabet politikasının gerektirdiği düzenlemeler kapsamında bu teşvikleri azaltmaya yönelik stratejiler yürürlüğe koymuşlardır. Fakat, sanayinin mevcut halinin kötüye gitmesiyle yardımlar artırılmış ve Komisyon da bu sektöre yardım yapılmasının gerekli olduğu neticesini elde etmiştir (İnceci, 2008: 143-144).

7. Konsey Direktifinde¹³ tersanelerin yeniden yapılandırılması çerçevesinde gemi yapımıcılığı sektörüne verilen yardımların tamamen ortadan kaldırılmasının uygun olmayacağı kanısına varılmıştır. Ancak AB içi yeknesak rekabet koşullarının oluşturulması açısından yardım politikalarının oluşturulması gereği de dikkate alınmıştır.

Faaliyette olduğu bölgelerde sektör, gemi yenileme, bakım ve onarım alanları için önemli bir istihdam kaynağı oluşturmaktadır. Bu şekilde, topluluğun sosyal ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (Soylu, 2008: 13).

Japonya, Güney Kore, Çin ve AB gemi inşa sektöründe başarılı olan ülkeler olarak bilinmektedir. Küresel ekonomik krizin ve 11 Eylül faktörüyle Amerika’da meydana gelen ekonomik durgunluktan paylarına düşeni almışlardır. Çin ve Güney Kore tanker için yapılan sözleşmeler nedeniyle savaşa ortamı oluşturmuşlardır. Bu sebeple, Japonya’nın güçlü bir iç talep avantajı bulunmaktadır. Çoğunlukla Avrupa Birliği, Koreli gemi yapımıcılarının piyasasına girme şansının olduğu ve yenileme gereksinimin arttığı küçük tanker, feribot alanlarında çalışmaktadır¹⁴ (Durnagöl, 2006: 56).

AB Konseyi 1998’de deklare ettiği Tüzük’te¹⁵, çevre korunmasına yönelik teşvikler, emekli edilen işçilere sosyal olanak sağlayan teşvikler, Ar-Ge yardımları ile devlet teşvikleri ve garantileri biçiminde doğrudan olamayan teşviklerin ortak pazara uygun görmüşlerdir.

¹³Council Directive 90/684/EEC of 21 December 1990 on aid to shipbuilding, OJL 380, 31.12.1990

¹⁴Commission of the European Communities, Seventh Commission report to the Council on the situation in world shipbuilding COM (2003) 232 final, Luxembourg, 2003, p.14.

¹⁵Council Regulation (EC) No 1540/98 of 29 June 1998 Establishing New Rules on Aid to Shipbuilding, OJ L 202, 18/07/1998 p.1-10.

Tekrardan Komisyon, Almanya'da bulunan Kvaerner Warnow Werft GmbH (KWW) tersanesinin üretimini fabrikanın kapasitesinde fazla olduğu gerekçe ile verdiği teşviğin iade edilmesini istemiştir. Ortaya çıkan bu durum nedeniyle, kapasite limitlerinin üstüne çıkılması ortak pazara uygun düşmeyeceği sonucu elde edilmiştir. Komisyon'un hükmü karşısında, KWW ilk derece mahkemesine giderek, kapasite limit aşımının KWW'nin gerçek üretim miktarına değil, tersane yüklemesinin teknik kapasitesine uygulandığı sebebiyle bu kararı iptal etmeyi uygun görmüştür (İnceci, 2008: 145).¹⁶

Gemi inşa alanında regülasyonları belirten 30.12.2003 tarihli düzenlemede¹⁷, gemi inşa piyasasının kendine ait özelliklerine, kredilendirilmeye yönelik gemilerin büyük sermaye avantajlarının olmasına, alanda ki adaletsizlikler karşısında DTÖ'nün düzenlemelerini uygulamada ortaya çıkan sorunlarla, OECD aracılığıyla gemi inşa alanında bulunan anlaşmaların içeriğinden bahsedilerek, sektöre sağlanacak teşvikler düzenlenmiştir.

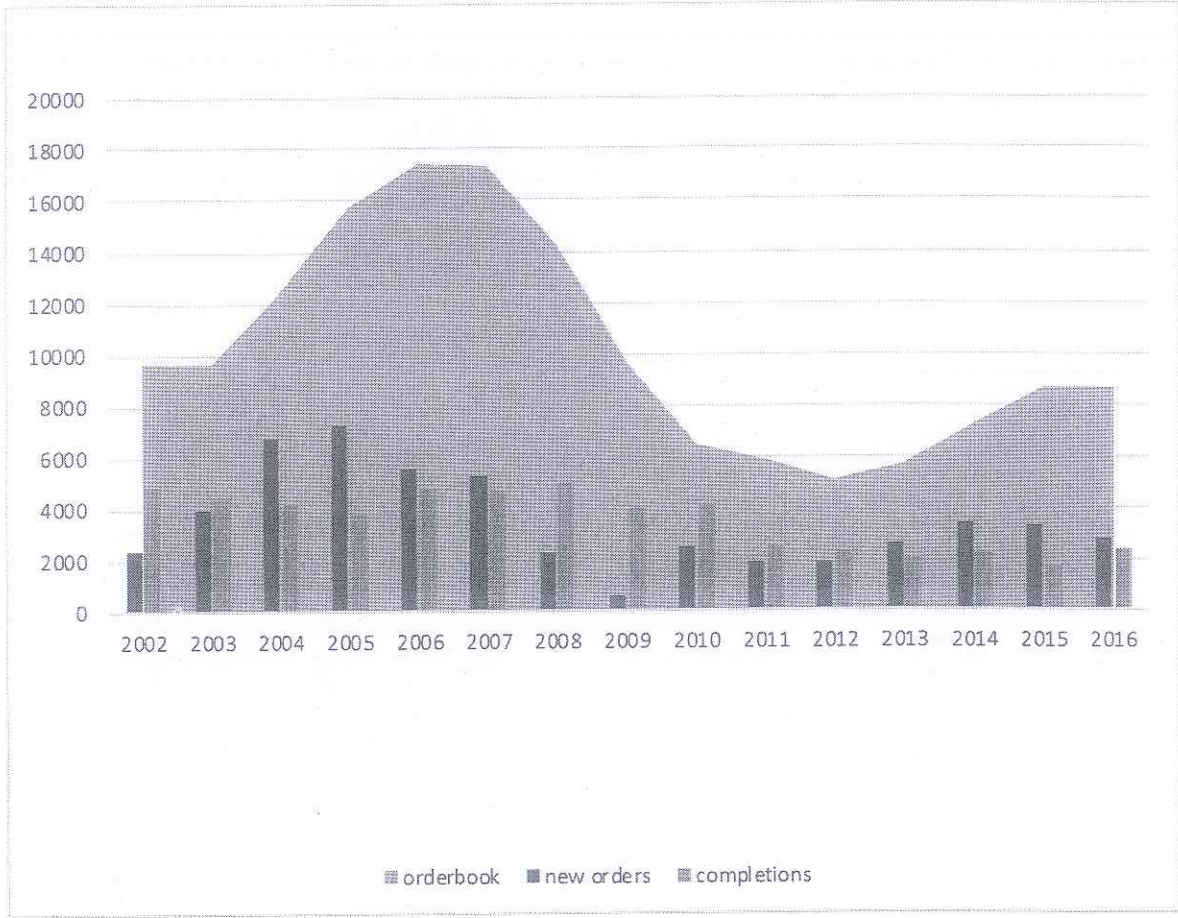
Neticesinde bu doğrultuda, firmaların gemi onarım, değişim ve inşasına yönelik Ar-Ge çalışmaları, AB'nin AR-GE çalışmaları doğrultusunda devlet teşviklerine uygun görülmesi halinde desteklenmesi kabul edilmiştir. Ayrıca, üretim sürecine ilişkin çalışmalarına ve yeni ürün için üst limit olarak %20 miktarında teşvik verilmesi uygun görülmüştür (Durnagöl, 2006: 58).

Tersanelerin kapanması sebebiyle ortaya çıkan masraflarla alakalı teşviklere yönelik yasal emeklilik yaşından önce emekli edilen çalışanlara yapılan ödemelere, tersane, bina ve donanımının gemi inşası dışındaki kullanım amacıyla yeniden yapılandırılması harcamalarına izin tanınmıştır. Firmaların on yılda yeniden yapılandırma ve kurtarmaya yönelik teşvik almamaları, yardımın alınması durumunda on yıl içerisinde tekrar teşvik kullanmamaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Bu çerçevede, OECD'nin belirlediği kurallara uymak şartıyla, ihracat için verilen kredileri, gelişmekte olan ülkelere verilen teşviklerin ortak pazara uygun görüldüğü zaman sağlanabileceği ifade edilmiştir. Bölgesel teşvikler ve istihdama yönelik destekler alana verilen yardımların içerisinde (İlhan, 2009: 122).

16 Case C –181/02 P. European Communities v Kvaerner Warnow Werft GmbH.

17 Framework on State Aid to shipbuilding, OJ C 317, 30.12.2003, p.11-14.

Şekil 2.2. Norveç gemi inşaa faaliyetleri

Kaynak: <https://maritimetechnology.nl/media/SEA-MM-REPORT-42-FINAL.pdf>

Avrupa sipariş defteri 2012 yılından beri büyümeye devam ediyor. 2016 yılında, 155 gemi 2.7 M CGT için muhasebeleştirilmiştir. Sipariş alımının 2015'e göre daha düşük olmasına rağmen, büyüyen tek ürün Avrupa sipariş defteridir. Son yıllarda, yüksek bir değerle inşa edilen gemilerin artan karmaşıklığı nedeniyle teslimatların seviyesi azalmıştır. Avrupa sipariş defterinde azaltılanlar, CGT'lerin%62'si yolcu gemileri, ardından açık deniz gemileri ve ONCCV. Yolcu gemilerine ve ONCCV'ye olan talepteki artış, bazı Avrupalı şirketlerin offshore gemiler ve ekipman talebindeki düşüş nedeniyle yaşadığı zorlu durumla çelişmektedir.

2.3.1.5. Taşımacılık sektörüne yönelik teşvikler

Çoğunlukla taşımacılık devletin sunduğu bir hizmettir. Kalitesi, çeşitleri, kapsamı, alt yapısı farklı olabilmekte ve her devlete göre değişmektedir. Bu alandaki yatırımlar çok pahalı ve yüksek bütçeler gerektirmektedir. Ayrıca, çok çeşitli bulunduğu için ortak politikaların belirlenmesi zor olmaktadır. Tarım politikasındaki gibi taşıma politikası düzenlemeleri içerisinde belirgin ve özel amaçlar belirlenmemiştir. Taşıma politikasında bu sebeple, Antlaşma'nın genel amaçlarının yol göstereceği varsayılmıştır. Taşıma politikasında amaç, taşımada haksız rekabetin oluşmaması ve taşıma pazarlarının entegrasyonudur (Soylu, 2008: 14).

Komisyon, havayolu taşımacılığı, deniz taşımacılığı ile karayolu, demiryolu ve iç su yolları taşımacılığına yönelik devlet yardımı düzenlemeleri hazırlamıştır.

Kurucu Antlaşma'nın 73 ve 76. Maddelerinde¹⁸ taşıma sektörüne yönelik devlet yardımlarına yer verilmiştir. 73. maddede bulunan;

Taşımacılığın koordinasyonu için duyulan ihtiyaçlara cevap veren ya da kamu hizmeti kavramı içinde yer alan bazı yükümlülükleri karşılamaya yarayan yardımlar iş bu Antlaşmaya uygundur.

İfadesinde anlatılmak istenen, üye devletlerde kamu hizmetine ilişkin taşımalarda veya taşıma işlerinin koordine edilmesinde devlet yardımı yapılmasının Antlaşma'ya aykırı olmayacağı şeklindedir.

Antlaşmada yer alan 76. madde, devletlerin taşımacılık sektöründe spesifik bir teşebbüsü koruyan veya destekleyen ücretleri uygulaması, Komisyon tarafından izin verilmediği sürece yasak olarak bildirilmiştir. Maddenin devamında, 87(3) ve 88. maddelere benzer şekilde, Komisyon'un üye bir devletin başvurusu üzerine böyle bir korumacılık veya destek içeren uygulamalarına izin verebileceği ifade edilmiştir. Bu izni verirken uygun bölgesel ekonomik politikaları, az gelişmiş ve politik değişimlerden etkilenmiş bölgelerin ihtiyaçları ile uygulamanın değişik nakliye yöntemlerinin birbirleri ile olan rekabetine olası etkilerini dikkate alacaktır (Özkarabüber, 2003: 37).

18 Consolidated Version of the Treaty Establishing The European Community Official Journal C 325 , 24 December 2002 (<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12002E/htm/12002E.html>).

Havayolu taşımacılığına yönelik bir düzenleme¹⁹ 1994 yılında yayımlanarak, yürürlüğe koyulmuştur. Devlet müdahalesinin çok yaşandığı hava taşımacılığı sektöründe, yalnızca AB'nin çıkarlarına hizmet eden kısa süreli yardımların onaylanmasını uygun görmüşlerdir. Düzenlemeye göre, onaylanacak yardımlarda şu koşullara bakılacaktır;

- a) Açık ve gerçek bir 'ilk ve son kez' koşulunun yer alması
- b) Özel sektörün ilgisini çekecek ve özelleştirmeye doğru gidecek bir yeniden yapılandırma planının sunulması
- c) Böylesi bir planın geçerliliğinin ve başarı şansının Komisyon'un kiraladığı bağımsız profesyonellerce onaylanması
- d) Havayolunun kamu parası ile kapasitesini geliştirmesinin yasaklanması
- e) Diğer havayollarının rekabetçi çıkarlarının olumsuz etkilenmediğine dair kabul edilebilir kanıt olması
- f) Yeniden yapılandırma planlarının profesyonel uzmanların yardımıyla dikkatle incelenmesidir.

Komisyon, Devlet yardımlarının istisnai durumlarda uygulanması gerektiğinden yola çıkarak, havayolu taşımacılığında teşebbüslere eşit düzeyde rekabet alanı bırakmayı hedeflemektedir (Ertuğrul, 2003: 34).

Bu sektördeki sosyal nitelikli yardımları komisyon uygun bulmaktadır. Altyapı yatırımlarına yönelik devlet yardımlarını ise uygun görmemektedir. Fakat, altyapı yatırımlarına yönelik devlet yardımları, belirli firmaları destekler nitelikte ise anılan düzenleme çerçevesinde değerlendirmeye alınmaktadır. Ayrıca, dezavantajlı yörelere yapılan uçuşlara yönelik işletme yardımları ortak pazarla uyumlu olmaktadır. Devlet yardımları, bölgesel rotalara yapılacak ise ya kamu hizmeti kapsamında olması ya da hiçbir havayolunun o rotaya gitmeyi kabul etmemesi şartı vardır. Ortaya çıkan bu durumda ve diğer ulaşım yollarının yetersizliği halinde, en fazla 3 yıllığına, söz konusu rota için tek bir havayolu kamu ihalesi ile atanarak tekel halini alabilir. Bahsettiklerimizin haricinde sektöre bir yardım yapılabilmesi için, Antlaşma'nın 87(3). maddesinde ki genel muafiyet koşulları karşılanmalıdır (Deniz, 2004: 95).

¹⁹Application of Articles 92 and 93 of the EC Treaty and Article 61 of the EEA Agreement to State Aids in the Aviation Sector, OJ C 350, 10.12.1994.

Komisyon'un havayolu taşımacılığı sektöründe belirli anlaşmalar, kararlar ve ortak uygulamalara ilişkin blok muafiyet tüzüğü'nün uygulanmasını güçlendirmek amacıyla, 1987'de "Havayolu Taşımacılığı Sektöründe Anlaşma'nın 85(3)²⁰. maddesinin belirli anlaşmalar ve Ortak Uygulamalara Kullanılmasına İlişkin 3976/87 Sayılı Tüzüğü"²¹ yayımlamayı²² uygun görmüştür. Topluluk havaalanları arasındaki tüm uluslararası havayolu taşımacılığında bu tüzük uygulamaya koyulacaktır. Tüzüğün komisyon, koltuk kapasitesinin ayrılması, zaman cetvellerinin koordinasyonu, tarifelerin konsültasyonu, ortak yeni hizmetlere ilişkin belirli anlaşmalar, havaalanlarında yer ayrılması, bilgisayar sistemlerinin ayrılmasına ilişkin anlaşmalara, işletme birliklerinin kararları ve ortak davranışlarına, üye devletler arasındaki ticareti etkileyen ve rekabeti bozan davranışların ortak pazarla bağdaşmadığına ilişkin 81(1). maddenin uygulanmayacağını ifade etmektedir.

Genel olarak, AB denizcilik politikasının gayesi, topluluk bayraklı gemilerin üye ülke ulusları mürettebatıyla, dünya deniz taşımacılığı piyasasından güvenli geçiş özgürlüğünü verebilmektir. 1960'lardan AB'nin günümüze ticari deniz filosunun, 1980 ile 1988 yılları arasında dramatik bir boyut kazanarak, yarı yarıya azalması mevzu bahistir. Kayıpların nedenlerinden birisi de, denizlerdeki taşımacılığın güvenliğinin AB düzeyindeki standartlarda sağlanması için yüksek harcama yapılması gerekliliği önemidir. Karşılığında daha düşük standartlı ülkelerin gemilerine karşı, AB'nin hem tonaj hem de istihdam açısından gemi taşımacılığında düşüşler olmuştur. Sonucunda gemi taşımacılığının desteklenmesine yönelik devlet yardımları düzenlenmiştir (Özkarabüber, 2003: 38).

Komisyon, AB'nin üçüncü ülkelerle ticaretinin %90'ı ve üye ülkeler arasındaki ticaretin %69'u denizyolu taşımacılığı ile gerçekleştiğini belirtmiştir. Deniz taşımacılığının güvenliğini sağlayarak, bu nedenle Birliğin uluslararası rekabet edebilirliğini arttırmaya amaçlamaktadırlar.²³

20 yeni madde numarası (Amsterdam metni):81(3).

21 Council Regulation (EEC) No 3976/87 of 14 December 1987 on the application of Article 85(3) of the Treaty to certain categories of agreements and concerted practices in the air transport sector OJ L 374 31.12.1987.

22 Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty (OJ L 1, 04.01.2003) ve Council Regulation (EEC) No 2411/92 of 23 July 1992 amending Regulation (EEC) No 3976/87 on the application of Article 85(3) of the Treaty to certain categories of agreements and concerted practices in the air transport sector (OJ L 240, 24.08.1992) Konsey Tüzükleri ile 3976/87 sayılı tüzükte değişiklik yapılmıştır.

23 İKV, AB ve Türkiye'de Devlet Yardımları, s.56.

Denizyolu Taşımacılığına Verilen Devlet Yardımlarına İlişkin Topluluk İlkeleri²⁴ 2004 yılında yayımlanarak, duyurulmuştur. Topluluk ilkeleri ile, devlet yardımının etkilerini denetleme metodları ve vergi muafiyetleri üzerine yeni bir rehber düzenlenmiştir.²⁵

AB dışı ülkelere karşı rekabeti artıracak mali ve sosyal önlemlere izin tanınmıştır. Böylelikle, gemilere ve gemicilere yönelik olarak mali yükümlülükleri azaltma fırsatı verilmiştir. Ayrıca, AB bayraklı gemilere mali avantajlar sağlanabilmekte, gemicilerin sosyal sigorta giderlerinin ve gelir vergilerinin azaltabilmektedirler. Yapısal reformun parçası olan filo kapasitesinin düşürülmesine yönelik yatırım yardımları ortak pazarla uyumlu kabul edilmektedir. AB vatandaşı uzak denizlerde çalışan mürettebatın, istihdam masrafları üstlenilmektedir. Yeniden yapılandırma yardımları için bölgesel yardımlar kapsamında, genel kurallar geçerli olmakta, eğitim yardımı için ise blok muafiyet tüzüğü kuralları geçerlidir. Tekel oluşumunu önlemek amacıyla Komisyon, 6 yıldan fazla süren kamu hizmeti sözleşmelerine kabul etmemektedir (Eruğrul, 2003: 35).

Söz konusu yardım şekillerinden herhangi biri veya daha fazlası dahilinde verilebilecek nakdi yardım, gemicilerden alınan verginin miktarını aşamaması gerekmektedir.

Üye ülkelerin Demiryolu, karayolu ve iç sularda taşımacılığa ilişkin 1191/69²⁶ sayılı Tüzükle bu sektördeki kamu hizmeti yükümlülükleri kaldırılmış, daha sonra da bu alandaki devlet yardımlarını düzenleyen 1107/70 sayılı Tüzük²⁷ yürürlüğe koymuştur. 73. madde çerçevesinde üye devletlerde kamu hizmetine ilişkin taşımalarda veya taşıma işlerinin koordine edilmesinde devlet yardımı yapılmasını bazı istisnalar haricinde yasak koyulmuştur. AB üye devletlerin bazı taşımacılık işletmelerine yükledikleri kamu hizmetlerinin getirdiği mali yükün telafisi için verilen yardımlar kabul edilmektedir.

24Community Guidelines on State Aid to Maritime Transport, OJ C 013, 17.01.2004, p.3-12.

25 Commission of the European Communities, XXXIIIrd report on Competition Policy 2003, SEC(2004), 658 final, Luxembourg, 2004, p.99.

26 Regulation (EEC) No 1191/69 of the Council of 26 June 1969 on action by Member States concerning the obligations inherent in the concept of a public service in transport by rail, road and inland waterway, OJ L 156, 28.06.1969, s. 1-7.

27 Regulation (EEC) No 1107/70 of the Council of 4 June 1970 on the Granting of State Aids for Transport by Rail, Road and Inland Waterway, OJ L 130, 15.06.1970.

Üye Devletlerin genelinde, taşımacılık sistemlerinde daha ekonomik teknolojilerin araştırılması, istisnai ve geçici olarak, kapasite fazlasının yapısal sorunlara yol açtığı durumlarda yeniden düzenleme yapılabilmesi için yardımlar verilebilmektedir. Taşımacılık sektörünün ihtiyaçlarının daha etkin bir biçimde karşılanabilmesi için sağlanan yardımlar ve geçici olarak altyapı problemleri olan taşımacılık işletmelerine bu sorunların giderilmesine yönelik yapılan yardımlara izin tanınmaktadır. İlave olarak, dezavantajlı rotalara yapılan taşımacılığın rekabetçi bir düzende gerçekleştirilmesi amacıyla ek ulaşım masrafları devlet desteği ile karşılanabilmekte ve teşvik sağlanmaktadır.

1989 yılında, Tüzükler 1107/70 sayılı, 1101/89 sayılı²⁸ ile değişikliğe uğramıştır. Yeni Tüzük ile önceleri sosyal yönü ağır basan kara taşımacılığındaki aşırı kapasitenin azaltılması ön plana konulmuştur. Tüzüğe göre, verilecek yardımlarda AB düzeyindeki bir koordinasyonla kısıntıya gidilecek ve teşvikler aşırı kapasite yaratmayacak şekilde uygulanacaktır (Özkara-büer, 2003: 41).

Kentsel, bölgesel ve banliyö taşımacılık hizmetleri 1893/91²⁹ sayılı Tüzük ile kamu hizmeti olarak değerlendirilip, bu şirketlere verilen yardımlar 87(1). madde denetiminden muaf bulunmaktadır. Komisyon, 91/440³⁰ sayılı yönerge ile, raylı ulaşım sistemlerinin muhasebesi şeffaflaştırılmış, raylı taşımacılığa yapılan borç kapatma yardımlarının da 87 ve 88. maddelere göre değerlendirileceği bildirmiştir (İlhan, 2009: 127).

2016 yılında, taşımacılık sektörüne yönelik bu düzenlemeler uyarınca, sektöre bir milyar EURO devlet yardımı yapılmıştır.³¹

28 Council Regulation (EEC) No 1658/82 of 10 June 1982 Supplementing by Provisions on Combined Transport Regulation (EEC) No 1107/70 on the Granting of Aids for Transport by Rail, Road and Inland Waterway, OJ L 184, 29.06.1982.

29 Council Regulation (EEC) No 1893/91 of 20 June 1991 Amending Regulation (EEC) No 1191/69 on Action by Member States Concerning the Obligations Inherent in the Concept of a Public Service in Transport by Rail, Road and Inland Waterway, OJ L 169, 29.06.1991.

30 Council Directive 91/440/EEC of 29 July 1991 of 1991 on the Development of the Community's Railways, OJ L 237, 24.08.1991.

31 http://europa.eu.int/comm/competition/state_aid/scoreboard/.

2.3.1.6. Balıkçılık sektörüne yönelik teşvikler

Tarım sektörüne ilişkin Kurucu Antlaşma'nın hükümleri, balıkçılık için de geçerlidir. Nitekim, AB'nin balıkçılık politikası, ortak tarım politikasının bir parçası olmaktadır. Ortak balıkçılık politikasının temelleri 1970 yılında atılmıştır. Avrupalı balıkçıların Topluluk kurallarına uyumu sağlanmış, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımı , AB gemicilerinin, diğer üye ülkelerden tekne almalarını ve ulusal kotalarını kullanmalarına imkan tanıyan bir düzenlemedir (Lequesne, 2000: 779).

AB'nin balıkçılık sektörüne yaptığı yardımlarında temel nokta, yardımın AB ortak balıkçılık politikası amaçlarına uyumu değerlendirilmektedir. Düzenlenen ortak balıkçılık politikasının amacı, stoklarla balıkçılık arasında bir denge kurulmasına yardımcı olmak, balıkçıların geçim kaynağını garanti altına almak, balıkçılığa bağlı yöreleri canlandırmak, sektörde rekabeti düzenlemektir. Ayrıca, balıkçılık ürünlerinin değerini arttırmak fakat aynı zamanda tüketicilere ve balık ürünlerini işleme endüstrisine makul fiyatlardan düzenli olarak ürün arz edilmesine olanak vermektir.³² Bunun yanında, balıkçılık sektörüne verilecek yardımların da ortak balıkçılık politikasının amaçlarına uyumlu olmalıdır. Teşvikler, balıkçılık sektörünün yeni koşullara uyumunu sağlayacak, ürünlerin üretiminde ve pazarlanmasında etkinliği gerçekleştirecek yapıda olmaları gerekmektedir (Durnagöl, 2009: 42).

Balıkçılık Sektörüne Verilecek Yapısal Yardımlara İlişkin 2792/1999³³ sayılı Konsey Tüzüğü ile AB'nin balıkçılık sektöründeki ortak pazarla uyumlu yardımların kuralları hazırlanmıştır. Tüzüğe göre, sektördeki balıkçılık filosunun yeniden yapılandırılması, ancak balıkçılık hedefleri ile uyuşan bir şekilde kapasite artırımını söz konusu ise gerçekleştirilecektir. AB'nin bu kapsamda yapılabileceği devlet yardımı ise filo kapasitesinin, hedeflere uygun bir biçimde azaltılması koşuluna bağlı kılınmıştır (Soylu, 2008: 17).

³²DTM-TOBB, AB ve Türkiye, s.84.

³³ Council Regulation (EC) No 2792/1999 of 17 December 1999 laying down the detailed rules and arrangements regarding Community structural assistance in the fisheries sector, OJ L 337, 30.12.1999, p.10-28.

Balıkçılık ve Su Sektörlerine Yönelik 229/03³⁴ sayılı, Devlet Yardımlarının Denetlenmesine İlişkin Yönlendirici İlkeler göre, korumacı etkisi bulunan yardımlar Topluluk kurallarına uygun görülmemiştir. AB, Balıkçılık ürünlerinin ihracatı veya Topluluk içerisindeki ticaretine ya da işletmelere yönelik yardımları ortak pazarla uyumlu bulmamaktadır. Ancak, balıkçı teknelerinin üçüncü ülkelere gönderilerek tasfiyesi, geçici avlanma yasağı, hasarlı balıkçı tekneleri, filo yatırımı için yardımlar sağlanmaktadır. Ayrıca, balıkçılık ve su sektörlerinde kapasitenin azaltılması sonucunda çalışanların mağduriyetini önlemek amacıyla gelir desteği verilmektedir. Olağanüstü olayların ve doğal afetlerin sebep olduğu zararları telafi etmek için yapılan yardımlar ortak pazarla uyumlu görülmektedir. Uzak bölgelere yapılan yardımlara 229/03 sayılı İlke ile izin tanınmaktadır (Ecer, 2010: 22).

Balıkçılık ürünlerinin üretimi, işlenmesi veya pazarlaması alanlarında faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik yardımlar için 1595/2004 sayılı Blok Muafiyet Tüzüğü³⁵ ile bildirim muafiyetlerini belirtmektedir. Tüzüğe göre, üretici grupları veya birliklerinin oluşumu ya da işletilmesi, su kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi, yenilikçi tedbirler ve teknik destek, balıkçılık ürünlerinin tanıtımı, balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, sosyo-ekonomik tedbirler, balıkçılık limanları, balıkçı teknelerinin hurdaya ayrılmasına yönelik yatırımlar için verilen yardımlar ortak pazarla uyumludur. Ayrıca, Komisyon'a bildirimden muaf tutulmuşlardır. İhracat yardımları ve ithal ikamesine yönelik yardımlar için Tüzük, maliyeti iki milyon Euro'yu ya da yıllık yardım tutarı bir milyon Euro'yu aşan bireysel projelere uygun görülmemiştir.

Diğer bir düzenleme Tarım ve Balıkçılık Sektörlerinde De Minimis Yardımlara İlişkin Blok Muafiyet Tüzüğü³⁶, çiftçilere ve balıkçılara üç yıl için verilecek 3000 EURO'ya kadar olan ulusal yardımların muafiyet kapsamında olduğunu ve Komisyon'a bildirilmesinin gerek görülmediği açıklanmıştır.

34Guidelines for the Examination of State Aid to Fisheries and Aquaculture, OJ C 229/03 14.09.2004, p.5-12

35Commission Regulation (EC) No 1595/2004 of 8 September 2004 on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to state aid to small and medium-sized enterprises active in the production, processing and marketing of fisheries products, OJ L 291 14.09.2004.

36. OJ

L 325 28.10.2004.

Verilen yardımlar, tür ve amaç bakımından önemli görülmemektedir. Eğer bir yardım diğer yardımlarla birleştirilirse, her üye devlet için ayrı bir yardım tavanı belirlenmiş ve birleştirilen yardımların Tüzüğü'nün ekinde yer alan tutarları geçmemesi şartı konulmuştur.³⁷ Tarım ve balıkçılık sektörlerine yönelik düzenlemeler uyarınca, 2003 yılında, bu sektörlerle 14 milyar EURO yardım yapılmıştır³⁸ (Durnagöl, 2009: 44).

37 İKV, AB ve Türkiye'de Devlet Yardımları, s.55.

38 http://europa.eu.int/comm/competition/state_aid/scoreboard/.

2.3.1.7. Tarım sektörüne yönelik teşvikler

Tarım Politikası Roma Antlaşması'nın 32 ve 38. maddelerinde geçmektedir. 36. Maddesinde, rekabet kurallarına ilişkin hükümlerin, ortak tarım politikasının hedefleri de göz önünde bulundurularak, Konsey'in belirlediği ölçüde uygulanabileceği, Konsey'in *ekonomik kalkınma programları çerçevesinde, yapısal ya da doğal şartlar sebebiyle gelişmemiş işletmelerin korunması için yardım yapılmasına izin verebileceğini* belirtmiştir. Teşviklerin yapılabildiği hallere ilişkin 87-89. maddeler tarım alanında da tatbik edilmesi öngörülmüştür. Eğer bir tarım ürünü için ortak pazar düzeni kurulmamışsa, rekabet kuralları 4 Nisan 1962 tarih ve 26/62 sayılı Konsey Düzenlemesi³⁹ uyarınca yapılır.

AB Komisyonunun ortak tarım politikası çerçevesinde çiftçilere verdiği doğrudan yardımlar, Birlik bütçesinden ve FEOGA⁴⁰ Garanti Fonu'ndan sağlanarak dağıtılır. FEOGA fonuyla destekleme masrafları, üreticiye yardım, üretimin azaltılması yardımı, depolama yardımları karşılanmakta ve masraflar düşürülmektedir (Tekinalp, 2000: 541).

Tarım Sektöründe Devlet Yardımları için Topluluk İlkeleri⁴¹ 2000 yılında yayımlanmıştır. Düzenlemede, üye ülkeler tarafından tarım sektörüne verilen yardımların ortak tarım politikası, kırsal kalkınma politikası ve DTÖ kapsamındaki yükümlülüklerle uyumlu olması gerektiği belirtilmekte, tarım ürünlerinin kalitesinin geliştirilmesine, çevrenin ve tarihi dokunun korunmasına önem verilmesi arz edilmektedir. Dahası, çiftliklere verilen yatırım yardımları %40 oranında destek çıkılabilmektedir. Genç çiftçilere, teknik destek verilmesine, ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına, sigorta primlerinin ödenmesine, üretici gruplarına ve en uzak bölgeler ile Ege adalarına yönelik yardımlara izin tanınmıştır.⁴²

Tarım ve Balıkçılık Sektörlerinde De Minimis Yardımlara İlişkin Blok Muafiyet Tüzüğü⁴³, çiftçi ve balıkçılara üç yıl için verilecek 3000 Euro'ya kadar olan ulusal yardımların muafiyet kapsamında olduğunu ve Komisyon'a bildirilmesine gerek bulunmadığını açıklamıştır (İnci, 2008: 125).

39 Council Regulation No26/62 of 4 April 1962 applying certain rules of competition to production of and trade in agricultural products OJ B 30 20.04.1962.

40 Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu.

41 Community Guidelines for State Aid in the Agriculture Sector, OJ C 28 01.02.2000.

42 İKV, AB ve Türkiye'de Devlet Yardımları, s.51.

43 Commission Regulation (EC) No1860/2004 of 6 October 2004 on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to de minimis aid in the agriculture and fisheries sectors, OJ L 325 28.10.2004.

Tarım ürünlerinin ve bunların üreticilerinin, reklam faaliyetlerinin sübvans edilmesinin rekabeti bozma olasılığı nedeniyle tarımsal ürünlerin reklamına yapılan devlet yardımlarına ilişkin yönlendirici ilke⁴⁴ yürürlüğe girmiştir. İlkeye göre, tüketiciyi yanıltan, ürünlerin menşecini veya belirli firmaları öne çıkaran reklam kampanyalarına yapılan yardımlar yasak konyulmuştur. Yüksek kalitedeki ürünlerin, yeni ürünlerin, bazı bölgelerin veya KOBİ girişimlerinin gelişimine yönelik reklam faaliyetlerine teşvik sağlanmaktadır. Komisyon, genel kural olarak yardım oranının %50'yi aşmaması şeklinde düzenlemiştir. Ancak, KOBİ'lerde bu oran %75'e kadar arttırılabilmektedir. Diğer bir yardım, tarım sektörüne sübvans edilmiş kısa vadeli kredi imkanı getiren düzenlemeye⁴⁵ göre ise, herhangi bir ürün veya işletme ile sınırlı olmayan kredilerin bir yılı aşmaması şartı konyulmuştur.

Komsiyon, tarımsal ürünlerin üretimi, işlenmesi ve pazarlanması alanlarında faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik yardımlara ilişkin Blok Muafiyet Tüzüğü⁴⁶ ile tarımsal aile işletmelerine yönelik yatırım yardımları, geleneksel peyzajın ve yapıların korunmasına yönelik yardımlar, çiftlik evlerinin kamu yararına yeniden iskana açılması, ürünlerin işlenmesi, pazarlanması, bina inşa ve tamirine, kullanılmış teçhizat alımına yönelik yardımlar düzenlenmiştir. Yapılan bu düzenlemede ayrıca, genç çiftçilere yönelik yardımlar, erken emeklilik, üretici grupları, hayvancılık, salgın hastalıklarla mücadele için verilen yardımlarda bulunmaktadır.⁴⁷

1 Ocak 2005'te yürürlüğe giren yeni ortak tarım politikasında AB'nin tarım sektörüne verdiği destek yöntemi değiştirilerek, çiftçilere piyasanın talepleri doğrultusunda üretim yapma özgürlüğü sağlanmıştır. Devlet tarafından çiftçilere verilen doğrudan gelir desteği, üretim hacminden bağımsız olarak çiftlik bazında ve standartlara uyum göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir.

44Community Guidelines for State Aid for Advertising of Products Listed in Annex I to the EC Treaty and of Certain Non-Annex I Products, OJ C 252 12.09.2001.

45 Commission Communication on State Aids: subsidised short-term loans in agriculture (credits de gestion) OJ C 44 16.02.1996.

46 Commission Regulation (EC) No 1/2004 of 23 December 2003 on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to State Aid to small and medium-sized enterprises active in the production, processing and marketing of agricultural products, OJ L 001 03.01.2004.

47 İKV, AB ve Türkiye'de Devlet Yardımları, s.52.

Düzenlenen bu politika ile, AB'den daha çok destek alan, güçlendirilmiş bir kırsal kalkınma politikası, çevre, kalite ve hayvan refahı geliştirilmesi ve 2005 yılından itibaren çiftçilerin AB üretim standartlarına uymasına yardım edilmesi, yeni kırsal kalkınma politikasını finanse etmek için büyük çiftliklere verilen doğrudan desteklerin azaltılması hedeflenmektedir.⁴⁸

48 İKV Bülteni, 16-31 Aralık 2004, İKV, İstanbul, 2004, s.4

2.3.2. Yatay teşvikler

Yatay teşvikler, sektörel ya da bölgesel amaçlı olmayan, yararlanan işletmelerin coğrafi yer ya da sektörel özelliklerine bakılmaksızın verilen yardımları içermektedir (BAUDENBACHER, 1997: 42).

Daha detaylı bir şekilde tanımlayacak olursa, herhangi bir sektör yahut coğrafi bölge bazında verilen yardımların dışında kalan ve AB'nin birtakım politikaları ile ilişkili olarak teşebbüslerin coğrafi yer ya da sektörel özelliklerine bakılmaksızın belirli firmalara verilen yardımlardır (Köksal, 2002: 62).

Bu yardımlar belirli endüstriyel faaliyetlere yönelik olup, rekabeti geliştirmek veya önemli bir sosyo-ekonomik yarar sağlamak üzere düzenlenmiştir. İstihdam ve mesleki eğitim konularına yapılan yardımlar, Ar-Ge faaliyetlerine yapılan yardımlar, küçük ve orta ölçekli işletmelere diğer bir ifadeyle KOBİ'lere yapılan yardımlar, çevre koruma amacına yönelik yardımlar ve şirket kurtarma amaçlı yardımlar yatay yardım kapsamına girmektedir. Bu yardımlar, belirli koşulları taşımaları halinde muaf kalabilirler.

Ayrıca, yatay yardımlar, herhangi bir sektör veya bölgeyi hedeflemeyen, Ar-Ge, çevre, istihdam, eğitim gibi konularda AB'nin diğer politikalarıyla da ilişkilendirilerek firmalara verilen yardımlardır (Pisapia, 2014: 52).

Devlet yardımlarının AB ülkelerinde etkin bir şekilde hangi alanlara, hangi ölçülerde ve ne şekilde yönlendirileceği üzerinde hala çalışmalar yapılırken, Avrupa Komisyonu da mevcut devlet yardımı kurallarını gözden geçirmiştir. 2005-2009 dönemine ilişkin Devlet Yardımı Eylem Planı kabul edilmiş ve söz konusu Planda "daha az ancak hedefe daha iyi odaklanmış devlet yardımı" sloganı ortaya çıkmıştır.⁴⁹ Bu Planda, devlet yardımlarının miktarının azaltılması öngörüldürken, yatay yardımlara daha fazla ilgi kazandırılmaktadır.

Yatay yardımların bir kısmına ilişkin grup muafiyet tüzükleri komisyon tarafından düzenlenmiştir. Bahsi geçen tüzüklerde, eşik değerler gibi değerlendirme kriterler açıklanmıştır (Soylu, 2018: 22).

⁴⁹Commission's State Aid Action Plan, less and better targeted state aid: a roadmap for state aid reform 2005 to 2009, (http://ec.europa.eu/comm/competition/state_aid/others/action_plan/)

2.3.2.1. Çevrenin korunmasına yönelik teşvikler

Roma Antlaşması'nın 174. Maddesinde AB'nin çevre politikasının hedefleri şu şekilde açıklanmıştır:

- Çevrenin özelliklerini korumak, muhafaza etmek ve kalitesini düzeltmek,
- İnsan sağlığını korumak,
- Doğal kaynakların dikkatli ve rasyonel kullanımını sağlamak;
- Uluslararası alanda bölgesel veya dünya çapında çevresel sorunlarla ilgili önlemleri teşvik etmek.

üye devletlerin 175. maddede bu politikayı finanse edip uygulayacakları belirtilmiştir.

Çevre yardımları, daha az kirliliğe sebep olan teknolojilerin araştırılması veya geliştirilmesi, yeni çevre teknoloji ve uygulamaları üzerine teknik bilgi, danışmanlık hizmeti ve eğitimin verilmesi, çevreyle ilgili denetim, halkın çevre problemlerine ilişkin bilincini yükseltmek ve bilgi yaymak, ekolojik kalite etiketlerinin ve çevre dostu ürünlerin tanıtımını içermektedir (Akay, 2004: 457).

AB komisyonun çevre yardımları, çevrenin korunması için devlet yardımları hakkında birlik ilkeler⁵⁰ uyarınca hazırlanmıştır.

Komisyon, çevre korunmasına ilişkin yardımlar yatırım yardımları, yatay destek yardımları ve işletme yardımları olarak üç kategoride düzenlemiştir.

Çevre Korunmasına Yönelik Yatırım yardımları,

- Mevcut firmaların tesislerini yeni standartlara uygun hale getirmesine yardımcı olmak
- Sera etkisi yaratan gaz emisyonunu yeni standartların altına düşürmek,
- Zorunlu standartların olmadığı koşullarda firmaların kirlilikle mücadelede
- Hukuken yükümlü olmadıkları adımlar atmaya yönelik teşvik vermek,
- Atıkların tasfiyesi veya yeniden işlenmesi alanlarına yönelik olarak

Uygulanmaktadır (Durnagöl, 2006: 63).

⁵⁰Community Guidelines on State Aid for Environmental Protection, OJ C 37, 03.02.2001.

AB Komisyonu, İtalya'nın özerk bölgesi Friuli-Venezia Giulia'nın bölgesinde yerleşik Ferriere firmasına, kirlilik ve gürültüyü azaltacak ve çalışma koşullarını geliştirecek teknolojik yenilik olan bir çelik ürününün üretimi için toplam yatırımın %15'ine denk gelen yardım talebini değerlendirmiştir. Yardımın asıl amacının firmanın rekabet edebilirliğini arttırmak, eski ekipmanlarını yenilemek ve temelde ekonomik amaçlar nedeniyle olması, yapılan yeniliklerin olumlu etkilerinden biri olan çevrenin korunmasının toplam yatırım harcaması içerisinde ne kadar yer tuttuğunu saptamanın imkansız olması gerekçesiyle ortak pazarla bağdaşmaz olduğu kararına varılmıştır.⁵¹

Verilen yatay desteklerin içeriği şu şekilde özetlenebilir;

- daha az kirliliğe sebep olan teknolojilerin araştırılması veya geliştirilmesi,
- yeni çevre teknoloji ve uygulamaları üzerine teknik bilgi, danışmanlık hizmeti ve eğitim verilmesi,
- çevreyle ilgili denetim yapılması,
- halkın çevre problemlerine ilişkin bilincini yükseltmek ve bilgi yaymak,
- ekolojik kalite etiketlerinin ve çevre dostu ürünlerin tanıtımı

AB, çevreye ilişkin vergi ve ücretlerin girmesiyle gelen ek mali yüklerin hafifletilmesine yönelik olarak işletme yardımı sağlanmaktadır.⁵² Teşvikler, vergi muafiyeti şeklinde verilebilmektedir (İnceci, 2008: 34).

AB Komisyonu, çevrenin korunmasında "kirliten öder" ilkesini benimsemiş ve uygulamaya koymuştur. Dolayısıyla, bu çerçevede ürün ve hizmet fiyatlarının ekolojik maliyetleri içermesini kararlaştırmışlardır. Böylelikle, ürünlerini pazarlayan şirketlerin maliyetleri indirmek için çalışacakları ve bunun sonucunda çevre korumasının rekabetçi piyasa dinamikleri ile gerçekleştirilebilecektir.

KOBİ'lere danışmanlık hizmeti verilmesiyle ilgili çevre teşvikleri KOBİ'lere ilişkin düzenlemelere tabi tutulmuştur.

⁵¹Case T-176/01 Ferriere Nord SpA v. Commission of The European Communities.

⁵²DPT, Devlet Yardımlarını Değerlendirme ÖİK Raporu, s.336.

Komisyunun getirdiği yeni standartlara uyum amacıyla yapılan yatırımlarda KOBİ'lere maliyetin %15'i kadar yardım sağlanmaktadır. Yenilenebilir enerji ve enerji tasarrufu kullanımı için yatırım yapan firmalara verilecek yardım miktarı %40 olarak belirlenmiştir. Teşvik alan firmanın bulunduğu bölgenin desteklenen bir bölge olması izin verilen yardım oranını ayrıca arttırabilmektedir.

Atıkların rehabilitasyonuna ilişkin endüstriyel alanlardaki çalışmalarda, yardım oranı %100'e kadar verilebilmektedir. Komisyon, yatırım yardımlarına ilişkin, 25 milyon Euro'yu geçen kabul edilebilir harcamaların veya brüt 5 milyon Euro'yu geçen yardımların önceden bildirilmesini belirtmiştir (Yavan, 2010: 39).

Tablo 2.4. AB'nin 2011-2016 çevre yardımları

Milyon Euro

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
AB 27	8564	10373	12539	13670	14772	12126
AB 15	8369	10131	12439	13613	14690	12039
AB 12	195	242	99	57	82	88

Kaynak:European Commission, 2016a

http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html

2.3.2.2. Eğitime yönelik teşvikler

Bir üye ülke tarafından bir firmaya eğitim amacıyla verilen yardımlara eğitime yönelik teşvikler denir. Söz konusu eğitim, herhangi bir alanda yapılabilmektedir. En temelinde, işçilerin mevcut ve gelecekteki pozisyonlarına yönelik bir beceri kazanmasını amaçlar. Diğer çalışma alanlarında da kullanılabilir bir beceri kazandırdığı durumda ise “özel” olarak nitelenir. Fakat, bu durum rekabet üzerinde olumsuz etki yaratma konusunda risklidir.

Geçmişten günümüze kadar AB'nin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri istihdam problemidir. Büyüme, rekabet ve istihdam konularını içeren “White Paper” 1993 yılında, eğitimin hem istihdam oluşturulmasındaki hem de AB'nin rekabetçi yapısının geliştirilmesindeki önemi vurgulamıştır. Eğitimin büyümenin katalizörü olması, rekabetçiliğin geliştirilmesindeki etkisi ve kabul edilebilir bir istihdam düzeyinin oluşturulmasındaki rolü nedeniyle üye devletleri eğitime yatırım yapmaları yönünde teşvik etmiş, bu politikaların üye devletlerin ulusal programlarında yer almasının istendiği arz edilmiştir (Varışlı, 2003: 27).

AB'de eğitime yönelik yardımların kapsamını ortaya koymak amacıyla “Eğitim Yardımına İlişkin Çerçeve”⁵² yayımlanarak, iş hayatına ve çalışanlara yönelik eğitim desteklenmiştir.

52 Framework on Training Aid, OJC 343, 11.11.1998

Bir veya daha fazla firmanın veya belirli bir sektörün, çalışanlarına yeni bir beceri kazandırmak amacıyla yapacakları masraflara katkıda bulunan her türlü kamu desteği, bu yardıma dahildir. Komisyon, 68/2001 sayılı Tüzüğün⁵³ kapsamını geniş tutmuş, tüm sektörlerle eğitim yardımı verilebileceği bildirmiştir.

Özel eğitim ve genel eğitim kavramlarını birbirinden ayırmayı uygun bulmuşlardır. Çünkü özel eğitim, devlet yardımlarıyla desteklenen firmada çalışan personelin mevcut ve gelecekteki pozisyonuna yönelik olarak hazırlanan ve diğer firma veya faaliyet alanlarında kullanılmayacak beceriler geliştiren eğitimi kapsamaktadır. Genel eğitim ise, personelin diğer firma ve faaliyet alanlarında da kullanabileceği becerileri geliştiren, istihdam edilebilirliğini artıran eğitimi tanımlamaktadır. Ancak, özel eğitim en çok firmanın kendisine fayda sağladığı için yardımların haksız rekabet yaratma riski vardır. Komisyon bu nedenle, özel eğitime yönelik yardımları sınırlarken, genel eğitime yönelik yardımlara sıcak karşılamaktadır (Aykın, 2004: 410-411).

Teşvik oranları, özel eğitimde büyük firmalar için %25, KOBİ'ler için %35 olarak düzenlenmiştir. Genel eğitimde ise büyük firmalar için %50, KOBİ'ler için %70'i geçmemesi gerektiği açıklanmıştır. Teşvik, Kurucu Antlaşma'nın 87(3)(a) maddesi kapsamına giren bölgede uygulanırsa bu oran %10, 87(3)(c) maddesi kapsamına giren bölgede uygulanırsa %5, dezavantajlı çalışanların⁵⁴ eğitimi içinse %10 yükselicektir. Ayrıca, eğitime katılan mürettebatın yedek personel olması ve eğitimin üye ülke gemilerinde veriliyor olması halinde denizcilik sektörüne yönelik yardımlarda oran %100'e çıkabilmektedir.

Bu kapsamda, eğitim projesine ilişkin, eğitimcinin harcamaları, eğitimcinin ve eğitimden faydalananın ulaşım giderleri, ekipman, sarf malzemesi, araç- gereçlerdeki aşınma payları, rehberlik ve danışmanlık giderleri, eğitimden faydalananların harcamaları maliyetleri belirlemede, yapılacak yardımlar da bu maliyetin belirli bir yüzdesini meydana getirmektedir.

1 milyon EURO'yu geçen yardımlara tek bir eğitim projesi için muafiyet sağlanmamıştır. Söz konusu yardımın bir başka yardım ile birleştirilmesine de yasak koyulmuştur (İnceci, 2008: 36-37).

53 Commission Regulation (EC) No 68/2001 of 12 January 2001 on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to training aid, OJ L 13.01.2001, s.20-29.

54 henüz iş sahibi olmamış 25 yaş altı kişiler, çalışabilecek durumda olan engelliler, 45 yaş üzeri eğitimsiz kişiler, uzun süredir işsiz olanlar, göçmen işçiler vb.

2.3.2.3. Araştırma ve geliştirmeye yönelik teşvikler

Yatay teşviklerde AB'nin en çok sağladığı uygulama Ar-Ge destekleridir. Ar-Ge yardımları büyüme, rekabetin fazlalaştırılması, yenilenme, iş fırsatlarının artırılması gibi önemli konuları hedeflemektedir. AR-GE teşvikleri firmaların ekonomik problemlerinin çözümü ve teknolojik gelişmelere adapte edilmesi için tasarlanmıştır (Evans, 1996: 273).

AB, rekabet politikasını oluştururken, topluluk endüstrisinin uluslararası rekabet edebilirliğini güçlendirmeyi amaçlamıştır. AB Kurucu Antlaşması'nın 157(1). maddesi uyarınca, topluluk ve üye ülkeler topluluğun rekabet yeteneğinin artırılması için gerekli koşulların sağlanmasına gayret ediceklerdir. Maddeye göre, yapısal değişikliklerde uyumu hızlandıracaklar, KOBİ'ler başta olmak üzere, topluluktaki bütün işletmelerin girişimde bulunabilmeleri ve gelişebilmeleri için gerekli çevrenin yaratılmasını destekleyeceklerdir. İşletmeler arası işbirliği için de uygun bir çevrenin oluşumuna yardımcı olacaklar, teknolojik yeniliği ve araştırmayı teşvik ediceklerdir. (Tekinalp, 2007: 66).

163-173. maddelerinde düzenlenen teknolojik araştırma ve geliştirme ise hukuki bir konseptte dayanmayıp yapılacak işler ile etkinliklere ilişkin bir katalog mahiyetinde olacaktır. Antlaşma'nın 163(1). maddesinde üç hedef belirlenmiştir:

- Topluluk sanayisinin bilimsel ve teknolojik temellerini güçlendirmek,
- Topluluğun uluslararası rekabet yeteneğini artırmak,
- Antlaşma'nın diğer bölümlerinde gerekli görülmüş bulunan araştırma faaliyetlerini teşvik etmektir.

AB Komisyonu, AR-GE faaliyetlerine yapılan yardımlara diğer yardımlardan daha olumlu karşılamaktadır. Bu olumlu yaklaşımını çerçeve kararına⁵⁵ dayanarak AR-GE yardımları için aldığı 500'den fazla olumlu kararlar ıspat etmiştir. Tutumun sebebi AR-GE faaliyetlerinin genellikle firmalar açısından yüksek maliyetli ve riskli olmasının yanı sıra bu tür faaliyetlerin piyasadan uzaklaştığı ölçüde rekabeti ve ticareti bozucu yönde etkileme ihtimalinin düşük olmasıdır. Bütünüyle teknolojik ve bilimsellik alanlarına güç kazandırmak amaçlı olan ve alınan neticelerin mutlak suretle kamuyla paylaşılması gereken bir yardım türüdür. (Ata, 2002: 21).

⁵⁵Community Framework for State Aid for Research and Development, OJ C 45, 17.02.1996.

Karara göre, piyasa koşullarında çalışmaları koşulu ile kar amacı gütmeyen araştırma kuruluşları veya üniversitelere yapılan yardım devlet yardımı olarak kabul edilmemektedir. 87(3)(b) kapsamında incelenen yardım, AB çıkarlarına uygun bir proje olarak değerlendirilirse onaylanmaktadır. Söz konusu değerlendirilmeyen Ar-Ge yardımları, 87(3)(c) kapsamında, yardımın yoğunluğu ve Ar-Ge projesinin olası ticari değeri göz önüne alınarak incelenebilir (Özkarabüber, 2008: 44).

Komisyon, Ar-Ge çalışmaları üç başlık altında değerlendirmektedir;

- *Temel Araştırmalar*: Endüstri ve ticaret ile herhangi bir bağlantısı olmayan ve bilimsel ve teknik bilgileri genişletme amaçlı araştırmalardır. Araştırma sonuçlarının kamuya açık olması gerekmektedir. Bir üye ülkede halihazırda kullanılan bir süreç için başka bir üye ülkede proje yardımı verilebilmektedir. Yardım tavanı %100'dür
- *Endüstri Araştırmaları*: Ürünlerde, hizmetlerde ve süreçlere yönelik bilgiler elde etmeyi amaçlayan bu yardımlarda tavan %50 olarak tespit edilmiştir.
- *Rekabet Öncesi Geliştirme Etkinlikleri*: Endüstri araştırması sonuçlarını yeni ürünler, hizmetler ve süreçler elde etmek amacıyla uygulamaya sokan ve deneme niteliğinde olan bu faaliyetlerin yardım tavanı %25'tir.

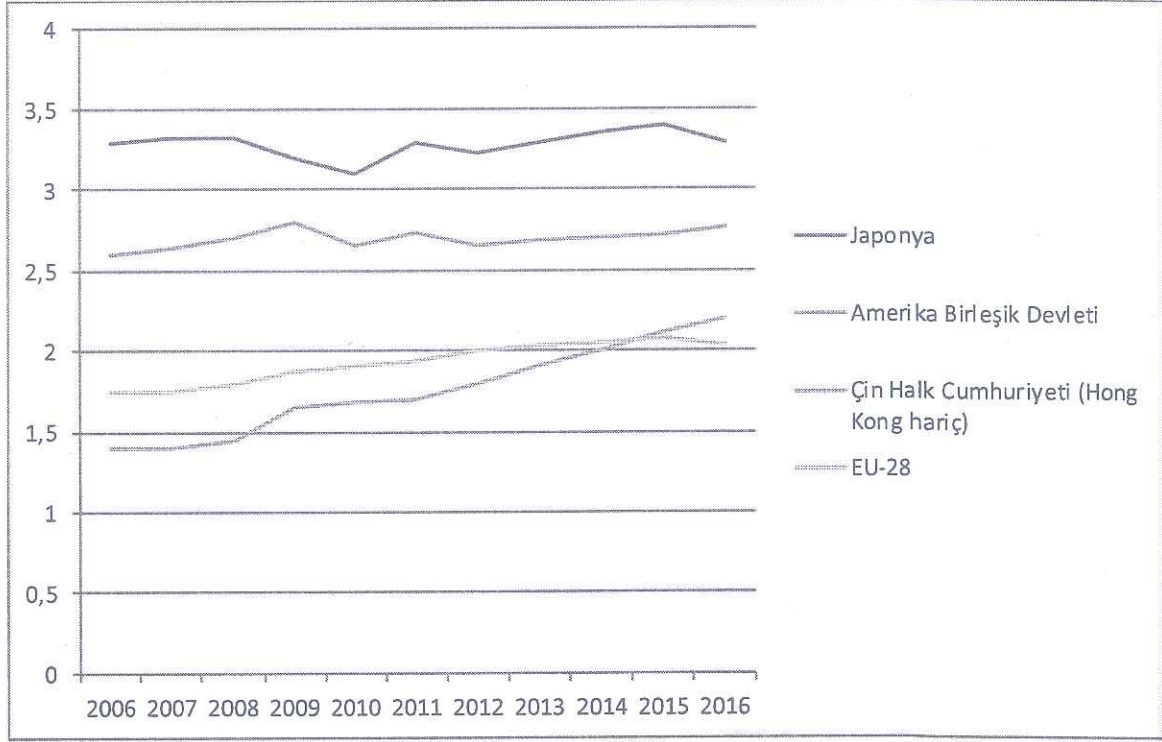
Rekabetin bozulması ve üye ülkeler arasındaki ticarete etkileri bakımından her uygulamayı projenin kendine özgü özelliklerini göz önünde bulundurarak değerlendirilmektedir. Teşvik tutarları hesaplanırken, araştırmacılara ödenen ücretler, araştırmada kullanılan araçlara, donanımlara ve yapılara ödenen karşılıklar, danışmanlık giderleri, söz konusu araştırma çalışmasıyla doğrudan doğruya ilgili olan genel giderler olarak çıkarılmaktadır (Korkmaz, Özen, 2004: 373-374).

AR-GE çalışmalarına yönelik devlet yardımlarında oranlar aşağıdadır;

- KOBİ'ler için %10,
- 87(3)(a) kapsamındaki bölgelerle ilişkilendirilen yardımlar için %10,
- 87(3)(c) kapsamındaki bölgelerle ilişkilendirilen yardımlar için %5,
- AR-GE Çerçeve Programı kapsamındaki projeler için %15,
- Üye ülkelerin işbirliği ile yürütülen ve sonuçları herkese açık olan projeleri için %10 artırılabilir. Ancak, yardım oranları endüstri araştırmaları için %75, rekabet öncesi geliştirmeye yönelik araştırmalar için %50'yi geçmemektedir.

Söz konusu Çerçeve'de değişiklik yapan 1998 yılında yayımlanan Komisyon Bildirisi'nde⁵⁶, bazı denizaşırı bölgelerdeki ürünlere yönelik AR-GE çalışmaları için daha yüksek limitli yardımlara izin verilebileceği ifade edilmektedir. Komisyon, üye devletleri, yardım programlarındaki değişikliklerin bütçeye ek bir yük getirmemesi durumunda bildirim yükümlülüğünden muaf tutularak, bunun dışında normal bildirim usulleri geçerli sayılmaktadır (Özkarabüber, :44-45).

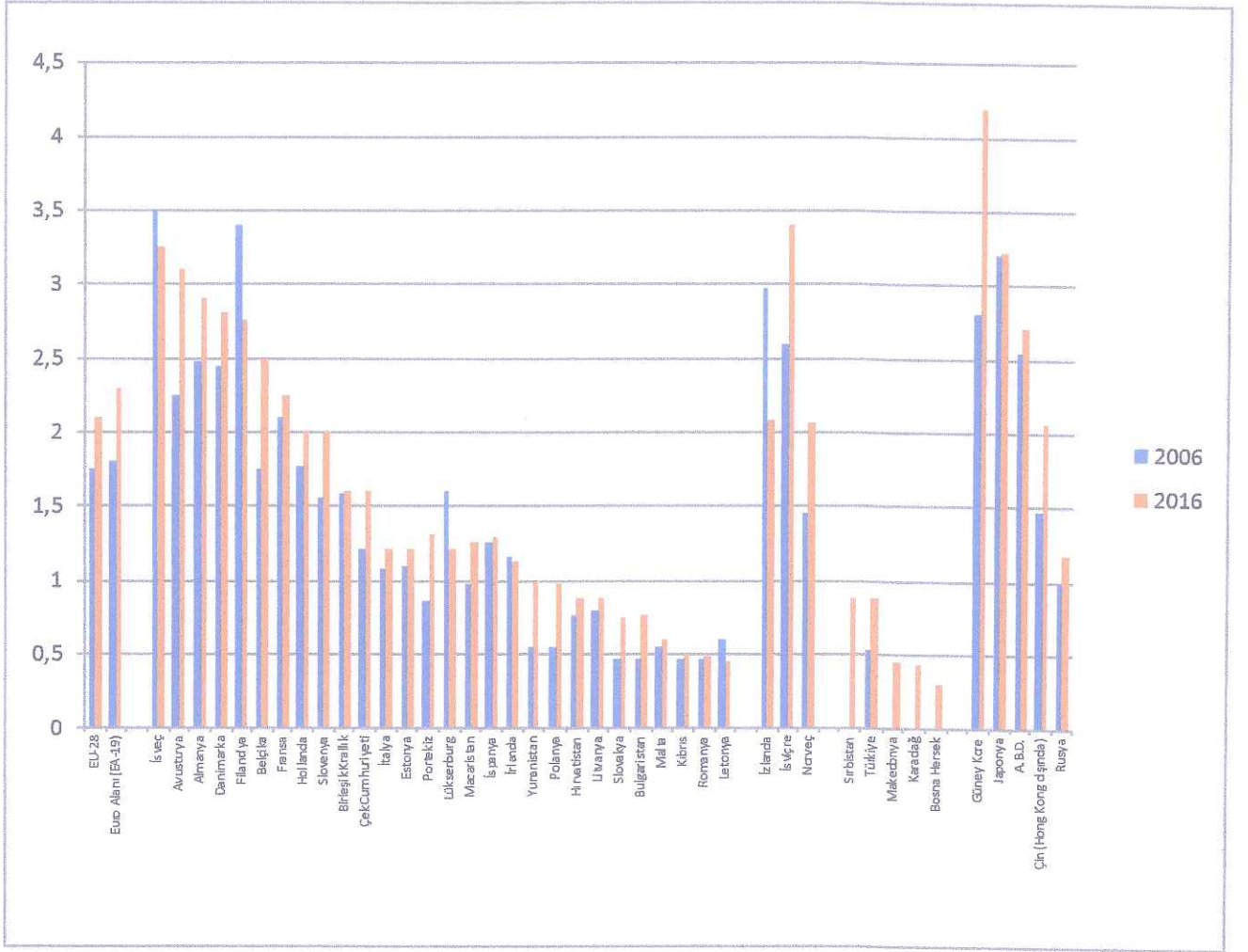
⁵⁶Commission Communication Amending the Community Framework on State Aid for Research and Development, OJ C 48, 13.02.1998.

Şekil 2.3. Ar-Ge, 2006-2016 döneminde gayri safi yurtiçi harcamalar

Kaynak:http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/state_aid_scoreboard_%202017_final.pdf

Şekil 2.3 'de gördüğümüz gibi dört büyük ekonominin içinde yer alan AB topluluğu, Ar-Ge alanına oldukça önem vermektedir. Japonya'nın ilk sırada, Amerika Birleşik Devletleri'nin ikinci sırada büyük harcama yaptığı Ar-Ge'de, 2016 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin yükselişte olduğu şemamızda AB'de dördüncü sırada yer almaktadır.

Şekil 2.4. Ar-Ge dünya genelinde 2006-2016 harcamaları

Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/R_%26_D_expenditure

Yukarıda bulunan şekil 2.4 'de AB üye devletlerinin 2006 ile 2016 yıllarında gayri safi yurtiçi harcamalarını görebiliriz. AB Üye Devletlerinin çoğu, 2016'da 2006'dan daha yüksek bir Ar-Ge yoğunluğu oranı bildirmiştir. Yüksek oranlarla karakterize olan iki Üye Devlet de dâhil olmak üzere beş istisna vardı. Finlandiya (-0.59 yüzde puanı) ve İsveç (-0.25 puan). Düşen diğer üç Üye Devlet, AB-28 ortalamasının altında olan Ar-Ge yoğunluklarını, Lüksemburg (-0.43 puan), Letonya (-0.21 puan) ve İrlanda'yı (neredeyse hiç değişimin olmadığı 0.02 puan) kaydetti.

Diğer uç bölgede, 2006 ve 2016 arasındaki Ar-Ge yoğunluğundaki en büyük artışlar (yüzde cinsinden) Avusturya (0,73 puan), Belçika (0,68 puan), Almanya (0,48 puan), Danimarka, Slovenya'da kaydedildi. (her ikisi de 0,47 puan), Çek Cumhuriyeti ve Yunanistan (her ikisi de 0,45 puan).⁵⁷

⁵⁷Europa Statistics Explained R&D Expenditure Main statistical findings, Gross domestic expenditure on R&D, 2006 and 2016

2.3.2.4. Küçük ve orta boy işletmelere (KOBİ) yönelik teşvikler

Ekonomilerde, ekonomilerin genel işleyiş dinamiğini büyük olmayan işletmeler yapar. Bu işletmelere KOBİ denir. Bir ekonomide istihdam yaratarak, bölgesel dengesizlikleri giderek, esnek üretim yapıları ile gelişen teknolojilere uyum sağlayarak toplumsal kalkınma ve gelişmeye destek olan kuruluşlar olarak bilinirler. KOBİ'lerin sabit ve işletme sermayesi yetersizliği, yönetim ve bilgi eksikliği bulunabilir. Bu sebeple, kamu otoritesi tarafından korunmaları gerçekleşir (Şanlı, 2004: 285).

Sanayinin yaratılan katma değer ve istihdam açısından en önemli grubunu oluşturan⁵⁸ KOBİ'ler için yaşamsal öneme sahip devlet yardımlarına AB tarafından izin çıkmaktadır. KOBİ'lerin, gayrimenkul ya da menkul değer yatırımları, dışardan alacakları danışmanlık hizmetleri, fuar ve sergilere ilk katılımları için yapacakları masraflara teşvik verilmektedir. Ayrıca, yeni bir tesis oluşturulması, mevcut bir tesisin geliştirilmesi, mevcut bir tesisin ürününde veya üretim sürecinde köklü bir değişiklik yapılmasının sağlanması, kapanmış veya devredilmemiş olması halinde kapanacak bir tesisin devir alınması, lisans alımına ilişkin harcamalar desteklenmektedir (Özkarabüber, 2006 : 46).

2003 tarihli Komisyon kararına göre KOBİ'ler, 250'den az işçi çalıştıran, yıllık cirosu 50 milyon EURO ve/veya bilanço toplamı 43 milyon EURO'yu aşmayan kuruluşlar olarak belirlenmiştir. Komisyonun 70/2001 sayılı Tüzüğü⁵⁹ KOBİ yardımlarını bildirim yükümlülüğünden muaf tutmuş ve KOBİ'leri "orta" ve "küçük boy işletme" şeklinde nitelendirmiştir. Tüzüğe göre, çalıştırdığı kişi sayısı 50'nin altında, yıllık cirosu 10 milyon EURO ve/veya bilanço toplamı 10 milyon EURO'yu aşmayan kuruluşlar "küçük" sınıfına girmektedir. Büyük işletmelerin KOBİ sermayesi içerisinde payının %25'in altında olması şartı vardır.

Teşvik verilmeyen bölgelerde küçük firmaların yapacağı yatırımlara %15, orta ölçekteki firmalara %7,5 olarak tespit edilen yardım oranlarına, 87(3)(a) bölgelerinde bölgesel yardım tavanına %15, 87(3)(c) bölgelerinde ise %10 ekleme sağlanabilir. Fuarlara katılım ve danışmanlık hizmeti masraflarının %50'si oranında teşvik verilmektedir (Şanlı, 2004: 285-286).

58İKV, AB ve Türkiye'de Devlet Yardımları, s.25.

59Commission Regulation (EC) No 70/2001 of 12 January 2001 on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to state aid to small and medium-sized enterprises, OJ L 10, 13.01.2001, p.33-42.

Söz konusu KOBİ'lerin yapısal dezavantajlarından biri de yeni teknolojik gelişme ve teknolojik transferlere geçişte yaşanan sıkıntılardır. AB Komisyonu gelirlerinin küçük bir oranını Ar-Ge çalışmalarına ayırabilen KOBİ'ler için 70/2001 sayılı Tüzüğü değiştiren 364/2004 sayılı Komisyon Tüzüğü'nü⁶⁰ yürürlüğe koymuştur⁶¹.

Tüzüğe göre, Ar-Ge alanında KOBİ'lere temel araştırmalar için %100, endüstriyel araştırmalar için %60, rekabet öncesi geliştirme faaliyetleri için %35 oranında destek sağlanmaktadır (Durnagöl, 2006: 65).

KOBİ'lere verilen büyük meblağlardaki yardımlar için, projenin harcamaları toplamı 25 milyon Euro'yu, brüt yardım ise 15 milyon Euro'yu geçmemesi belirtilmiştir. Teşvik miktarlarının bu değerlerden birini geçmesi durumunda münferiden izin almak için Komisyon'a bildirimde bulunması şarttır.

Örnek vericek olursak, sanayi bölgeleri açısından, İtalya'da tek bir sektörde uzmanlaşmış küçük firmaların toplandığı çok sayıda sanayi bölgesi mevcuttur. Bu sanayi bölgeleri kalite ve etkinliği artırmak için, Club dei Distretti Industriali adlı bir organizasyonun çatısı altına girmiştir. Bütün sanayi bölgelerinin % 40'ını, bir başka deyişle toplam 250.000 çalışanı olan 30.000 firmayı temsil eden bu organizasyon, bilgi alışverişini artırmak, araştırmalara erişimi kolaylaştırmak ve değişik çıkarları temsil etmek üzere İtalya'daki ve yabancı ülkelerdeki sanayi bölgeleri arasında bir ağ kurmayı amaçlamaktadır⁶² (Tanrısever, 2004: 33).

⁶⁰Commission Regulation (EC) No 364/2004 of 25 February 2004 amending regulation (EC) No 70/2001 as regards the extension of its scope to include aid for research and development, OJ L 63, 28.02.2004. ⁶¹Commission of the European Communities, XXXIIIrd report on Competition Policy 2003, p.102. ⁶²Commission of the European Communities, Green Paper Entrepreneurship in Europe, 21/1/2003, Document based on COM(2003) 27 final, Brussels, sf. 20. Bu kurumun internet sitesi için ayrıca bkz. <http://www.clubdistretti.it/eng/indexeng.htm>.

2.3.2.5. Kurtarma ve yeniden yapılandırmaya yönelik teşvikler

AB, sıkıntıya düşen firmalar için kurtarma ve yeniden yapılandırmaya yönelik devlet yardımlarını 1994 tarihli ilkelerle⁶³ belirlemiş, bu ilkeler 2004 yılında yapılan değişikliklerle⁶⁴ bugünkü şeklini almıştır.

Komisyon, zor duruma düşen firma kavramını, kamu otoritesinin müdahalesi olmaksızın sahipleri/hissedarları veya kredi verenlerden elde edilen kaynaklar ve fonlar ile zararlarını karşılayamayıp kısa ve orta dönemde piyasadan çekilmesi hemen hemen kesin olan firma olarak belirlemiştir.

Bu bağlamda, kurtarma ve yeniden yapılandırma yardımları, sermayesinin bir kısmını kaybetmiş, toplu tasfiye işlemlerine tabi, zararları artan, satışları düşen, stokları artan, nakit sıkıntısı çeken, alınan borçları ve faiz yükü artan şirketlere amaca uygunluk çerçevesinde sağlanmaktadır. Ayrıca, kurtarma yardımları, ağır bir finansal kriz veya tasfiye nedeniyle mali gücü tahrip olan firmaların ayakta durabilmesi amacıyla verilen geçici ve genellikle kısa vadeli borç veya borç garantisi şeklindeki teşviklerdir (Işık, Doğan, 2004: 322).

Kısa süreli rahatlama sağlayan kurtarma yardımlarının koşulları şu şekilde özetleyebiliriz;

- Kredi garantisi veya likidite desteği olarak yardım verilmelidir.
- Çok ciddi sosyal problemler ve güçlükler temelinde verilmeli ve üye ülkeler arasında olumsuz etkisi olmamalıdır.
- Yardımın onaylanmasından 6 ay sonra, yeniden yapılandırma planı veya tasfiye planının sunulması ya da kredi ödemesine ilişkin bilgilerin Komisyon'a bildirilmesi gereklidir.
- Verilen yardım firmanın faaliyetlerini sürdürecektir, likidite ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda olmalıdır.
- Yardım bir defaya mahsus olmak üzere verilmelidir.

63Community Guidelines on State Aid for Rescuing and Restructuring Firms in Difficulty, OJ C 368, 23.12.1994.

64Communication from the Commission-Community Guidelines on State Aid for Rescuing and Restructuring Firms in Difficulty, OJ C 244, 01.10.2004, p.2-17.

AB Komisyonu, uzun vadeli olan yeniden yapılandırma yardımları için aranan koşulları şu şekilde belirlemiştir;

- Firmanın zor durumda bulunması,
- Yardımın işe yarayabilir olması,
- Rekabete olan olumsuz etkilerin en az düzeyde tutulması,
- Yardımın gerekli en düşük miktarda verilmesidir.

Söz konusu koşullar kümülatif olduğundan, Komisyon, Regione autonoma della Sardegna v Commission davasında, şartlardan herhangi birinin oluşmaması halinde yardım planının ortak pazarla bağdaşmayacağını ifade etmiştir.⁶⁵

Ayrıca, rekabet üzerindeki olumsuz etkilerin önlenmesi için, yardımın bazı belirli ve Komisyon'un önereceği birtakım ek koşullarla verilmesi yolu da tercih edilebilir. Buna göre, yeniden yapılandırma teşviklerinin, firmanın etkin çalışacak şekilde yeniden organize ve rasyonalize edilmesi, zarar eden faaliyet alanlarından çekilmesi, tekrar rekabet edecek şekilde mevcut faaliyetlerini yeniden yapılandırması ve rekabet gücüne sahip yeni faaliyetlerin geliştirilmesi gibi unsurları içermelidir⁶⁶ (Özkarabüber, : 47).

AB, Spain v Commission davasında yeniden yapılandırma yardım planının ortak pazarla bağdaşır sayılabilmesi için faaliyetini azaltan ya da yeniden organize eden bir programa sahip olması gerektiğini bildirmiştir.⁶⁷

Komisyon, Schmitz-Gotha Fahrzeugwerke GmbH v Commission davasında, Schmitz-Gotha firmasına yeniden yapılandırma çerçevesinde yardım sağlayan Almanya'nın sağlamış olduğu bu yardımın yeniden yapılandırma amacına yönelik değil, yeni bir yatırım için verildiğine karar vermiş ve Almanya'dan söz konusu firmaya verilen yardımın geri alınmasını istemiştir. Bu karara karşı İlk Derece Mahkemesi'ne açılan davada da Mahkeme, Komisyon'un vermiş olduğu kararı uygun görerek Schmitz-Gotha firmasının kendisine sağlanan yardımı geri ödemesini uygun görmüştür (Durnagöl, 2006: 79).⁶⁸

65Case T-171/02 Regione autonoma della Sardegna v Commission (2005).

66DPT, Devlet Yardımlarını Değerlendirme ÖİKR, s.335.

67Joined Cases C-278/92 to C-280/92 Spain v Commission (1994) ECR I-4103.

68Case T-17/03, Schmitz-Gotha Fahrzeugwerke GmbH v Commission of the European Communities.

Bu çerçevede verilen yardımlarda oran küçük firmalar için %25, orta ölçekli firmalar için %40 ve büyük firmalar için %50 oranındadır. Teşvik veren üye ülkeler Komisyon'a 6 ay içerisinde buna ilişkin rapor göndermelidirler.

Teşvikler ilk ve son kez sağlanmalıdır. Öngörülemeyen ve yardım alan bazı firmanın kusuru olmadığı düşünülen durumlarda, aradan 10 yıl geçmiş ise yeniden teşvik sağlanabilmektedir.

AB, anılan şartları taşıyan ve toplam yardım miktarı 10 milyon Euro'yu geçmeyen yardımları uygun görmektedir. Ancak, zor durumda olan KOBİ'ler için ise bildirim zorunluluğu belirlenmemiştir (Tanrısever, 2004: 35).

2.3.2.6. İstihdama yönelik teşvikler

AB'nin işsizlikle mücadele öncelikli politikaları arasında bulunmaktadır. Üye ülkelerin istihdam stratejisini koordinasyon halinde geliştirmek ve özellikle çalışma pazarının ihtiyaçları yönünde çalışanların eğitimini, uyum sağlama yeteneğini ve niteliklerinin artırılmasını teşvik etmek yolunda çaba sarfetmeleri gerektiği Kurucu Antlaşma'nın 125. maddesinde belirtilmektedir. İstihdamın teşviki 126. maddeye göre, ortak bir menfaate hizmet etmek zorundadır (Durnagöl, 2006: 79).

İstihdam yaratılması, dezavantajlı veya engelli çalışanların istihdamı veya engellilerin çalıştırılması nedeniyle ortaya çıkan ek maliyetlerin giderilmesine yönelik yardımlara 2204/2002 sayılı Komisyon Tüzüğü⁶⁹ ile tekrardan düzenlenmiştir. İşletmelere sağlanan bireysel teşvikler ve çalışanların sayısında bir artışa yönelik yardımların Komisyon'a bildirilmelidir. Buna göre Tüzük, gemi inşa ve kömür sektörü ile özel sektörel kurallara sahip taşımacılık sektörüne kapsamamaktadır.

Eğitim ve öğretimin desteklenmesi, sigorta primlerinde indirimde gidilmesi, işsizlere yönelik mesleki eğitim programlarının düzenlenmesi, danışmanlık hizmetlerinin verilmesi gibi belirli işletme veya ürün grubuna yönelik ayrıcalık getirmeyen istihdam politikası araçları devlet yardımları kapsamına girmemektedir. Dolayısıyla, Tüzükte bulunmamaktadır.

⁶⁹Commission Regulation (EC) No 2204/2002 of 12 December 2002 on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to State aid for employment OJ L 337, 13.12.2002, p.3-14.

Ayrıca, mesleki eğitim ile işçilerin emek piyasalarına bütünleşmelerini sağlayan, kadın, engelli ve dezavantajlı işçilerin istihdamını teşvik eden yardımlar ise bildirim muafiyetinden faydalanmaktadır (Işık, Doğan, 2004: 324).

İstihdam yaratmaya yönelik yardımlarda Tüzük, bölgesel yardımlardan faydalanmayan alanlarda ve sektörlerde iştilal eden küçük işletmeler için %15, orta ölçekli işletmeler için %7,5 oranını belirlemiştir. Ancak, 87(3)(a) bölgelerinde yer alan KOBİ'ler için bu oran %15, 87(3)(c)'de bulunanlar içinse %10 çıkmaktadır. Teşvik verilen bölgelerde iştilal etmeyen büyük ölçekli işletmeler istihdam yardımından yararlanamazlar.

Teşvik oranlarının iki yıllık istihdam gideri⁷⁰ üzerinden hesabı yapılmaktadır. Buna göre, en çok iki yıl için sağlanan istihdam yaratmaya yönelik yardım sonucunda, çalışan sayısı bir önceki yıla göre artmış olmalı, yaratılan istihdam KOBİ'lerde iki, diğer işletmelerde üç yıl boyunca devam etmeli, istihdam edilenler daha önce çalışmamış ya da bir işi bırakmamış olanlar arasından seçim yapılmalıdır.

Komisyon, dezavantajlı veya engelli kişilerin istihdamına yönelik yardımları istihdama yönelik işletme yardımları ile birleştirilmesini kabul etmektedir. Fakat, birleştirilen yardımlar toplam brüt istihdam giderinin üstüne çıkmamalıdır. Sonucunda, dezavantajlı veya engelli kişiler için yardımlar istihdamın yaratılmasından sonraki bir yıllık brüt ücret ve zorunlu sosyal güvenlik katkısı üzerinden hesaplanır ve dezavantajlı kişiler için %50, engelliler için %60'ı geçmemesi istenir (Aykın, 2004: 392-393).

⁷⁰vergi öncesi brüt ücret ve sosyal sigorta giderlerini içerir.

Tablo 2.5. Avrupa’da işsizlik oranları

Ülke-Bölge	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Avrupa Birliği	9,3	9,1	8,3	7,2	7,1	9,0	9,7	9,7	10,5	10,9	10,2
Ukrayna	8,6	7,2	6,8	6,4	6,4	8,8	8,1	7,9	7,4		
Belçika	8,4	8,5	8,3	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2	7,6	8,4	8,5
Bulgaristan	12,1	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,3	11,3	12,3	13,0	11,4
Çek Cumhuriyeti	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0	7,0	6,1
Danimarka	5,5	4,8	3,9	3,8	3,5	6,0	7,5	7,6	7,5	7,0	6,6
Almanya	10,5	11,3	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5	5,2	5,0
Estonya	9,7	7,9	5,9	4,6	5,5	13,8	16,9	12,5	10,2	8,6	7,4
İrlanda Cumhuriyeti	4,5	4,4	4,5	4,7	6,4	12,0	13,9	14,7	14,7	13,1	11,3
Yunanistan	10,5	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3	27,5	26,5
İspanya	10,9	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7	25,0	26,1	24,5
Fransa	9,3	9,3	9,2	8,4	7,8	9,5	9,7	9,6	10,2	10,3	10,3
Hırvatistan	13,8	12,8	11,4	9,6	8,4	9,1	11,8	13,5	15,9	17,3	17,3
İtalya	8,0	7,7	6,8	6,1	6,7	7,8	8,4	8,4	10,7	12,1	12,7
Güney Kıbrıs Rum Yön.	4,6	5,3	4,6	3,9	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9	15,9	16,1
Letonya	10,6	9,1	6,9	6,1	7,7	17,5	19,5	16,2	15,0	11,9	10,8
Litvanya	11,3	8,0	5,2	3,8	5,3	13,6	18,0	15,4	13,4	11,8	10,7
Lüksemburg	5,0	4,6	4,6	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8	5,1	5,9	5,9

Kaynak: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en

<http://www.maliye.gov.tr/Documents/Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Ekonomik%20Rapor%202014.pdf>.

AB’de işsizlik yüksek seviyededir. Birlik’te işsizlik 2013 yılı Temmuz ayında % 11,9 iken 2014 yılı Temmuz ayı itibarıyla % 11,5 civarındadır. Ayrıca, deflasyon riskinin varlığı bölge ekonomisinin en önemli problemlerindendir. Enflasyon 2011 yılı sonlarından beri sürekli bir düşüş eğilimindedir.

2.3.2.7. İhracata yönelik teşvikler

Dünya ticaret hukuki çerçevesi, endüstriyel ürünlere yönelik ihracat sübvansiyonlarının DTÖ (GATT öncesi) anlaşmalarına göre yasaklandığını belirtmektedir. Ancak, özel durumlarda tarım ürünleri ihracat sübvansiyonlarının izin verildiğini ifade etmektedir. GATT kapsamında ve daha sonra DTÖ'nün Tarım Anlaşması kapsamında sadece kısmen kısıtlamalar getirilmiştir (Tanrısever, 2004: 41).

GATT'de kabul gören, ayrıca AB Komisyonunun girişimcilerine yönelik devlet yardımlarında ticareti bozucu faktörleri engellemek amacıyla düzenlediği Tüzük⁷¹ şu şekildedir;

17. Madde⁷², ayrımcılık yasağının genel ilkelerine uygun olarak hareket etmeleri ve ticari kararlar konusundaki kararlarına dayanmaları koşuluyla, ticaret rejimine göre varlığını kabul etmiştir.

Ek olarak, teşvikler pazarlıklı tarife imtiyazlarının ticari değerini düşüremez veya geçersizleştiremez,

İthalat, ihracat sübvansiyonları ve diğer DTÖ tutarsız önlemler üzerinde niceliksel kısıtlamalar oluşturan bir şekilde işletilemez.

Hükümetler teşviklerinin operasyonları hakkında düzenli olarak GATT'e bildirim yapmak zorundadır.

Uruguay Turu sırasında, genel olarak ihracat sübvansiyonları, Sübvansiyonlar ve Gözlemleme Anlaşması'nda (ASCM)⁷³ daha ayrıntılı olarak ele alınmış ve yasakları yeniden teyit edilmiştir. Ancak, tarım için ihracat sübvansiyonları, bunları kullanan ülkeler için Tarım Anlaşması (AOA)⁷⁴ tarafından izinli olmasına rağmen, bunların kapatılması ve daha sonra hem değer hem de hacim olarak kesilmesi gerekmiştir (Díaz-Bonilla 2014).

71.From 1986–97, European and US export subsidies amounted to about USD 135 billion, or the equivalent of almost 13 per cent of the value of all agricultural exports by the developing countries of Africa, Latin American and the Caribbean and Asia (minus China) combined during the period (Díaz-Bonilla and Reca 2000)

72Agreement On Interpretation and Application Of Articles VI, XVI AND XXIII of the General Agreement on Tariffs and Trade / https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/tokyo_scm_e.pdf

73Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, pg: 229-272 / https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm.pdf

74Policy space to pursue food security in the WTO Agreement on Agriculture

75Agreement on Subsidies and Countervailing Measures (“SCM Agreement”)

AoA ayrıca, anti-sindirme önlemlerine ilişkin 10. Maddeyi de kapsamaktadır. Bu durum, ihracat rekabeti ile gıda yardımcılığını (sınır aşan önlemleri ihlal etmekten kaçınmak için uyulması gereken belirli bir ölçüt ve tanım ile) ve ihracat kredilerini, garantileri ve sigorta programlarını da dikkate alarak genişletilmiştir. DTÖ üyeleri bu konularda uluslararası düzeyde anlaşmaya varılmış disiplinler geliştirmeyi taahhüt eder ve onlarla uygun şekilde çalışmayı kabul etmişlerdir.

Devlet teşvikleri ile ilgili olarak Uruguay Turu anlaşmalarında⁷⁵, 17. Maddenin Yorumlanması daha iyi anlamak için GATT 1947'nin orijinal tanımını açıklığa kavuşturmaya çalışan önemli bir değişiklik yapmıştır; teşvik bir “devlet teşebbüsü” veya özel haklar, imtiyazlar olarak kabul edilirken, yeni tanımda “özel ve özel haklar ya da ayrıcalıklar verilmiş olan pazarlama kurulları dahil hükümet ve sivil toplum kuruluşları için bildirimleri zorunludur, şeklinde vurgu eklendi (McCorrison, 2006, 24).

Özetle, DTÖ Anlaşmaları tarımsal ve tarımsal-endüstriyel ürünlerin ihracat sübvansiyonları için daha müsaade edici muameleyi sürdürmüştür. İhracat rekabeti kapsamında gıda yardımı, ihracat kredileri ve ilgili programların konularını tanıtarak, teşviklerin tanımını değiştirmiştir.

DTÖ'nün oluşturulmasından sonra tarımsal müzakereler tarımsal ihracat sübvansiyonlarının tarım dışı sübvansiyonlarla aynı seviyede (örneğin DTÖ yasal çerçevesi kapsamında yasaklanmış uygulamalar) yerleştirilmesi de dahil olmak üzere birkaç konuda AOA'nın 20. maddesinde kararlaştırıldığı gibi devam etmiştir. “Tarım için Gözden Geçirilmiş Taslaklar”⁷⁶ DTÖ 2008 yılında genel Doha Yuvarlak müzakerelerinin çökmesinden önce, tarım konusunda bir anlaşmaya varmak için yapılan son girişim olmuştur. 2008 düzenlemeleri, gelişmiş ülkelerin 2010 yılına kadar ihracat sübvansiyonları için bütçe harcamalarını yarıya indirdiğini ve daha sonra 2013 yılına kadar tamamen ortadan kaldırdığını belirtmiştir. Ayrıca yeni pazarların veya ürünlerin sübvansiyon alınmayacağını da belirtmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin 2016'ya kadar bu kurala uyması beklenmiştir (Hoekman, 2007: 17).

Potansiyel Anlaşma çerçevesinde hangi kuruluşların zorunlu kılındığı konusunda farklı ihracat kredileri kategorileri tanımladı ve uygulamadan dört yıl sonra 180 güne (gelişmekte olan ülkeler için 360 gün) azami geri ödeme süresi belirledi. Ancak, gıda ithalatçı ülkeler daha uzun geri ödeme süreleri alabilmektedirler. Ayrıca, tüm ihracat finansmanı destek programlarının kendi kendini finanse etmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Ücretlendirilen prim oranları, dört yıllık bir dönem için işletme maliyetlerini karşılamak için yeterli olmalıdır; gelişmekte olan ülkeler için sekiz yıldır (Tanrıseven, 2004: 42).

Bali taahhütlerinde, ihracat rekabeti konusunda şeffaflığı artırmaya yönelik taahhütlerin bir parçası olarak, Tarım Komitesi Sekreteryanın ihracat rekabeti ile ilgili her konuda bir anket göndermesini ve Haziran 2014 toplantısının cevaplarını masaya koyması istenmiştir. Bu faaliyetlerin sonuçları DTÖ 2014 şunları göstermektedir:

- a) İhracat sübvansiyonları için genel eğilim azalmaktadır: tahıllar ve yağlı tohumlar gibi sübvansiyonların ana alıcıları olan birçok ürün son yıllarda ihracat sübvansiyonları almamışlardır sübvansiyonları kullanan ülkelerin çoğu olmasa da birçoğuna verilen yardımların oranları küçüktür. Aynı zamanda, toplanan bilgiler hala 2011 ve 12'de neredeyse 500 milyon ABD Doları tutarında ihracat sübvansiyonunu göstermektedir. AB, 190 milyon ABD doları ile en büyük kullanıcı konumunda olup, bunu 85-90 milyon ABD doları ile Kanada ve İsviçre-Lihtenştayn izlemektedir. Sübvansiyon alan ana ürün kategorileri: Birleştirilmiş Ürünler ve Tavuk Eti her biri 120-150 milyon ABD Doları ve Yağsız Süt Tozu, Peynir ve Sığır eti her biri 50 milyon USD'ye yakın.
- b) İhracat kredileri ve benzeri önlemlerle ilgili olarak, 12 DTÖ üyesi ihracata yönelik kredileri bildirmiş olsa da 2008 düzenlemelerinde geri ödeme süresi ve kendi kendini finanse etme kriterlerine uyup uymadıkları bildirimlerden değerlendirmek zor olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, tahıl ve yağlı tohumlar ihracat sübvansiyonları almıyorken, ihracat kredileri ve ilgili önlemler altında ana ürünlerdendi.

c) Yirmi üye 77 tarımsal ihracatçı teşvik bildirimini yapmıştır. Daha fazla teşvik veren ülkeler Çin (25), Hindistan (14) ve Kolombiya (14) idi. Tütün (21), diğer ürünler (20) ve Meyveler / Sebzeler (14) ilgili ana maddelerdir. Bazı istisnalar dışında, raporlama, küresel pazarlardaki etkileri ve devlet yardımlarının tek el gücü ihraç edip etmediğini değerlendirmek için yeterli bilgiyi içermiyordu. Gelişmiş ülkeler tarafından işletilen önemli tarımsal ihracatçı yardımların bir kısmı reforme edilmiş ya da reform sürecine girmiştir (Kanada Buğday Kurulu gibi), gelişmekte olan ülkelerde teşviklerin varlığı daha önemli görünmektedir. Yine de 2008 düzenlemelerinin önerdiği ürünlerde sınırlar dahilinde mevcut olan sınırlı bilgi dikkate alınmaktadır.

Diğer gelişmelerin yanı sıra, yeni kabul edilen ülkelerde, ülkelerin katılımdan önce kullandıkları halde, bu eğilim ihracat sübvansiyonlarına izin vermediği görülmektedir (Brink, 2014: 332).

76Doha Round. In the end, the Bali Ministerial adopted a Ministerial Decision on Export Competition (WTO 2013)

2.3.3. Bölgesel teşvikler

Bölgesel olarak verilen teşviklerin amacı AB düzeyinde istihdamın ve yatırımın sürdürülebilir bir yapıda desteklenerek az gelişmiş bölgelerin kalkınmasıdır. İlave olarak, bu bölgelerde faaliyet gösteren işletmelerin büyümesi, modernleşmesi, faaliyetlerini çeşitlendirmesini ve bu bölgelerde yeni firma kurulmasını teşvik etmeyi hedeflemektedir.

Bölgesel teşviklerin fazlalaşmasından, bunun sonucunda oluşacak rekabet etkisinden korkulması nedeniyle devlet desteklerine yönelik stratejiler oluşturulması ile ilgili olarak ilk düzenlemeler bölgesel politika alanında yapılmıştır. Uluslararası yatırımları çekmek amacıyla bölgesel teşviklerden faydalanılabilir. Oluşabilecek bölgesel yardım yarışını önlemek amacıyla Komisyon tarafından bölgesel yardımın sadece belirli alanlara ve az gelişmiş bölgelere yoğunlaşmasına yönelik düzenleyici ve çoğu zaman kısıtlayıcı kurallar düzenlenmiştir (Aygün, 2007: 29-30).

Bölgesel devlet yardımları 1968 yılından itibaren verilmeye başlamıştır. Bölgesel yardımların koordinasyonuna ilişkin çalışmalar zaman içerisinde çeşitli tebliğler, bildirimler ve kılavuzlar şeklinde yürürlüktedir. 2006 yılında uygulaması biten Ulusal Bölgesel Yardımlara İlişkin Yönlendirici Mevzuat yerine 2007 ile 2013 yılları arasında hazırlanan Ulusal Bölgesel Yardımlar Kılavuzu, bu alandaki temel prensipleri açıklamaktadır.

Bölgesel teşvikler kalkınma stratejilerinin bir parçası olarak iyi analiz edilmiş hedefler doğrultusunda seçilmektedir. Çok sektörlü bir yapıda bölgesel yardımların uygulanması esası konulmuştur. Fakat herhangi bir bireysel projenin, firmanın ya da sektörün bölge gelişimine marjinal katkısının açık bir şekilde savunulabildiği durumlarda bölgesel yardımların tek proje/sektör/firma bazında uygulanabileceği de hükme ilişkilendirilmiştir.

Bölgesel teşvik verilecek alanlar seçilirken bölgesel gelişme politikasıyla birlikte rekabet stratejileri değerlendirilmektedir (Wishlade, 1997: 4).

2.3.1.1. Yatırım teşvikleri

Thomas (2000-2007) devletlerin iki nedenden dolayı yatırım teşviği sağladığını tartışmaya açmıştır. İlk unsur, hükümetlerin sermaye sahipleriyle yatırım koşullarını müzakere etmelerini gerektirir. İkincisi ise, söz konusu yatırım potansiyel olarak birden fazla yargı yetkisine yerleştirilebildiği sürece, bu ilişkinin rekabetçi yönünü yaratır. Bu yapısal faktörlere ek olarak, hükümetler yatırımları “kazanmak” için politik baskıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Böylece istihdam ve vergi gelirlerini kazanmaktadırlar (Thomas, 2007: 3-4).

Geçmişten günümüze, bir çok ülkede, teşvikler, iktisadi kalkınma ve sanayileşmenin hızlandırılması amacıyla devletlerin ekonomiler üzerindeki en önemli müdahale aracı olarak görülmüştür. Teşvikler, gelişmekte olan ülkelerde, toplam yatırım hacminin artırılarak üretimin ve istihdamın artırılması, firmaların rekabetçi bir yapıya kavuşturulması, geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi gibi amaçlara, gelişmiş ülkelerde ise firmaların rekabet güçlerinin korunması, teknolojik gelişmelerin devam ettirilmesi gibi amaçlara ulaşmada yaygın bir biçimde kullanılmayı sürdürmektedir. Farklı bir açıdan bakacak olursak küreselleşmenin getirdiği uluslararası ticaretin serbestleşmesi, üretim zincirlerinin küreselleşmesi, sermaye ve yatırımların akışkanlığının artması gibi gelişmeler ışığında ortaya çıkan doğrudan yabancı sermayeyi çekme yarışı da, ülkelerin yatırım teşvik uygulamalarını artırmıştır (Eser, 2011: 45).

Bölgesel teşvikler segmentinde verilen bu yardımlar, yatırım indirimleri ve yatırım vergi kredileri olarak verilmektedir. Yatırımın tamamının ya da belirli bir kısmının vergilendirilebilir gelirden indirilmesi şeklinde uygulanan yatırım indirimi, vergi öncesi karın bir miktarının gelecek yıllarda yapılacak yatırım harcamaları için fon olarak tutulması şeklinde uygulanan yatırım vergi kredisi, vergi tatillerine göre birçok açıdan niteliklidir.

- Maaliyeti, yatırım miktarına bağlı olarak belirlenir.
- Azami maliyet şeffaf ve kolay hesaplanabilir olmalıdır.
- Açık uçlu değildir.
- Farklı indirim oranları sayesinde daha seçici olarak uygulanabilir.

Yatırım indirimi ve yatırım vergi kredilerinin iki önemli dezavantaja sahiptir. İlki, bu tür teşvikler yatırım mallarının seçimini kısa dönemliler lehine değiştirebilmektedir, çünkü indirim ve krediler yatırım malları her yenilendiğinde yeniden kullanılabilir. Diğer dezavantaj ise, bu indirim ve kredilerden faydalanan firmaların aynı malları satarak birden fazla indirim, kredi sağlayarak sistemden kötü bir şekilde faydalanmaktadırlar (Tanzi-Zee, 2000: 26-27).

2.3.4. Teşviklerden faydalanan firmalara örnekler

2002 yılında Portekiz, Volkswagen ve Ford markalarına yüksek miktarda teşvik sağlamıştır. Setubal kentine 2,6 milyar dolarlık yatırım yapabilmeleri için 483,5 milyon dolar teşvik almışlardır. İlave olarak, Portekiz devleti demiryolları, liman, yerel otoyolların ve fabrikalara su sağlayan şebekelerin, altyapının iyileştirilmesi için yardım vereceğini taahhüt etmiş, yardımlara devam etmiştir. Yaklaşık 2000 kişinin istihdam edileceği bu fabrikanın yatırım yeri için İspanya ve İngiltere düşünülmüştür. Ancak, cazip teşvikler nedeniyle yatırımcılar Portekiz'i seçmişlerdir (UNCTAD, 2002).

Mercedes-Benz, Amerika'nın Alabama eyaletinde bulunan Tuscaloosa şehrine 300 milyon USD yatırım yapmak için devletten 250 milyon USD teşvik elde etmiştir. Ayrıca, nakdi teşviklerin yanında arazi geliştirme, altyapı ve işçi eğitimi gibi alanlarda da destek olmuşlardır (Omman, 2000).

General Motors 2006 yılında Asya'da 500 milyon USD miktarında yatırım yapmak istediğini açıklamıştır. Tayland ve Filipinler bu yatırımı kazanmak için teşvik yarışına girmişlerdir. Filipinler Cumhurbaşkanı General Motors başkanı John Smith'e bir mektup yazmıştır. Sekiz yıl vergi tatilini içeren bir teşvik paketiyle birlikte diğer tüm vergilerin bedelini %5 oranında belirlemişlerdir. Makine ve teçhizatın gümrüksüz ithalatı, beş bin otomobil işçisinin eğitimi üstlenilmiştir. Filipin'lilerin sunduğu pakete ilave olarak Tayland otomobil ihracatı için yüzde yüz oranında hammadde iadesi ve GM eğitim enstitüsü kurmak için 15 milyon USD vermiştir. Bu savaşı Tayland kazanmıştır (Moran, 2007: 95-98).

Renault firması 1500 kişinin çalışacağı Brezilya'da bir otomobil yatırımı yapmak istemiştir. Eyaletler arası bir çekişme başlamıştır. Müzakereler sonunda Parana eyaletinin Sao Jose dos Pinhais şehrinde yapılması kararlaştırılmıştır. 300 milyon USD nakit teşvik verilmiştir. Faizsiz krediler ve yerel vergi muafiyeti sağlanmıştır. Elektrik fiyatları yüzde yirmi beş altında verilmiştir (Loewendahl, 2001:108-109).

2011 yılında Avrupa'da 5500 kişiye istihdam sağlayacak olan BMW 860 milyon USD yatırım ile bir fabrika kurmak istemiştir. Bu fabrika için 250'den fazla bölge rekabet etmiştir. 12 ayın sonunda Almanya'nın Leipzig şehrinde yapılması kararlaştırılmıştır. 495 akre arazi, 2,25 milyon USD yardım verilmiştir. Ayrıca BMW fabrikanın dezavantajlı bölge kategorisine giren şehirde kurduğu için AB'den de 224 milyon USD teşvik almıştır. İşçilerin eğitimi gibi ek yardımlarda sağlanmıştır (Charlton, 2003:15-25).

2.4. Türkiye’de uygulanan teşvikler

1913 tarihinde teşviklere dair hazırlanan ilk düzenlemenin ismi ‘‘Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkati’’dir. Aslında 1863 tarihinde Osmanlı ticaretin gelişmesi için ilk çalışmalara ‘‘Islah-ı Sanayi Komisyonu’’ adında bir kurulla başlamıştır.

Halkı yeni işler açmaya iten teşvikler teşvik’i sanayi kanunu muvakkatinde verilmiştir. Örneğin, hazineden karşılıksız arsa tahsisi, üretim yerleri için hammadde ve birtakım vergi indirimleri sunmaktaydı.

17 Şubat-4 Nisan 1923 arasında Kurtuluş savaşının sebep olduğu ekonomik burhanı düzeltmek ve önlemler almak için İzmir iktisat kongresi yapıldı. Bu kongrede üretime ve sanayiye destek olunması üzerine planlar yapıldı. Teşviklerin özel sektörlere aktarılması sonucuna varılmıştır. Önümüzde ki 25 yıl bu planın uygulanması kararlaştırılmıştır.

Maalesef arzu edilen başarı üretim alanında sağlanamamış, yeterince teşvik dağıtılamamıştır. Ülkenin bulunduğu ekonomik koşulların buna izin vermemesi ve yeni işlere atılacak insanların sayısının az olması bu projenin uygulanamamasının sebeplerindendir (Çiloğlu, 2003: 128).

Türkiye’nin ikinci dünya savaşına girmemesine rağmen, kötü sonuçlarından iktisadi anlamda etkilenmiştir. Ticari anlamda üretimde küçülmelere gidilmiş hazırlanan ticari politikalara uyulamamıştır. 1940’lı yıllarda savaş sonrası desteklere daha çok önem verilmiş ve büyüme adına önemli ilerlemeler sağlanmıştır (Boratav,2003: 81).

Ticaretin hareketlenmesi için özel şirketlere kredi imkânlarının fazlalaştırılması, üretime yardımda bulunmak için bilhassa tarıma destekler sağlanması, yatırımlar arttırılmış ve uluslararası ticaret için serbestleşme oldukça genişlemiştir. 1954 Yabancı Sermaye Teşvik, 1953 Petrol Kanunu, 1953 Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu dış kaynak ve parayı yurda kazandırmak için yürürlüğe girdirilmiştir.

1962 Devlet Planlama Teşkilatı oluşturulmuştur. Beş yıllık kalkınma politikaları düzenlenmiş ve uygulamaya alınmıştır. Piyasa rekabetinin sürdürülebilirliği amaçlanmıştır. Hem özel hemde kamuya kalkındırıcı tedbirler, destekler sağlanmıştır. Ticarete yön verilmek istenmiştir (Tosun,1996: 73).

Hazırlanan stratejiler ve değişen kalkınma politikalarıyla sanayileşme 1980 sonrası ilerlemiştir. O zaman ve şuan uygulanan teşvik politikaları dış sermayeyi yurda sokmayı hedefleyen, özel sektörün gücüne inanan, teknolojik gelişmelere yer vermek isteyen bir devletin düzenlemeleridir.

2002/4367 numaralı yasa BKK ile yatırım destekleri belirlenmiştir. Bu kararı yürütme hakkı Hazine Müsteşarlığına verilmiştir. Halk için iş fırsatları yaratmak, şehirler ve bölgelere göre adaletsizlikleri gidermek, yurtdışı rekabeti fazlaştırmak kararada belirtilen desteklerden birkaçıdır. Dış ekonomide AB maddeleri çerçevesinde katma değeri ve tasarrufları fazla, son çıkan teknolojiyi yakından takip edebilecek yatırımlara yardımda bulunmak hedeflenmiştir.

Yardımlar, yatırım teşvik belgesi ile belirli maddeler olasılığında verilmektedir. Yatırıma onaylayan bir belge olarak YTB'yi nitelendiremeyiz. Devletin yardımlarından faydalanabileceğimizi tehalüf eden bir belgedir (Coşkun,1999: 46).

Yatırım yapmak isteyen YTB belgesi olan yatırımcılara sunulan teşvikler şöyledir:

- Kredi imkânı ve devlet bütçesinden yardım
- Yatırım indirimi
- Toplu Konut Fonu, Gümrük Vergisi istisnası,
- Katma Değer Vergisi istisnası
- Harç, vergi, resim istisnası

Türkiye'de KOBİ'ler önemli bir yer kaplamaktadır. Bütün şirketlerin %99,8'lik bir pay oranına sahiptirler. %76,7 oranıyla istihdam yaratmakta, %38 ile yatırımları,%26,5 ile katma değerleri, yapılan ihracatın %10'nu gerçekleştirmektedirler. (DPT, 2004: 9)

2000/1822 kararla KOBİ'lere yönelik yardımların mevzuatı oluşturulmuştur. Bu yardımlar ile üretim arttırılacak, istihdam yaratılacak, dış ticarete rekabet güzü kazanılacak, ekonomi büyümesine katkıda bulunulabilecektir. Bunlara ek olarak Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Vakıfbank, KOSGEB ve Halkbank'ta KOBİ'lere yardımcı olmaktadır.

KOSGEB tarafından sağlanan yardımlar şu şekildedir:

- Endüstriyel, patent tasarım yardımı
- Teçhizat ve makine yardımı
- Nitelikli eleman yardımı

- AR-GE teknoloji yardımı
- Danışmanlık yardımı
- Yabancı danışmanı istihdamı
- Yurt ekonomisi hakkında bilgilendirme
- Üst ve Alt yapı proje yardımı
- Girişimcilere fırsat yaratma
- E-iş yardımları
- Fuarlara katılım yardımları

Sağlanan bu yardımların bir bölümü iadesi hibe biçiminde, diğer bir bölümü ise krediler biçimindedir. Finansmanı Yatırım Teşvik Fonu ve KOSGEB'tir.

Yatırımcılara uygun krediler sağlayarak teşviklere aracılık eden Halkbank, işletmelerin kendilerini yenilemeleri, makine alımları ve bini mum masrafların giderilmesini amaçlamıştır. (DPT, 2004: 56)

Yatırım kredisi ile üretimde ve turizmde bulunan KOBİ'lere Avrupa Yatırım Bankası'ndan ödenek çıkmaktadır. Bu desteğe Vakıfbank ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası aracılık etmektedir. (DPT, 2004: 59)

2.4.1 İhracat teşvikleri

94/6401 kararla ihracat yardımları yürütülmektedir. Dış Ticaret Müsteşarlığı bu kararı yürütme görevini üstlenmektedir. Belirlenen yardım unsurları şöyledir:

- AR-GE yardımı
- Pazar bulunması için danışmanlık
- Yurtdışı mağaza, ofis açma yardımı
- Eğitim desteği,
- İstihdam yaratma desteği
- Türk malı imajının konulması yardımı (Turquality),
- Tarım ürünlerinde ihracat iadesi,
- Yurtdışı fuarlarına katılım desteği,
- Markayı yönlendirme yardımı
- Eşleştirme yardımı

Bu teşvik türü 1980 yılından beri yürütülmektedir. İhracatın fazlalaştırılması, ihracat pazarlarının artırılması, ihraç mallarına rekabet gücü kazandırmak amacıyla bu yardım uygulanmaktadır. Döviz kazandırıcı bir hizmet olarak vergi, resim ve harç istisnaları kapsamında teşvikler uygulanmaktadır. Döviz kazandırıcı hizmetleri verenler savunma sanayi, navlun, ihracatçılar, turizm, müteahhitlik vb'dir.

2.5. Diğer teşvikler

Vergi gelirlerindeki artış, halkın politik ve ekonomik faaliyetlerindeki etkinliğini ortaya koyuyor. Vergiler, kalkınma ve büyümede de bir sürücü görevi görmektedir. Şehir gelirlerinin çoğu, işyerleri, ekonomik işletmeler ve şehir Maliye Bakanlığı'na göre gayrimenkullerden gelirirken, ortalama bir şehrin hedef vergi tahsilatına nasıl ulaştığını ve kayıtlı iş izinleri ile birlikte nasıl sürdürüldüğü merak edilebilir (Aykın, 2004: 339).

Teşvikler, vergi tahsilatı eğilimini belli bir zaman diliminde etkileyebilecek kesintiler ve faydaları içerebilen bireysel veya kurumlar vergisi teşvikleri şeklinde olabilir. Dünya milletleri için ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkıda bulunan araçlar her zaman önemli bir gündem olmuştur. Kolonileşme döneminden sonra gelişmekte olan ülkelerin durumunu çözmede kullanımları daha belirgin hale gelmiştir.

Devletin vergi egemenliği yoluyla egemenliğini tatbik etmek, devletin halkı için daha iyi bir refah yaratmak için büyüme ve kalkınma arayışını elde etmek için fiziki fonların ana kaynaklarından biri olmuştur. Ahmed ve Stein (1991), vergilendirme teorisinin prensipleri ile ilgili olarak, hükümetin faaliyetlerini ne kadar verimli finanse edeceği konusundaki meselelerin hala sorgulanabilir olduğunu söyleyecektir (İlhan, 2016: 55):

Ancak, ilk olarak sorulması gereken soru, devlet nasıl harcamalarına uygun şekilde tahsis edilen fonlara sahip olması için maksimum gelir elde etmelidir? Optimal vergilendirme teorisi, farklı vergi sistemlerinin verimliliğini azaltan ve daha fazla gelir toplanmasını teşvik eden politikalar yaratan politikaların uygulanmasını önerir. Ahmed ve Stein de, politika değerlendirmesinin kazanç ve kayıplarda tartmak için gerekli olduğunu söyleyeceklerdi; Seviyelerinin belirlenmesi, verimliliğe yol açacak ve hem kamu hem de devlet kurumlarının yararına olacaktır.

Vergi tahsilatı, tahsildarın ve payenin yanında iki yönlü bir kar olarak kabul edilir. Ayrıca amacı devlet harcamalarında, kamu sektörüne yeniden dağıtımda, fiyat seviyelerini değiştirmede vb. Bu araştırmaya hükümet tarafından vergilerin uygunsuz kullanımı, vergi kaçırma ve kamu ihtiyaçlarına karşı hesap verebilirliği gibi konular dâhil olmakla birlikte, mevcut vergi sistemi için olası teşvikler ve diğer düzenlemelere odaklanılacaktır. Toplumun ilerici ve gelişim odaklı bir hedefi için bir mekanizmadır (Aykın, 2004: 340).

Hükümet kapsamında ihracat için teşviklerini oluşturmak, ticari anlamda başarısızlığa dayanmaktadır. Eksik bilgiler gidişatı daha da kötü etkileyebilir. Ekonomik açıdan ortaya çıkan problemler de devlet müdahale etmek zorundadır. Üreticileri kalkındırmak için bu müdahaleyi teşvikler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. (Lederman, Olarreaga, Payton, 2014, sf.2)

DTÖ'deki ihracatın muamelesi beş farklı alanı kapsamaktadır: (a) ihracat sübvansiyonları; (b) ihracat kredileri, garantiler ve sigortalar; (c) gıda yardımı; (d) Devlet ticaret girişimlerini ihraç etmek ve (e) ihracat kısıtlamaları ve vergileri.

Dünya ticaret hukuki çerçevesi, endüstriyel ürünlere yönelik ihracat sübvansiyonlarının DTÖ (ve GATT öncesinde) anlaşmalarına göre yasaklandığını gösteren özel durumu ortaya koymaktadır. Tarım ürünleri ihracatına yönelik sübvansiyonlar (birçoğu endüstriyel, birincil değil, ürünler de dahil) GATT kapsamında izinliyken, DTÖ Tarımı Anlaşması kapsamında sadece kısmen disiplin altına alınmıştır. (Bonilla ve Reca,2000: 64)

Devlet ticaret teşebbüslerinin (STE'ler) ticari olarak bozucu etkileri de GATT'de tanınıyordu. XVII. Madde, hareket ettikleri takdirde ticaret rejimi altında varlığını kabul ettiler. Ayrımcılığın genel ilkelerine uygun olarak ve kararlarını ticari hususlara dayandırır. Buna ek olarak, STE'ler, müzakere edilen tarife imtiyazlarının ticari değerini azaltmayacak ya da geçersizleştiremez ve ithalat, ihracat sübvansiyonları ve diğer DTÖ tutarsız önlemler üzerinde niceliksel kısıtlamalar yaratacak şekilde işletilemez. Hükümetler ayrıca GATT'ları STE'lerinin operasyonları hakkında düzenli olarak bilgilendirmek zorunda kalmıştır.(Harris, 2002: 7).

Uruguay Turu sırasında, genel olarak ihracat teşvikleri, Sübvansiyonlar ve Gözleme Tedbirleri Anlaşmasında (SCM) daha ayrıntılı olarak ele alınmış ve yasakları yeniden teyit edilmiştir. Ancak, tarım için ihracat sübvansiyonları, bunları kullanan ülkeler için Tarım Anlaşması (AOA) tarafından izinli olmasına rağmen, bunların kapatılması ve daha sonra hem değer hem de hacim olarak kesilmesi gerektiği anlaşıldı.

AoA ayrıca, anti-sindirme önlemlerine ilişkin 10. Maddeyi de kapsamakta olup, bu durum, ihracat rekabeti ile gıda yardımcılığını (sınır aşan önlemleri ihlal etmekten kaçınmak için uyulması gereken belirli bir ölçüt ve tanım ile) ve ihracat kredilerini, garantileri ve sigorta programlarını da dikkate alarak genişletmiştir. DTÖ üyeleri bu konularda uluslararası düzeyde anlaşmaya varılmış disiplinler geliştirmeyi taahhüt eder ve onlarla uygun şekilde çalışır (Diaz,2000: 28).

Ufuk 2020 Araştırma ve yenilik çerçevesinde yeni bir program için 2014-2020 yılları arasında yaklaşık 70 milyar Avro kaynak sağlayacaktır. Finansman faaliyetleri, temel araştırmalardan pazarlanabilir ürün ve hizmetlerin sağlanmasına kadar tüm inovasyon zincirini kapsamaktadır. Program aşağıdaki hedef kitlelere hitap etmektedir: yükseköğretim kurumları, araştırma kurumları, şirketler (özellikle KOBİ'ler dâhil) ve aynı zamanda en geniş anlamda inovasyon sektöründeki paydaşlar (İlhan, 2016: 57).

Ufuk 2020 üç merkezi program alanı ile Avrupa'da bilim ve ticaretin mükemmelliğini destekleyecek, Avrupa endüstrisinin öncü rolünü genişletecek ve günümüzün büyük toplumsal sorunlarına çözümler geliştirecektir. Ufuk 2020 projesinin kapsamı oldukça geniş. Çeşitli finansman fırsatları, işbirlikçi projeleri, seçkin araştırmacılara bireysel destek, hareketlilik ve eğitim faaliyetleri, destek ve beraberindeki tedbirleri, kamu-özel sektör ortaklıkları, girişim sermayesi finansmanı, yenilikçi satın alma ve ödülleri kapsamaktadır. Programın hibe alıcıları için düzenlemeleri ve muhasebe sistemi önceki programlardan çok daha basittir.⁷⁷

Ufuk 2020, hem Avrupa Birliği Konseyi hem de Avrupa Parlamentosu'nun (AP) onayını içeren AB Olağan Yasama Prosedürü kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Parlamentosu 21 Kasım 2013'te büyük çoğunluğu ile Ufuk 2020'yi onayladı ve Avrupa Birliği Konseyi 3 Aralık'ta nihai yasama kararını onayladı. Komisyon, Ufuk 2020 için Katılımcı Portalı'nda yayınlanacak ilk teklif çağrılarına açıktır. Ufuk 2020 için Federal Hükümet Ulusal Temas Noktaları (NKS) ağı, ilgili tüm taraflar ve katılımcılar için hemen geçerli olacaktır. Program, Türkiye'de AB Bakanlığı'nın sorumluluğundadır. İletişim noktaları, programın tüm alanları hakkında bilgi ve kapsamlı danışmanlık hizmetlerini sağlamakla sorumludur.

Güncel piyasalar kapsamında iş fırsatları küçük, orta, büyük ölçekli işletmelerin elde ettiği büyümeler neticesinde açılan eleman boşluklarını ve yeni kurulan birçok firmada oluşan pozisyonları içermektedir. Bu teşvik rekabet ortamında, istihdam politikası arasında bir köprü oluşturmayı hedeflemektedir (İlhan, 2016: 58).

77.<https://www.bmbf.de/en/horizon-2020-the-european-research-framework-programme-1427.html>

1995 yılından beri AB bu konuda teşvikler vermektedir. Teşvikler, eleman ayrımı yapmaksızın çalışması durdurulmuş, işinden çıkarılmış, istifa etmiş ya da hiç işe girememiş insanları çalışma hayatına kazandırmak üzere kurulmuştur. İlk defa işe girecek olan işçilerin sayısına göre teşvik miktarı belirlenmektedir (Boratav, 2003: 83).

Elemanların işlerinin sürekliliğini sağlamak içinde teşvikler verilmektedir. İşten çıkarmaları engellemek, firmaları kalkındırmak, refah seviyelerini arttırmak için teşvikler sağlanmaktadır. Teşviklerin süresi iki yıldır, eleman masraflarını karşılamaktadır. Elemanların her sene artış göstermesi beklenir (Durnagöl, 2006: 81).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ÇERÇEVESİNDE TEŞVİKLER

3. DTÖ ÇERÇEVESİNDE TEŞVİKLER

Bilginin hızla yayıldığı, bu sebeple de süratli bir şekilde ilerleyen dünyada, hükümetlerin ana görevleri güvenlik, sağlık, kaliteli bir çevre, enerji, ticaret ve ülke kalkınması gibi konularda refah düzeyi oluşturmaktır. Ayrıca, ülkenin bulunduğu seviyeyi korumak ve ilerletmektir. Her geçen gün birçok alanda dünyanın yaşadığı gelişim sebebiyle, insanların istekleri de hızlı bir şekilde artmaktadır (OECD, 1995: 3).

3.1. Teşviklerin DTÖ nezdinde sınıflara ayrılması

3.1.1. Sübvansiyonlar ve karşı tedbirler

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler (STA) anlaşması bu kapsamda düzenlendi. Bu anlaşma iki şey yapar: sübvansiyonların kullanımını disipline eder ve ülkelerin sübvansiyonların etkilerini önlemek için atabileceği eylemleri düzenler. Bir ülke, DTÖ'nin anlaşmazlık çözümü prosedürünü, yan etkilerin ortadan kaldırılması için sübvansiyonun geri çekilmesini istemek için kullanabileceğini söyler. Ya da ülke kendi soruşturmasını başlatabilir ve nihai olarak, yerli üreticilere zarar verdiği tespit edilen sübvansiyonlu ithalatlara ("karşı yükümlülük" olarak bilinir) fazladan görev alabilir (Yılmaz, 2003: 66).

Anlaşma, sübvansiyon tanımını içeriyor. Aynı zamanda, "spesifik" bir sübvansiyon kavramını da ortaya koymaktadır, yani sübvansiyon veren bir kuruluş, sanayi, şirketler grubu veya ülke grubu için bir sübvansiyon. Anlaşmada belirtilen disiplinler sadece belirli sübvansiyonlar için geçerlidir. Yurtiçi veya ihracat sübvansiyonları olabilirler. Anlaşma iki sübvansiyon kategorisini tanımlar: yasak ve eyleme geçirilebilir. Aslında üçüncü bir kategori içeriyordu: eyleme geçirilemeyen sübvansiyonlar.

Bu kategori, 31 Aralık 1999 tarihinde sona eren ve uzatılmayan beş yıl boyunca mevcuttu. Anlaşma, tarım ürünlerinin yanı sıra, sanayi ürünlerinin yanı sıra, 2003 yılının sonunda sona erecek olan Tarım Anlaşmasının "barış hükmü" kapsamında sübvansiyonların muaf tutulması dışında da geçerlidir (Hakenberg, 2003: 24).

3.1.2. Kırmızı yasaklanan sübvansiyonlar

Yasaklanan sübvansiyonlar: belirli ihracat hedeflerini karşılamak için alıcılara ihtiyaç duyan sübvansiyonlar veya ithal mallar yerine yerli malları kullanmak. Uluslararası ticarete zarar vermek için özel olarak tasarlandıkları ve bu nedenle diğer ülkelerin ticaretine zarar verebilecekleri için yasaklanmıştır. Hızlandırılmış bir takvim çerçevesinde ele alındıkları DTÖ anlaşmazlık çözümü prosedürüne itiraz edilebilirler. Anlaşmazlık çözümü prosedürü sübvansiyonun yasaklandığını teyit ederse, derhal geri çekilmelidir (Bilici, 2005: 32).

Aksi takdirde şikâyetçi ülke karşı tedbirler alabilir. Eğer yerel üreticiler sübvansiyonlu ürün ithalatı ile zarar görürse, karşı sorumluluk getirilebilir.

III. maddede yasaklanmış sübvansiyonlar üzerine hazırlanmıştır. Aşağıda bulunan sübvansiyonlar bu kategoriye dâhildir:

- İhracat aktivitelerine bağlı sağlanan sübvansiyonlar,
- Yurtiçi ürünlerin ithal olanların yerine tercih edilmesi adına verilen sübvansiyonlar.

Ayrıca bu maddelere ek olarak aşağıda bulunanlarda yasaklanan sübvansiyonlar kategorisine girmektedir.

- Devletin ihracatı teşviklendirmek amacıyla yapacağı yardımlar,
- Döviz yurt dışında bırakmayı sağlayan döviz koruması için yapılan destekler,
- İç pazarda ihraç edilen ürünlere daha uygun fiyatlar verilmesi,
- Tüketim odaklı üretimden, ihracat odaklı üretime daha uygun hallerde yurtiçi ürün ya da ithal ürün sağlamak,
- Sigorta primlerinin ve vergilerin yurtiçi üretimde bütünüyle ya da bir kısmından sorumlu tutulmamak, ertelenmesi veya geri alınabilmesi,
- Yurtiçi üretimde, direkt olarak vergi matrahının yapılmasında, tüketime yönelik üretimde daha elverişli imkânlar tanınması,
- Yurtiçi üretimde kullanılan ürün ve hizmetlerin öncesinde yapılan aşamalara ait kümülatif direkt vergilerin, yurtiçi tüketime yönelik üretimde daha fazla miktarda muaf tutulması, ertelenmesi veya geri alınabilmesi (KDV'ler dışında)
- Yurtiçi mallara dâhil edilen ithal ürünlere verilen vergi iade hakkı normal ithal işlemine dâhil olmaları durumunda tanınacak orandan daha fazla olması,

- Devletlerin verdiği ihracat kredisi için sigorta ya da garanti paketlerinin uzun zaman biriminde ortaya çıkan kayıp, masrafları karşılamayacağı belirtilen prim miktarlarıyla uygulamada olması.

- Devletlerin, ihracatçılara serbest Pazar imkânlarında daha uygun ihracat kredisi vermesi veya kredi verilmesinden doğan masrafları kabul etmesi,

- Yapılan ihracat desteklerini oluşturan GATT'ın XVI. Maddesinde bahsedilen Devlet Hazinesine yük olan, bir diğer ihracat desteklerinin hepsi (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2009: 30).

3.1.3. Sarı karşı tedbir alınabilir sübvansiyonlar

Karşı tedbir alınabilir sübvansiyonlar: bu kategoride şikâyetçi ülke sübvansiyonun çıkarları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermelidir. Aksi takdirde sübvansiyona izin verilir. Anlaşma, neden olabilecek üç tür hasar tanımlamaktadır. Bir ülkenin sübvansiyonları, ithalatçı bir ülkede bir yerel endüstriye zarar verebilmektedir.

İki pazarda rekabet ettiğinde, başka bir ülkeden rakip ihracatçılara zarar verebilirler. Bir ülkedeki yerel sübvansiyonlar, sübvansiyonlu ülkenin iç pazarında rekabet etmeye çalışan ihracatçılara zarar verebilir (Karluk, 2003: 330).

Uyuşmazlık Uzlaştırma Kuruluşu sübvansiyonun olumsuz bir etkisi olduğunu belirlerse, sübvansiyon geri çekilmeli veya olumsuz etkisi ortadan kaldırılmalıdır. Yine, yerli üreticiler sübvansiyonlu ürün ithalatı ile zarar görürse, karşılıklı görev uygulanabilir.

Bazı disiplinler Anti-Dumping Anlaşmasına benzer. Konteynır görevi (anti-damping vergisine paralel olarak) yalnızca ithalatçı ülke anti-damping eylemi için gerekli olana benzer detaylı bir soruşturma yürüttükten sonra ücretlendirilebilir. Bir ürünün sübvansiyonlu edilip edilmediğine karar vermek için detaylı kurallar vardır (her zaman kolay bir hesaplama değildir), sübvansiyonlu ürünlerin ithalatının zarar görüp görmediğini belirleme kriterleri (“yaralanmaya neden olur”), yerel sanayinin, araştırmaların başlatılması ve yürütülmesi için prosedürlerin ve kuralların Karşılıklı tedbirlerin uygulanması ve süresi (normalde beş yıl). Desteklenen ihracatçı, ihracat fiyatlarının ihracat vergisine bir alternatif olarak ihracat fiyatlarını yükseltmeyi de kabul edebilir (Eker, 2000: 12).

Sübvansiyonlar gelişmekte olan ölkelerde ve merkezi olarak planlanan ekonomilerin piyasa ekonomilerine dönüşmesinde önemli bir rol oynayabilir. En az gelişmiş ölkeler ve kişi başına düşen GSMH'den az olan gelişmekte olan ölkeler, yasak ihracat sübvansiyonları konusunda disiplinlerden muaftır.

Diğer gelişmekte olan ölkeler, 2003 yılına kadar ihracat sübvansiyonlarından kurtulmak için veriliyor. En az gelişmiş ölkeler, 2003 yılına kadar ithal ikame sübvansiyonlarını (yani yerli üretime yardımcı olmak ve ithalattan kaçınmak için tasarlanan sübvansiyonları) ortadan kaldırmalıdır, diğer gelişmekte olan ölkeler için son tarih 2000 idi.

STA beşinci maddesinde bu sübvansiyonlardan bahsetmektedir. Bütün dolaylı ya da dolaysız teşvikleri içermektedir. Fakat bu teşvikin karşı tedbir alınabilir sübvansiyon olabilmesi, anlaşmaya katılan ölkenin sübvansiyona karşı tedbir alabilme hakkı verilebilmesi için sübvansiyon özgül nitelikte bulunmalıdır (Yılmaz, 2003: 33).

Bir başka şekilde, sübvansiyonun bir şirket grubu, endüstri alanı belirtilen yerlere verilmesi durumunda aşağıdakilerden birinin olması şarttır; (Luja, 1999: 207)

- Mallara tanınan bütün teşvik mallarının değerinin % 5'inden fazla olması,
- şirketlere yönelik edinilen zararların kapatılması ile ilgili sübvansiyonlar,
- Hükümetçe borçların affedilmesine yönelik destekler. Borç iadelerine yönelik yardımlar.

Elde ettiğimiz sonuçlarda şu şekildedir: (Kural, 1995: 12-13)

- Söz konusu sübvansiyonun etkisinin, sübvansiyonu uygulayan ölkenin pazarına benzeri malların ithalatını önleme veya azaltma şeklinde olması,
- Üyelerden farklı bir ölkenin diğer öлке piyasasına ürün ihracatını azaltmak, önünü kesmek,
- Destek sağlanan ürünün ücretinin, aynı piyasada farklı bir ölkenin benzer ürünlerinin ücretine nazaran göze çarpan bir şekilde ücret indirilmesi,
- Teşvik veren devletin, üç yıl oranına nazara dünya piyasasındaki payının bu şekilde fazlaşması.

Hepsinin dışında önemli derecede zararlar karşı karşıya kalma durumu söz konusu olabilir. Bunun sonucunda ortaya çıkabilecek ticaretin seyrelmesi, kısıtlamalar getirilmesi aşağıda ki durumlarda bunun sonucu olarak görülmemektedir (Kural, 1995: 13).

- Üye olan ülkelerden şikâyetçi olanın benzer ürünlerine teşvik koyulması veya ürünlerin ithalat yapılmasına yasaklama kısıtlama getirilmesi,
- Bahsedilen üründe hükümet tekeli veya ticaret tekeli koyulan ithalatı yapan devletin ticari sayılmayan sebeplerden ithalatını şikâyetçi ülkeden üçüncü ülkeye iletmesi,
- Üye devletlerden şikâyetçi bulunanın ihracatını, miktar, fiyat, kalite, üretim yönünden etkilenecek doğal felaketler, nakliye, lokavt, grev manileri vb. durumların olması
- Üye devletlerden şikâyetçi olanda ihracatı kısıtlayan düzenlemelerin olması,
- Üye devletlerden şikâyetçi olanda bahsi geçen ihracatın isteyerek aza indirgenmesi,
- Üye ülkelerden ithalat yapanın düzenlemeler, standartlar gibi mevzuatlara adapte olamamaktan dolayı problemlerin çıkması.

3.1.4. Yeşil karşı tedbir alınamayan sübvansiyonlar

Yapılan anlaşma Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler (STA) içeriğinde teşvikleri üç ana maddede kategorize etmiştir. Anlaşmada III, V, VI maddede isimleri şu şekilde yer almaktadır; (Kural, 1995: 10)

- Kırmızı, yasaklanmış sübvansiyonlar,
- Sarı, karşı önlem alınabilir sübvansiyonlar,
- Yeşil, karşı önlem alınamayan sübvansiyonlar.

Anlaşmada yer alan XXXI. Maddede karşı önlem alınamayan sübvansiyonları hazırlayan VIII. Maddede uygulamaya konulan anlaşma için beş yıllık bir ön süre istenmektedir. Bu sürede 31 Aralık 1999 yılında tamamlanmıştır. Ancak, aynı zamanda bu sürenin bitmesi durumunda uzatılabilmesi için de yetki verilmiştir. Tekrardan, yeni süre eklenmesi konusunda bir anlaşma sağlanmamıştır. Bu sebeple, karşı tedbir alınamayan sübvansiyon kategorisi kullanılmamaktadır. İki seçenek bulunmaktadır, biri karşı tedbir alınabilir diğeri ise yasaklanmış sübvansiyonlardır. (Yılmaz, 2003: 66).

STA'da sekizinci maddesinde karşı tedbir alınamayan sübvansiyonlara ilişkin gerekçeler belirtilmiştir. Anlaşmaya göre, nesnel ekonomik özelliklere göre edilen, yatay karakterli seçilen şirketlerde kapsamayan sübvansiyon paketleri özgül nitelikte sayılmamaktadır (Karluk, 2003: 306).

STA'da hazırlanan karşı tedbir alınamayan sübvansiyon çeşitleri iki şekildedir. İlk olarak, eleman sayısını temel alarak şirketlerin KOBİ olarak isimlendirilmesi vb. nesnel özellikler doğrultusunda tanımlanmış genel sübvansiyonlar ile bazı koşullara sahip aşağıdaki sübvansiyonlar çeşitleri (Baykal, 2000: 36).

I. Ülkelerde AR-GE işlemleri için yürürlüğe konan sübvansiyon çeşitleri,

Yüksek eğitim ve araştırma kurumları, şirketlerle yapılan sözleşme ile işlemleri devam eden araştırma faaliyetleri için uygulanan desteklerdir. Desteğin miktarını yapılacak olan araştırmanın endüstriyel bazında masrafların yüzde yetmiş beşini karşılar. Ayrıca, piyasaya katılmadan evvel bütün masrafların yüzde ellisi tutarında olmalıdır (Kesmen, 2001: 134).

Yapılan yardım dahilinde olan masraflar; eleman masrafları, arsa veya bina masrafları, araç-gereç ekipman giderleri. Gerekli olması durumunda danışmanlık hizmeti, patentler vb. masraflar. Ekstra malzeme ve tedarik masrafları, direkt olarak ortaya çıkan ek masraflar.

II. Daha az gelişmiş olan bölgelere sağlanan belirli bir özelliği bulunmayan teşviklerin, izin verilebilir yani karşı önlem alınamayan olabilmesi için bu özelliklere sahip olmalıdırlar. (Leblebici, 2002: 43).

Fayda sağlamayan yerler, ekonomik, ticari, coğrafi olarak idari kimliği ile net bir biçimde gösterilmelidir. O yerin fayda sağlamamasının sebepleri nesnel bir şekilde ortaya koyulmalıdır. Yaşanan problemlerin sürekliliği göz önüne serilmeli resmi olarak yasa veya tüzüklerde bahsedilmelidir. Bazı ekonomik analizler yapılmalıdır. Sonucunda, bireylerin hakkı olan gelir ya da GSYİH hesaplanmalıdır. Bahsedilen bölgenin ülkedeki GSYİH ortalamasının yüzde seksen beşini geçmemelidir. Başka bir seçenek olarak işsizlik ortalaması da hesaplanabilmektedir. Yurtiçinde ki rakamların en az % 110 'u şeklinde olmalıdır (Rubini, 2004: 21).

III. Şuanda bulunan yerlerin, şirketlere ekstra masraf, iş çıkartan çevre düzenlemelerine uyum sağlaması ile ilgili desteklerin taşınması gereken özellikler şöyledir; teşvikler sadece bir kerelik sağlanmalıdır. Uyum sağlama sürecinde giderlerin yüzde yirmisi karşılanmaktadır. Şirketlerin tadilat, iş vb. giderleri dahil edilmemelidir. Şirketler çevre kirliliğini önleme üzerine

yapılan programları ile direkt olarak bağlantılı olmalıdır. Bundan dolayı, doğabilecek maliyet tasarrufunu içermemelidir. Yeni gelişmeleri takip edebilecek ve uyum sağlayabilecek şirketlerin hepsi bu destekten faydalanmalıdır (Oder, 2000: 51).

3.2. Teşvik Anlaşmazlıklarının Dünya Ticaret Örgütü Nezdinde Çözüm Yolu

Üye olan devletlerin aralarında yaşanabilecek anlaşmazlıklara en hızlı bir biçimde çare bulmayı DTÖ hedeflemektedir. Çözüm bulunulabilen başlıklar, yalnız hükümetin düzenlediği programların neticesinde ortaya çıkan adaletsiz rekabetten dolayı, ülkelerarası uyuşmazlık konularını kapsayıp, işletmeler veya kişisel ticari olaylar içerik dışında bulunmaktadır.

Hazırlanan teşvik uygulamaları, uzun süren araştırma ve incelemeler sonucunda yapılsada rekabet ve mevcut kaynak paylaşılmasında haksızlıklara sebep olabilmektedir. Dünyada da farklı ülkelere yönelik negatif bir rekabet ortamı yaratabilmektedir. Üye olan ülkelerin negatif yönde etkilenmemesi için DTÖ nezdinde adaletsizlik yaratan destek programları anlaşmazlıkların çözümü noktasında yer edinmektedir (KÖKSAL, 2001: 5).

Genel Anlaşma'nın yirmi ikinci ve yirmi üçüncü maddelerinde düzenlenen yasalar çerçevesinde, uyum metni içinde düzenlenmekte olup, çözüm organı olan Genel Konsey sorumludur.

Uruguay müzakereleri akabinde anlaşmazlıkların çözümü oldukça ileri seviyede toplanmıştır. Anlaşma, Anlaşmazlıkların çözüm organı (AÇO) gözetiminde temyiz tahkim inceleme ve panellerin oluşturulması söz konusu kararın verilmesi süreci uzatabilmektedir. Kendi aralarında devletlerin ilk görüşmede anlaşmazlıklarını istişareler yaparak bir çözüme ulaştırmaları beklenir. On günlük bir süre zarfında şikayet edilen taraf yanıt vermezse ve toplamda altmış günlük bir sürede bu uzlaşma sağlanamazsa, AÇO'nu tanıyacağı paneller gözetiminde bir sonuca ulaştırılmaktadır (Karluk, 2003: 331).

Paneller üç kişiden oluşmaktadır. Eğer özel talep olursa beş kişide olabilir. Katılanların DTÖ nezdinde çalışmış, tarafsız ve dış ticarete uzmanlık edinmiş kişilerden kurulmaktadır. En geç 6 aylık bir sürede araştırma yürütülmektedir. Eğer bu sürenin yetersiz olacağı düşünülürse 3 ay daha uzatılabilmektedir. Elde edilen rapor, üye devletler tarafından oybirliği ile reddedilmez, temyiz yapılmaz ise altmış gün sonunsa AHO onaylamaktadır (Kural, 1995: 17).

Diğer taraftan, temyiz yapılmışsa bir üst mahkeme ile yedi tarafsız kişi ile kurulan Temyiz Organı tarafından araştırma sürdürülmektedir. Doksan günlük bir sürede çalışmalar biter.

Sonuçları temyiz raporu biçiminde üye devletlere sirküle ederek gönderilir. Otuz gün içerisinde aleyhte bir karar çıkmamışsa, AÇO raporu onaylamaktadır. Sonuç olarak ortaya çıkan durumlar şu şekildedir;

Uygun görülen bir şekilde süre gerekiyorsa, bu zaman dilimi göz önünde bulundurularak adaletsizliğe sebep olan teşviğin şikayette buluna ülke tarafından uygulamadan çıkartılması,

Yasalara uymayan tarafın tazminata mahkum edilmesi,

Alınan cezanın ödenmemesi sonucunda Anlaşmada belirtilen görevleri askıya alması ya da karşı tedbir alması gerekir.

Karşı tedbir doğrultusunda itirazda bulunulursa, ilgili konu Tahkime sevk edilir. İki aylık bir sürede karar verilir. Alınan karar oybirliğince red şeklinde olmadıkça kabul edilir. Dolayısıyla, şikayette bulunan ülkenin karşı tedbir alma yükümlülükleri gerçekleşmiş olur (Yılmaz, 2015: 74).

3.2.1. Sübvansiyonlar ve sta anlaşması

STA Anlaşması iki ayrı fakat yakından ilişkili konuları ele almaktadır: sübvansiyonların sağlanmasını düzenleyen çok taraflı disiplinler ve sübvansiyonlu ithalatlardan kaynaklanan zararları dengelemek için telafi edici önlemlerin kullanımı.

Çok taraflı disiplinler, bir sübvansiyonun bir Üye tarafından sağlanıp sağlanmadığına dair kurallardır. DTÖ anlaşmazlık çözümü mekanizmasının yürürlüğe girmesiyle yürürlüğe konurlar. Gözlemci görevleri, bir Üye tarafından soruşturma yapıldıktan sonra bir Üye tarafından uygulanabilecek tek taraflı bir araçtır ve STA Anlaşması'nda belirtilen kriterlerin yerine getirildiğine dair bir tespittir (Dinç, 2011: 201).

3.2.2. Anlaşmanın yapısı

Bölüm I, SCM Anlaşmasının yalnızca bir işletme veya endüstriye veya işletme veya sektör grubuna özel olarak sağlanan sübvansiyonlar için geçerli olduğunu ve hem “sübvansiyon” hem de “özgüllük” kavramını tanımladığını belirtmektedir.

Kısım II ve III, tüm spesifik sübvansiyonları iki kategoriden birine bölmektedir: yasaklanmış ve eyleme geçirilebilir (1), ve her bir kategoriye göre belirli kural ve prosedürler tesis etmek (Ergüder, 2004: 32).

Bölüm V, bir Üye'nin sübvansiyonlu ithalatlara karşı karşı koyucu bir önlem uygulayabilmesi için yerine getirilmesi gereken maddi ve usuli gereklilikleri belirler. Bölüm VI ve VII, SCM Anlaşmasının uygulanması için kurumsal yapı ve bildirim / gözetim modalitelerini tesis eder.

Bölüm VIII, gelişmekte olan ülke Üyelerinin çeşitli kategorileri için özel ve farklı muamele kuralları içermektedir. Bölüm IX, gelişmiş ülke ve eski merkezi planlı ekonomi Üyeleri için geçiş kuralları içermektedir. Parça X ve XI uyuşmazlık çözümü ve nihai hükümler içerir (WTO,2018).

3.2.3. Anlaşmanın kapsamı

Anlaşmanın 1. Bölümü, Anlaşmanın kapsamını tanımlar. Spesifik olarak, “sübvansiyon” teriminin tanımını ve “özgüllük” kavramının bir açıklamasını oluşturur. Sadece Bölüm I'in anlamıyla “spesifik bir sübvansiyon” olan bir önlem çok taraflı disiplinlere tabidir ve karşı tedbirlere maruz kalabilir.

Sübvansiyonun tanımı Tokyo Yuvarlak Teşvikleri Kanunu'nun aksine, WTO SCM Anlaşması “sübvansiyon” teriminin bir tanımını içerir. Tanım, üç temel unsuru içermektedir: (i) Bir devletin veya bir Üye'nin (iii) sınırları dâhilindeki herhangi bir kamu organının bir mali katkı (ii) avantajı sağlamak. Bir sübvansiyonun var olması için bu unsurların üçünün de yerine getirilmesi gerekir (Aykın, 2003: 78).

“Finansal katkı” kavramı, uzun bir müzakere sürecinin ardından SCM Anlaşması'na dahil edildi. Bazı Üyeler, kamu hesabında bir ücret alınmadığı sürece herhangi bir sübvansiyon sağlanamayacağını savundu. Diğer üyeler, hükümete yönelik bir müdahaleyi içermeyen hükümet

müdahalesi biçimlerinin yine de rekabeti bozduğunu ve dolayısıyla sübvansiyon olarak görülmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. SCM Anlaşması temel olarak eski yaklaşımı benimsemiştir.

Anlaşma, mali bir katkı gerektirir ve mali katkıyı temsil eden türlerin listesi, örneğin, bağışlar, krediler, hisse senetleri, kredi garantileri, mali teşvikler, mal veya hizmet tedariki, malların satın alınması gibi bir listeyi içerir (Kumaş, 2010: 18).

Bir mali katkının bir sübvansiyon olması için, bir Üye Devletin sınırları içinde bir hükümet veya herhangi bir kamu organı tarafından veya onun tarafından yapılmalıdır. Bu nedenle, SCM Anlaşması sadece ulusal hükümetlerin önlemleri için değil, aynı zamanda devlete ait şirketler gibi alt-ulusal hükümetlerin ve bu tür kamu kurumlarının önlemleri için de geçerlidir.

Bir devletin mali katkısı, bir “fayda” sağlamadığı sürece sübvansiyon değildir. Birçok durumda, nakit hibe söz konusu olduğunda, bir yardımın varlığı ve değerlemesi açık olacaktır. Bununla birlikte, bazı durumlarda, fayda konusu daha karmaşık olacaktır. Örneğin, bir borç, öz sermaye in füzyonu veya iyi bir hükümet tarafından satın alma ne zaman bir fayda sağlar? SCM Anlaşması bu konular hakkında tam bir rehberlik sunmasa da, Temyiz Kuruluşu yönetmiştir ki bir faydaya sahip olmanın, piyasa yerine (yani, alıcının piyasada aldıklarına dayanarak) karşılaştırılarak saptanmasıdır. Karşılıklı görevler bağlamında, SCM Anlaşmasının 14. Maddesi, belirli türdeki tedbirlerin bir fayda sağlayıp sağlamadığının belirlenmesine yönelik bir rehberlik sunmaktadır. Bununla birlikte, çok taraflı disiplinlerin bağlamı, “fayda” kavramının anlamı tam olarak çözülmemiştir (Aykın, 2003: 79).

Özgünlük. Bir önlemin, SCM Anlaşmasının anlamı dâhilinde bir destek olduğunu varsayarsak, yine de bir teşebbüs veya sanayi veya şirketler veya sektörler grubuna özel olarak sağlanmadıkça, SCM Anlaşmasına tabi değildir. Temel ilke, bir ekonomideki kaynakların tahsisini bozan bir sübvansiyonun disipline tabi olması gerektiğidir. Bir sübvansiyonun bir ekonomide yaygın olarak mevcut olduğu yerlerde, kaynak tahsisinde böylesine bir çarpıtma meydana gelmeyeceği varsayılmaktadır.

Bu nedenle, sadece “özel” sübvansiyonlar, SCM Anlaşması disiplinlerine tabidir. SCM Anlaşmasının anlamı dâhilinde dört çeşit “özgüllük” vardır:

- Kurumsal özgüllük. Bir hükümet sübvansiyon için belirli bir şirketi veya şirketi hedef alır.

- Sektör özgüllük. Bir hükümet, belirli bir sektörü veya sübvansiyon için sektörleri hedefler.

- Bölgesel özgüllük. Bir hükümet, topraklarının belirli kısımlarında üreticilere sübvansiyon için hedef alır.

- Yasaklanan sübvansiyonlar. Bir hükümet, sübvansiyon için yerli girdiler kullanarak mal veya mal ihraç etmeyi hedefliyor (Oğuz, 2009: 22).

3.2.4. Sübvansiyonların kategorileri

STA Anlaşması iki temel sübvansiyon kategorisi oluşturur: yasaklananlar, eyleme geçirilebilenler (Dünya Ticaret Örgütü'nün tehdidine veya karşı tedbirler). Tüm spesifik sübvansiyonlar bu kategorilerden birine girmektedir. Yasaklanan sübvansiyonlar STA Anlaşmasının 3. Maddesi tarafından iki sübvansiyon kategorisi yasaklanmıştır. Birinci kategori, ihracat performansına (“ihracat sübvansiyonları”), yasal olarak ya da gerçekte, tamamen ya da birkaç koşuldanda biri olarak, sübvansiyonlardan oluşmaktadır (Toroslu, 2000: 64).

Ihracat sübvansiyonlarının ayrıntılı bir listesi STA Anlaşması'na eklenmiştir. İkinci kategori, ithal malların (“yerel içerik sübvansiyonları”) üzerinde yerel kullanımı üzerine, ister tek başına isterse diğer şartlardan biri olarak, koşullu sübvansiyonlardan oluşmaktadır. Bu iki teşvik kategorisi yasaklanmıştır çünkü bunlar ticareti doğrudan etkilemek için tasarlanmıştır ve dolayısıyla diğer Üyelerin menfaatleri üzerinde olumsuz etkileri olması muhtemeldir.

Bu yasakların kapsamı nispeten dardır. Gelişmiş ülkeler, Tokyo Yuvarlak STA Anlaşması kapsamında ihracat sübvansiyonları yasağını hâlihazırda kabul etmişlerdi ve STA Anlaşması'nın yasakladığı türden yerel içerik sübvansiyonları, GATT 1947'nin III. Maddesi ile hâlihazırda tutarsızdı. Bu alandaki yeni Anlaşma ile ilgili en önemli husus, belirli geçiş kurallarına tabi olan gelişmekte olan ülke Üyeleri için yükümlülüklerin genişletilmesidir (özel ve farklı muamele ile ilgili aşağıdaki bölüme bakınız) ve ayrıca STA Anlaşması'nın 4. Maddesindeki

yaratılıştır. Yasaklı sübvansiyonlarla ilgili şikayetler için hızlı (üç aylık) bir anlaşmazlık çözümü mekanizması (Oğuz, 2009: 23).

Uygulanabilir sübvansiyonlar Üretim sübvansiyonları gibi çoğu sübvansiyon, “eyleme geçirilebilir” kategorisine girer. Eylem yapılabilir sübvansiyonlar yasak değildir. Ancak, başka bir Üyenin menfaatlerine olumsuz etkilerde bulunmaları halinde, çok taraflı anlaşmazlıkların çözümü ya da karşı eylemler yoluyla zorlanabilirler. Üç tür yan etki vardır. Birincisi, şikâyetçi Üye ülkesinde sübvansiyonlu ithalatların neden olduğu bir yerel sanayinin yaralanması bulunmaktadır. Bu, karşıt eylem için tek dayanaktır. İkincisi, ciddi önyargı var. Ciddi önyargı, genellikle, destekleyici Üye Devletin pazarında veya üçüncü ülke pazarında olumsuz etkilerin (örneğin, ihracatın yerinden edilmesinin) bir sonucu olarak ortaya çıkar (Aykın, 2003: 80).

Bu nedenle, sakatlıktan farklı olarak, bir Üyenin ihracat menfaatlerine zarar verme ile ilgili bir şikâyetin temeli olarak hizmet edebilir. Son olarak, GATT 1994 altında tahakkuk eden faydaların geçersiz kılınması veya değer düşüklüğü vardır. Nullifikasyon veya değer düşüklüğü, tipik olarak, sınırlı bir tarife indirimi nedeniyle gelişmiş pazar erişiminin sübvansiyon ile azaldığı durumlarda ortaya çıkar.

Üyelerin olumsuz etkilere yol açan sübvansiyonlara meydan okumalarına izin veren birçok taraflı çözüm sistemi oluşturulması, DTÖ öncesi rejim üzerinde büyük bir ilerlemeyi temsil etmektedir. Bununla birlikte, zorluk, şikâyette bulunan bir Üyenin çoğu durumda, bazı durumlarda panellerin zor bulabileceği gerçeği yoğun bir analiz olan sübvansiyondan kaynaklanan olumsuz ticari etkileri göstermesi için ihtiyaç olarak kalacaktır (Yılmaz, 2015: 82).

Tarımsal sübvansiyonlar Tarım Anlaşması'nın 13. maddesi, bu Anlaşmada belirtilen uygulama döneminde (1 Ocak 2003'e kadar), tarımsal ürünlere yönelik sübvansiyonlarla ilgili özel kurallar belirlemektedir. Tarım Anlaşmasına tam olarak uygun olan ihracat sübvansiyonları, STA Anlaşması tarafından, geçerli olmalarına rağmen, yasaklanmamıştır.

Tarım Anlaşmasına tam uygunluk gösteren yurtiçi destekler, aynı zamanda, karşı konulara da tabi olabilmelerine rağmen, çok taraflı olarak uygulanabilir değildir.

Son olarak, Tarım Anlaşmasının “yeşil kutucuğu” içindeki evsel destekler, çok taraflı olarak harekete geçirilemez ve karşı tedbirlere tabi değildir. Uygulama döneminden sonra, STA Anlaşması, 21. maddesinde belirtildiği üzere, Tarım Anlaşması hükümlerine tabi olan tarım ürünleri sübvansiyonları için geçerli olacaktır (Toroslu, 2000: 65).

3.2.5. Gözleme önlemleri

STA Anlaşmasının V. Bölümü, karşı tedbirlerin uygulanmasını sağlamak için yerine getirilmesi gereken belirli maddi gereklilikleri ve aynı zamanda telafi edici bir soruşturmanın yürütülmesi ve telafi edici önlemlerin yerine getirilmesi ve sürdürülmesi ile ilgili derinlemesine usule ilişkin gereklilikleri ortaya koymaktadır. Kısım V'nin gerekçeli veya usule ilişkin gerekliliklerine uyulmaması, ihtilafın çözüme kavuşturulması için alınabilir ve tedbirin geçersiz kılınması için temel olabilir (Yılmaz, 2015: 84).

Maddi kurallar Üye, sübvansiyonlu ithalat, iç sanayinin zarar görmesi ve sübvansiyon edilen ithalat ile yaralanma arasındaki nedensel bağın bulunmadığını tespit etmedikçe, telafi edici bir önlem uygulamaya koymayabilir. Daha önce belirtildiği gibi, belirli bir sübvansiyonun varlığı Anlaşmanın I. Kısımındaki kriterlere uygun olarak belirlenmelidir.

Bununla birlikte, yaralanma ve nedensellik ile ilgili kriterler Bölüm V.'de bulunmaktadır. Bu alandaki yeni STA Anlaşmasının önemli bir gelişmesi, sübvansiyonlu ithalatların belirtilen kriterlerin yerine getirildiği birden fazla Üye'nin etkilerinin kümülasyonunun açık bir şekilde yetkilendirilmesidir. Ayrıca, Bölüm V, bir varlığın varlığının ve miktarının belirlenmesine ilişkin kurallar içermektedir (Aykın, 2003: 81).

Usul kuralları STA Anlaşmasının V. Bölümü, karşı taraf soruşturmaların başlatılması ve yürütülmesi, ön ve nihai tedbirlerin uygulanması, teşebbüslerin kullanımı ve önlemlerin süresi ile ilgili ayrıntılı kurallar içermektedir. Bu kuralların temel amacı, soruşturmaların şeffaf bir şekilde yapılmasını sağlamak, tüm ilgili tarafların çıkarlarını savunmak için tam bir fırsata sahip olmalarını sağlamak ve soruşturma makamlarının kararlarının temelini yeterince açıklamaktır.

WTO STA Anlaşması'ndaki daha önemli yeniliklerden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

Daimi; Anlaşma, bir soruşturmanın başlatılmasını gerekçelendirmek için yerel bir sektörden yeterli desteğin bulunduğu koşulları sayısal olarak tanımlar.

Ön soruşturma; Anlaşma, bir ön önlem alınmadan önce bir ön soruşturmanın yürütülmesini sağlar.

Taahütler; Anlaşma, Gönüllü Kısıtlama Anlaşmalarını veya teşebbüsleri taklit eden benzer önlemleri önlemek amacıyla, CVD soruşturmaları yapmak için teşebbüslerin kullanımına ilişkin sınırlamalar getirmektedir.

Gün batımı; Anlaşma, önlemin sürdürülmesinin devamının veya tekrarlamasının ve zararın tekrarlanmasının önlenmesi için gerekli olduğu belirlenmedikçe, beş yıl sonra telafi edici bir tedbirin sonlandırılmasını gerektirmektedir.

Yargısal denetim; Anlaşma, Üyeler'in soruşturma makamının iç hukukla ilgili tespitlerinin tutarlılığını gözden geçirmek için bağımsız bir mahkeme oluşturmasını gerektirmektedir (Yılmaz, 2015: 85).

3.2.6. Geçiş kuralları, özel ve diferansiyel tedavisi

Gelişmiş ülkeler Özel ve farklı muamele için uygun olmayan üyelere, STA Anlaşması'nın yasaklanmış sübvansiyonları feshetmek için yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç yıl izin verilir. Bu sübvansiyonlar, bildiren Üye için DTÖ Anlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonraki 90 gün içinde bildirilmelidir.

Gelişmekte olan ülkeler STA Anlaşması, gelişmekte olan ülke Üyelerinin üç kategorisini kabul etmektedir: en az gelişmiş Üyeler ("LDC'ler"), kişi başına GSMH'sı 1000 ABD dolarından az olan üyeler, STA Anlaşması Ek VII'de listelenen ve diğer gelişmekte olan ülkelerdir. Bir Üye'nin gelişim düzeyi ne kadar düşükse, sübvansiyon disiplinlerine göre aldığı muamele o kadar elverişlidir. Bu nedenle, örneğin, Ek VII'de listelenen yılda 1000 ABD dolarından daha az olan kişi başına düşen GSMH'ye sahip olan Üye Ülkeler ve Üyeler, ihracat sübvansiyonları yasağından muafır (Toroslu, 2000: 67).

Diğer gelişmekte olan ülke Üyeleri, ihracat sübvansiyonlarını sona erdirmek için sekiz yıllık bir süreye sahiptirler (bu dönemde ihracat sübvansiyonlarının seviyesini yükseltmezler). İthal ikame sübvansiyonları ile ilgili olarak, LDC 'ler bu sübvansiyonları feshetmek için sekiz yıl ve diğer gelişmekte olan ülke üyelerine beş yıl sahiptir.

Ayrıca uygulanabilir sübvansiyonlarla ilgili olarak daha elverişli bir muamele vardır. Örneğin, gelişmekte olan ülke üyelerinin özelleştirme programları ile ilgili bazı sübvansiyonlar, çok taraflı olarak harekete geçirilemez.

Karşılıklı tedbirlerle ilgili olarak, gelişmekte olan ülke üyelerinin ihracatçıları, sübvansiyon ya da ithalat hacminin küçük olduğu soruşturmaların sona erdirilmesi ile ilgili olarak daha elverişli muameleye hak kazanırlar.

Piyasa ekonomisine dönüşümde bulunan üyeler Piyasa ekonomisine dönüşümde bulunan üyelere, yasaklanmış sübvansiyonların kaldırılması için yedi yıllık bir süre verilir. Ancak, bu sübvansiyonlar, özel muameleden yararlanmak için DTÖ Anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihten (yani 31 Aralık 1996 tarihine kadar) iki yıl içinde bildirilmelidir. Transformasyondaki üyeler ayrıca, eyleme geçirilebilir sübvansiyonlarla ilgili olarak tercihli muamele görürler (Oğuz, 2009: 42).

3.2.7. Bildirimler

Sübvansiyonlar STA Anlaşmasının 25. Maddesi, Üyelerin STA Komitesine belirli sübvansiyonları (hükümetin tüm düzeylerinde ve tarım dâhil tüm mal sektörlerini kapsayan) bildirmelerini şart koşmaktadır.

Yeni ve tam bildirimler, her üç yılda bir araya gelerek bildirimlerle birlikte bildirilir. Bildirimler, STA Komitesi tarafından kapsamlı bir gözden geçirme ve tartışma konusudur. Kontenjanlık mevzuatı ve önlemleri Tüm Üyeler, STA Anlaşmasının 32.6. Maddesi uyarınca STA Komitesine karşı olan karşılıklı görev yasa ve yönetmeliklerini bildirmelidir.

Üyeler ayrıca, yarı-yıllık bazda alınan tüm karşı tedbirleri ve alındıkları anda ön ve nihai karşı davaları da bildirmelidirler. Üyeler ayrıca, yetkili makamlarının hangi soruşturmaları başlatmak ve yürütmek için yetkili olduklarını bildirmek zorundadır (Bozkurt, 2004: 87).

3.2.8. Uyuşmazlık anlaşması

STA Anlaşması genellikle DSU'nun ihtilaf çözüm kurallarına dayanır. Bununla birlikte, Anlaşma, özellikle başka şeylerin yanı sıra, yasaklanmış sübvansiyon iddiaları durumunda, hızlandırılmış prosedürler için, çok kapsamlı özel veya ek anlaşmazlık çözme kuralları ve prosedürleri içermektedir.

Ayrıca, eyleme geçirilebilir sübvansiyon vakalarında ciddi önyargıların varlığını değerlendirmek için gerekli bilgilerin toplanması için özel mekanizmalar da sağlar (Yılmaz, 2015: 88).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bütün dünyada hazırlanan ve uygulanan teşviklerin faydaları uluslararası ticaret açısından ciddi derecede önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Avrupa Birliği'nin sağladığı teşvikler ve düzenlemeleri incelenmiştir. Teşvikler genel anlamda göz önünde bulundurulduğunda, uygulandıkları bölgeye avantajlar sağlamaktadır.

Avrupa Birliği'nde firma sayılarının kişi başı gelire etkisinin görüldüğü bu çalışmada, ülke ekonomisi, yoksulluk, eğitim düzeyi, jeopolitik konumu ve benzeri nedenlere bağlı olarak firma sayılarının kişi başı gelire etkisi olmaktadır. Ancak durum, bazı ülkelerde etkili olmakla beraber bazı ülkelerde etkili değildir. Sonuç pozitif veya negatif yönlüde olabilmektedir.

Devletin ekonomi üzerindeki müdahalesindeki en etkili araçlarından biri olan devlet teşvikleri, devlet kaynaklarından kamu teşebbüslerine ve özel teşebbüslere yapılan her türlü yardımı ifade etmektedir. Avrupa Birliği Rekabet Hukuku içinde, Roma Anlaşması'nın 87. ve 89. maddelerinde devlet yardımını düzenlemektedir. Devletlerin ekonomiye müdahalelerinde en etkili müdahale araçlarından biri olan devlet teşvikleri teşebbüsler arasında adil olmayan bir rekabet ortamı yaratarak serbest rekabet düzeninin işleyişini bozmakta ve kaynakların etkin olarak dağılımını engellemektedir.

Özellikle yurt içinde uygulanan teşviklerde mevzu bahis ihracat olduğunda, yanlış uygulama sonrası kaynağın yurtdışına kazandırılması söz konusudur. Bu bağlamda sağlanan desteklerin miktarının tutarsızlığı ve gözetimin noksan olması kötü sonuçları da beraberinde getirmektedir.

Ayrıca, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ticaret pazarında ekonominin yeterli düzeye getirilemediği için teşvik kaynakları adaletli ve hesaplı bir biçimde verilememektedir. Bundan dolayı, sürekli bir şekilde ekonomik dengesizlikler yaşanmaktadır. Ekonomiye dönüşleri uzun vadede gerçekleşecek olan teşvikler, yatırımlara da etki eden projeler risk ve maliyeti kısa vadede arttırmaktadır. Bunlardan kaynaklı olarak, ihracat, üretim, yatırım yapma

konusunda gelişmekte olan ÷lkeleri hedeflerine ulaşmak için sosyal ve ekonomik planlamaya itmektedir.

Buna göre herhangi bir devlet tarafından veya devlet kaynakları kullanılarak bir işletme lehine sağlanan avantajın Komisyon tarafından devlet yardımı olarak değerlendirilebilmesi için bu avantajın ortak pazar dâhilinde rekabetçi yapıyı olumsuz yönde etkilememesi gerekmektedir. AB üye ÷lkelerinin hükümetlerinin kendi ÷lkelerinde faaliyet gösteren firmalara verdikleri finansal katkılar, Komisyon tarafından sıkı ve etkin bir şekilde denetlenmektedir. Öyle ki AB'de devlet yardımlarının denetlenmesi, rekabet politikasının bir parçasıdır.

Güncel ekonomi pazarı dışında teşvikler farklı bir fon ya da kaynak içerdiklerinde haksız bir rekabet ortamı yaratmaktadır. İşsizlik, kazançlar arasında ki farklar, bölgesel gelişmişlik ekstra verilen kaynakların sebebini açıklasa da, desteklerin serbest piyasa ekonomisinde yarattığı sıkıntılar haksız rekabet açısından bu kaynaklara karşı bir tepki yaratmaktadır.

Uluslararası platformda tepkilerin en sağlam örnekleri OECD, AB ve DTÖ gibi uluslararası kuruluşlar sağlamaktadır. Bu kuruluşlar uluslararası ticaretin fazlaşmasıyla dünyanın kalkınacağını ve refah seviyesinin artacağını iddia etmektedirler.

Teşvik politikaları özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ÷lkelerde önem taşımaktadır. Yaşanan ekonomik krizler, üretim, yatırım ve ihracatın arttırılması, yabancı sermayelerin ÷lkelere kazandırılması amacıyla teşvikleri vermektedir. Gelişmiş ÷lkeler ise, dünyada ki güçlerini korumak, kendi ÷lkelerindeki döviz ve sermaye kayıplarının önünü alabilmek için teşvik politikalarını uygulamaya koymaktadır.

Türkiye'de uygulanan teşvikler kapsamında, firmaların uluslararası platformda güç kazanmaları ve rekabet oranlarını arttırmalarına yönelik desteklerin oldukça gündemde olduğunu görüyoruz. Bu malların ve ürünlerin vergilerinin desteklenmesi çok önemli olduğunu bilincindeyiz. Fakat küreselleşen dünyada, uygulanan uluslararası ticarete maalesef yeterli olmamaktadır. Bu sebeple, Türk devleti üretilen malların markalaşmasına, dünya pazarında yer bulmasına ve sürdürülebilir standartlar oluşturması ışığında düzenlemeler tanıtılmaktadır.

Bu amaç kapsamında dünyada da uygulanan teşvikler gibi, AR-GE yardımı, Pazar araştırması, istihdam sağlamak, yeni pazarlara giriş, marka ve patent tasarımı desteği, yurtdışında olan fuarlara katılım, tarımsal ürünlerde ihracatçılığa önem vermek, sosyal aktiviteleri,

uluslararası arenada rekabet gücünün geliştirilmesi, Türk mallarının yer edinilmesi gibi konulara entegre olmaya çalışmaktadır

Avrupa Birliğinde uygulanan bazı yardımlar teşvik diye nitelendirilmese de, rekabeti ilerlettiği ve piyasa gelişiminde katkıda bulunduğu için teşvik politikaları kapsamına girmektedir.

Sonuç olarak, dünyada uygulanan teşvikler iyi değerlendirilip ülkelerde tanıtılmaktadır. İhracatçılara, ithalatçılara ve bütün işletmelere düzenlemeler hakkında bilgilendirmeler yapılmaktadır. Teşvikler, dünyada rekabet gücü kazandırır ve ülke ekonomisine büyüme sağlar. Ülkelere giren döviz miktarını artırır, yapılan istihdamı fazlaştırır. Özetle, bir taraftan ülkenin kalkınmasını sağlarken diğer bir taraftanda toplumun kalkınmasını gerçekleştirir.

KAYNAKÇA

- AB 2007–2013 programı , <http://cordis.europa.eu/fp7> (05.04.2006).
- AB istatistik birimi eurostat , <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, (04.04. 2006).
- AB rekabet politikası (dg competition), http://europa.eu/pol/comp/index_en.htm (14.05.2006).
- AB zararlı vergi rekabeti çalışmaları, http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/harmful_tax_practices/index_en.htm (11.05.2006).
- Abou-Stait, Fouad. Are exports the engine of economic growth? An Application of cointegration and causality analysis for Egypt 1977-2003, African development bank, 2005.
- Acar, Sadık 2004, uluslararası reel ticareti, teori, politikaları dokuz eylül üniversitesi yayınları, İzmir.
- Acinöroğlu, Serkan. Genel olarak vergi teşviklerinin ekonomi üzerine etkinliği, uluslararası iktisadi ve idari incelemeler dergisi, sayı.2 -2009.
- Ajmi, Ahdi N. causality between exports and economic growth in South Africa: evidence from linear and nonlinear tests no.49, 2001.
- Akbulut, Akın. e ihracatın vergilemesi, http://www.ekonomi.gov.tr/upload/482aa71b-d8d3-8566-4520fd864910d8d2/eihracatin_vergilemesi.pdf (29.11.2014).
- Akça, Mehmet. “ihracat teşviklerinin işletmeler üzerindeki etkileri (gaziantep ilinde bir uygulama)”, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi, gaziantep üniversitesi sbe, 2011), ss.71-93.
- Akkaya, Şahin. küreselleşme sürecinde vergi yapıları ve uluslararası vergi rekabeti, filiz kitabevi, İstanbul, 2005.
- Aktaş, R. (2016). uluslararası ticaret teorileri ve analizleri. cemal elitaş(ed.), uluslararası ticaret ve finansman. (3-20), Ankara, Gazi Kitabevi.
- Alkın, Erdoğan. “herkes için ekonomi”, ito yayınları, yayın no.21,(2009).
- Amadeo, Kimberly. Article, Trumos’s tax plan and how it affects you. 2018.

Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) yardımına ilişkin tebliğ, 98/10, para kredi ve koordinasyon kurulu.

Asomedy, “teşvik sisteminin aksayan yönleri”, Kasım 2002, ss. 9-19.

Atabay, İsmail (2005). İhracatçı işletmeler ile ihracatçı olmayan işletmeler arasındaki farklılıklar ve ihracat performansının analizi: zeytindağı sektöründeki bir inceleme. Doktora tezi, gebze yüksek teknoloji enstitüsü sosyal bilimler enstitüsü, Gebze.

Atayeter, Coşkun ve Arzu Erol, “Türkiye’de uygulanmakta olan ihracat teşvikleri”, ksu iibf dergisi, cilt.01, sayı.1, (2011), http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/1_1_T%C3%BCrkiye'de%20Uygulanmakta%20Olan%20%C4%B0hracat%20Te%C5%9Fvikleri.pdf (7.2.2015).

Aydoğuş, İsmail. Türkiye’nin Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde devlet yardımları, Afyon: A.K.U. Yayın, 2000.

Aykın Sibel Mehter, AB’de istihdama yönelik devlet yardımları, ab müktesebatında devlet yardımları ve Türkiye’nin uyumu, akdeniz üniversitesi akdeniz ülkeleri ekonomik araştırmalar merkezi, Antalya, 2004, s.392-393.

Barınır, İsmail. “Serbest bölgelerin katma değer vergisi kanunu karşısındaki durumu”, vergi dünyası, sayı.365, (ocak 2012), ss.112-129.

Başkaya, Fikret. Kalkınma iktisadının yükselişi ve düşüşü, imge yayınları, 3. baskı, ankara, 2000.

Baykal, M. C. (2000), “KOBİ’lere yönelik devlet yardımlarının Avrupa Birliği ve Türkiye karşılaştırması”, yeni Türkiye dergisi, yeni Türkiye araştırma ve yayın merkezi, sayı:36, Ankara.

Bayrakdar, Seda (2007). 1980 sonrası uygulanan iktisat politikalarının türk dış ticareti üzerine etkisi, yüksek lisans tezi, kırkkale üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, Kırkkale.

Berber, Metin. İktisadi büyüme ve kalkınma, 3. baskı, derya kitabevi, Trabzon, 2006.

- Bhagwati, J. (1971), "the generalized theory of distortions and welfare", in trade, balance of payments and growth, bhagwati et al (eds).
- Bilgiç, Mete : GATT uruguay roundu kapsamında uygulanan devlet yardımları ve sübvansiyonlar, KOSGEB, Ankara, 1999.
- Bilici, Nurettin. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri: genel bilgiler-mali konular-vergilendirme, seçkin yayıncılık, 2. baskı, Ankara, 2006.
- Biyase, Mduduzi ve Talent Zwane, "An export-led growth (elg) paradigm in africa: panel data approach", https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=CSAE2012&paper_id=158 (31.1.2015).
- Blonigen, B.; Prusa, T.J., antidumping, in the book edited by choi, e.k.,; harrigan, j., handbook of international trade, blackwell publishers, Oxford, U.K. and Cambridge, MA, 2003;
- Boratav, Korkut. Türkiye iktisat tarihi: 1908-2002, imge kitabevi, 9.baskı, Ankara, 2003.
- Boundaries of the firm: Insights from international entry mode research. / Brouthers, Keith D.; Hennart, Jean-Francois.
- Brecher, Richard (1974), "optimal commercial policy for a minimum-wage economy", journal of international economics, 4(2) 139-150.
- Brezilya ülke raporu, http://www.tetsiad.org/files/downloads/bilgi_bankasi/ulke_raporlari/ulke_raporlari_brezilya.pdf, (10.3.2015), s.27.
- Brink, lars. 2014. "countries in the commonwealth of independent states." rome: fao. <http://www.fao.org/3/a-i3883e.pdf>.
- Bulut, Fevzi ve Oktay Coşkun, "fason tekstil ve konfeksiyon hizmetlerinde kdv tevkifatı", mali çözüm dergisi, sayı.104, (eylül - ekim 2011), ss.176-192.
- Can, Ergüder. Avrupa Birliği bölgesel politikaları ve yapısal fonlar: uyum sürecinde türkiye için bir değerlendirme, asil yayın dağıtım, Ankara, 2004.
- Cangöz, Ahmet. "Yatırımlarda devlet yardımları", <http://www.verginet.net/Dokumanlar/2009/Yat%C4%B1r%C4%B1mlarda%20Yeni%20Te%C5%9Fvik%20ve%20Yard%C4%B1mlar%2017%2006%2009.pdf>, (31.1.2015).

Canitez, Murat. Uygulamalı gümrük mevzuatı, Ankara: Gazi Kitapevi, 2008.

Carbaugh, Robert. international economics, 2009.

Cremona, M., the external dimension of the internal market, part of the series the law of the single European market, hart publishing house, 2002

Çiloğlu, İsmail : “Teşvik politikalarının yönlendirme gücü”, hazine dergisi,

Dahilde ve hariçte işleme rejimi mevzuatı, http://www.jtr.org.tr/tr/docs/pdf/mevzuat/4-dahilde_isleme_11.pdf (9.11.2014)

Deniz Saadet, Türkiye’de devlet yardımları sisteminin gelişiminin değerlendirilmesi, ab’ye uyum süreci, ab müktesebatında devlet yardımları ve türkiye’nin uyumu, akdeniz üniversitesi Akdeniz ülkeleri ekonomik araştırmalar merkezi, Antalya, 2004, s.157-165

Derek C. Jones panu kalmi antti kauhanen devlet planlama teşkilatı, altıncı beş yıllık kalkınma planı 1990-1994.

Devlet planlama teşkilatı, beşinci beş yıllık kalkınma planı 1985-1989.

Devlet planlama teşkilatı, birinci beş yıllık kalkınma planı 1963-1967, Ankara, 1963.

Devlet planlama teşkilatı, dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı 2007-2013.

Devlet planlama teşkilatı, dokuzuncu kalkınma planı devlet yardımları özel ihtisas komisyonu raporu, Ankara, 2007.

Devlet planlama teşkilatı, dördüncü beş yıllık kalkınma planı 1979-1983, 786. madde.

Devlet planlama teşkilatı, ikinci beş yıllık kalkınma planı 1968-1972.

Devlet planlama teşkilatı, onuncu beş yıllık kalkınma planı 2014-2018.

Devlet planlama teşkilatı, sekizinci beş yıllık kalkınma planı 2001-2005.

Devlet planlama teşkilatı, üçüncü beş yıllık kalkınma planı 1973-1977.

Devlet planlama teşkilatı, yedinci beş yıllık kalkınma planı 1996-2000.

- Díaz-Bonilla, Eugenio, and Lucio Rea. 2000. "Trade and agroindustrialization in developing countries: trends and policy impacts." *agricultural economics* 23 (3): 219–29.
- Díaz-Bonilla, Eugenio. 2014. "On food security stocks, peace clauses, and permanent solutions after bali." ifpri working paper. Washington DC: IFPRI.
- Diversifying Russia, European bank for reconstruction and development, London
<http://www.ebrd.com/downloads/research/economics/publications/specials/diversifying-russia.pdf> (18.4.2015), s.35. (18.4.2015).
- Dixit, Avinash (1983), "International trade policy for oligopolistic industries", *economic journal*, 94(s) 1-16.
- Doing business In Poland, country commercial guide 2012, doing business in poland doing business in Poland, http://www.export.gov/poland/build/groups/public/@eg_pl/documents/webcontent/eg_pl_047519.pdf
- Doing business in Brazil , 2014 country commercial guide for u.s. companies,
http://www.export.gov/brazil/build/groups/public/@eg_br/documents/webcontent/eg_br_034878.pdf (17.3.2015).
- Doing business in Russia 2013, http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Cyprus/Local%20Assets/Documents/PDF/Doing_business_in_Russia_2013.pdf (18.4.2015).
- DPT. dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013): devlet yardımları özel ihtisas komisyonu raporu
- Draft ministerial decision on export competition WT/MIN(13)/W/12. 3–6 December 2013.
- DTM (dış ticaret müsteşarlığı), (2009), "katma protokolü" <http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/katmapro.htm>, erişim Tarihi: 30.09.2009
- DTÖ STA'na ilişkin bilgiler , http://www.wto.org/english/tratop_e/scm_e/subs_e.htm, (26.06.2006).
- Duran, Meltem. İhracata yönelik destekler, ito yayın no: 2004-33, İstanbul, 2004.
- Duran, Mustafa. Teşvik politikaları ve doğrudan sermaye yatırımları, ankara: hazine müsteşarlığı ekonomik araştırmalar genel müdürlüğü yayını, 2003.

- Durnagöl Hüzmeli, Yasemin. (2006) adaylık sürecinde türkiye ve ab'de devlet yardımları. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara, Ankara Üniversitesi
- Eker, A. (2000), "Avrupa Birliği ve Türkiye'nin dış ticaret rejimleri ve teşvik politikaları", yeni türkiye ab özel sayısı 2, yeni türkiye medya hizmetleri, yıl:6, sayı:2, İstanbul.
- Eker, Aytaç : Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de teşvik sistemleri ve politikaları, doğuş matbaacılık, İzmir, 1995.
- Ener, Meliha : Küresel pazarların ekonomik üsleri serbest bölgeler: teori, uygulama, ab sürecinde Türkiye'deki gelişimi, nobel yayın dağıtım, Ankara, 2005.
- Enterprises: Market access and market failure." a contributed paper prepared for presentation at the twenty-sixth conference of the international association of agricultural economists. Gold Coast, Queensland, Australia: August 12-18, 2006.
- Ernst&Young : Company taxation in the new eu member states: survey of the tax regimes and effective tax burdens for multinational investors, ernst&young publication, Manheim, 2004.
- Ertuğrul Özlem, AB bölgesel politikası çerçevesinde bölgesel yardımlar, tc başbakanlık hazine müsteşarlığı teşvik ve uygulama genel müdürlüğü, Ankara, 2003, s.43-52
- Ertürk, Emin (2001). Uluslararası İktisat. Alfa Yayıncılık.
- European Neighborhood: a statistical overview, Eurostat Statistical Books, 2009 edition.
- Evans, Peter . Embedded autonomy states and industrial transformation, 1997.
- Export credit financing system in oecd member and non-member countries: 1999 supplement, Paris, 1999.
- Exports, 2015. [Online] world's top exports. available
- FAO. 2000. "Multilateral trade negotiations on agriculture. a resource manual." Rome: FAO.
- Fortainer, F. 2008. "multinatioanal enterprises, institutions and sustainable development . amsterdam: university of Amsterdam business school, ph.d. thesis.
- Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Y. 2008, Sa. 1-2 761

Gazi Üniversitesi hukuk fakültesi dergisi C. XII, Y. 2008, Sa. 1-2 769

Graham, Frank (1923), "Some aspects of protection further considered,"

Hacıoğlu, Ali (2009). Türkiye’de dış ticaret mevzuatı ve ekonomi politikalarının arasındaki uyum sorunlarına ilişkin bir analiz, yüksek lisans tezi, trakya üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, Edirne.

Hakenberg, W. and Erlbacher F. (2003), “State aid law in the european courts in 2001 and 2002”, european competition law review, sweet and maxwell limited, volume: 24, issue: 9, London

Harmful tax competition: an emerging global issue, Paris, 1998.

Hazine müsteşarlığı. Avrupa Birliği’nde devlet yardımlarının kurallarını belirleyen çerçeve ilke ve kararlar, tc başbakanlık hazine müsteşarlığı teşvik ve uygulama genel müdürlüğü, Ankara, 2003.

Heakal, Reem. "What is the balance of payments?" Investopedia. N.p., 13 June 2013. Web. 20 Feb. 2014.

Hendrik S. Houthakker, NNDB, <http://www.nndb.com/people/868/000161385>

Hillman, A. (1989), The Political economy of protection, harwood academic publishers, New York.

Hoekman, Bernard, and Joel Trachtman. 2007. “Canada-Wheat: discrimination, non-commercial considerations, and state trading enterprises.” policy research working paper 4337. the world bank. development research group. trade team. August 2007.

Horrigan, David, Court Documents: Will they age well? [web page] Law.com, 17 February 2003.

Husted, Steven and Michael Melvin (1993), International economics, Harper-Collins, New York.

Irwin, Douglas A. (1996), Against the tide: an intellectual history of free trade, princeton university press, Princeton, NJ.

- İnanç, Mustafa. "Dahilde işleme veya geçici kabul izin belgesi kapsamındaki mal teslimlerinde tecil-terkin uygulamasında son durum", mali çözüm gergisi, sayı.106, (Temmuz-Ağustos 2011), ss.203-221.
- İpek, Hakan (2015). Uluslararası ticaret, türkiye- türkmenistan ilişkileri ve taşımacılık uygulamaları, yüksek lisans tezi, maltepe üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, istanbul.
- İTO. Avrupa Birliği yatırım teşvik sistemi ve Türkiye'deki durum, seminer 04.10.2004, yayın no: 2005-6, İstanbul, 2005.
- Jackson, James K. "financing the U.S.Trade deficit." Www.fas.org. N.p., 23 Dec. 2013. Web. 19 Feb. 2014.
- Jayme, Frederico G. "notes on trade and growth", texto para discussao, No.166, Sayı.9, (2001), <http://core.ac.uk/download/pdf/6520105.pdf> (30.1.2015).
- Johnson, Harry G. (1965), "Optimal trade intervention in the presence of domestic distortions", in trade, growth and the balance of payments, caves, johnson and kenen (eds).
- Kaçmaz, Ersoy (2014). Türkiye'de dış ticaret işlemlerinde uygulanan finansman teknikleri ve lojistik sektörüne yönelik bir araştırma, yüksek lisans tezi, maltepe üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, İstanbul.
- Kara, Meryem (2012). E- dış ticarete karşılaşılan sorunlar üzerine bir araştırma: gıda sektörü örneği, yüksek lisans tezi, fatih üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, istanbul.
- Karafakioğlu, Mehmet (2008). Uluslararası pazarlama yöntemi teori, uygulama ve örnek olaylar. Beta yayınları, İstanbul.
- Karakoç, Oğuz : Rekabet kurallarının uluslararasılaşması süreci ve uluslararası örgütlerin politikaları, rekabet kurumu yayın no: 0127, Ankara, 2003.
- Karluk, Rıdvan, Avrupa Birliği kuruluşu, gelişmesi, genişlemesi, kurumları sf.263-272
- Karluk, Rıdvan. Uluslararası ekonomik ve mali kuruluşlar, 5. basım, turhan kitabevi, ankara, 2002.

- Kaya, Feridun (2010). Uluslararası ticarete temel kavramlar. http://arc-hive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/mevzuatserisi/mevzuat10/002_bolum_1_ve_2.pdf (erişim tarihi: 21.05.2016).
- Kobifinans, "KOBİ Destekleri", <http://www.kobifinans.org/article/danismacategory/56/>, (18.05.2006)
- Kobinet Finans Dünyası, "Risk Sermayesinin Dünya ve Türkiye'deki Uygulamaları", <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/finans/003d.html>, (04.04.2006).
- Kok, Wim : Facing the challenge the lisbon strategy for growth and employment, http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/index_en.html, (04.04.2006).
- Korkmaz, Suna. "Türkiye ekonomisinde ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi", business and economics research journal, cilt.5, sayı.4, (2014), ss.122-127.
- Köksal, Tunay. Uluslararası ticaret hukuku, adalet yayınevi, Ankara, 2012.
- Krugman, Paul R. (1979), "increasing returns, monopolistic competition, and international trade", journal of international economics, 9(4) 469-479.M
- Leblebici, F. (2002), Devlet yardımları uygulamasının maliyeti ve ekonomik göstergeler ile mukayesesi, dpt yayın no:1663, Ankara.
- Leibfritz, Willi Bibbee, Thornton A. : Taxation and economic performance, oecd economic department working papers no: 176, Paris, 1997.
- Mayer, W. (1984), "endogenous tariff formation", american economic review, 74(5) 970-985. (also in bhagwati readings)
- McCorrison, Steve, and Donald MacLaren. 2006. "The economic effects of state trading enterprises: market access and market failure." a contributed paper prepared for presentation at the twenty-sixth conference of the international association of agricultural economists. Gold Coast, Queensland, Australia: August 12-18, 2006.
- Melvin, James (1968), "Production and trade with two factors and three goods", american economic review, 58(5) 1249-1268.

Metin Altıok yrd. doç. dr. Mersin üniversitesi i.i.b.f. iktisat bölümü keynes ve keynesçi ku-
ramda kriz ve iktisat politikası tartışmaları

Mill, James (1821), Elements of political economy, London: Baldwin, Cradock & Joy.

Mollasalihoglu, Yavuz. "İhracat teşvikleri", dtm dış ticaret dergisi, sayı.13, (nisan, 1999),
ss.38-59.

Morisset, Jacques pırna, Neda. How tax policy and incentives affect foreign direct investment:
a review, worldbank policy.

Nello, Susan Senior, European Union: economics, policies and history, London, McGraw-Hill,
2005, p. 392

Nelson, D. & Low, G. & Ellis, R. (Winter 2007). Emo-tional intelligence: A transformati-
ve theory and applied model of positive personal change. Annals of the Ameri-can Psychot-
herapy Association, 10(4), 30-35.

O'Sullivan, Arthur, and Steven M. Sheffrin. Economics: Principles in Action. Needham, MA:
Prentice Hall, 2003. Print.

OECD. Competition policy in subsidiaries and state aid, daffle/clp (2001)24, Paris, 2001.

Official Journal of European Union, guidelines on national regional aid for 2007-2013, c 54,
ss. 13-44, 04.03.2006.

Ortaç, Serhan (2010). Dış Ticaret işlemleri, muhasebe uygulamaları ve uygulamaların muhase-
beleştirme standartları karşısındaki durumu, yüksek lisans tezi, gazi üniversitesi sosyal
bilimler enstitüsü, Ankara

Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe, Şevket Tüylüoğlu. Ekonomik Entegrasyon,2013.

Oxford review of economic policy, volume 22, issue 4, 1 december 2006, pages 526-
538, <https://doi.org/10.1093/oxrep/grj031>Özçelik, Yılmaz iktisat kitabı

Özer, Mustafa ve Levent Erdogan, "Türkiye'de ihracat, ithalat ve . ekonomik büyüme arasın-
daki ilişkilerin zaman serisi analizi", ekonomik yaklaşım dergisi, cilt.17, sayı.60-61,
http://ekonomikyaklasim.org/pdfs2/eyd_v17_n60_61_a05.pdf (17.2.2015), ss.95-110.

Pelkman, J.; European integration: methods and economic analysis, 3rd edition, Harlow, Financial Times/Prentice-Hall, 2006;

Ramaswami, V.K. (1968), "International factor movement and national advantage", *economica*, 35(139) 309-310.

Reinhart ve Rogoff "The risks of rising debt, while apparently far off, cannot be lightly dismissed.",2010.

RUBINI, L. (2004), "The International context of ec state aid law and policy: the regulation of subsidies in the wto", the law of state aid in the european union, oxford university press, new york.

Sakarya, Şakir. "İhracat yapan işletmelerin finansman kaynaklarının belirlenmesine yönelik bir alan araştırması", <http://journal.mufad.org.tr/attachments/article/231/10.pdf> (25.11.2014).

Sanver, Eray (2014). 2014 Türk dış ticaret rejimi ile ilgili düzenlemeler. <http://docplayer.biz.tr/1363111-2014-turk-dis-ticaret-rejimi-ile-ilgili-duzenlemeler-21-02-2014-hazirlayan-eray-sanver-yeminli-mali-musavir.html> (erişim tarihi: 21.05.2016).

Sayı 13, (Ocak 2003), ss. 29-48.

Sen. Ron Wyden is backed by Rep. Earl Blumenauer as he speaks at a news conference in Portland on April 9. (AP Photo/Don Ryan)

Seyidoğlu, Halil (2003). Uluslararası finans. Güzem can yayınları, İstanbul.

Seymen, Dilek (2015). Dış ticarete ödeme yöntemleri. <http://www.deu.edu.tr/userweb/dilek.seymen/dosyalar/odeme%20yontemleri.pdf> (Erişim Tarihi: 21.05.2016).

Sharma, A. ve T. Panagiotidis, "An analysis of exports and growth in india: cointegration and causality evidence (1971-2001)" *review of development economics*, vol. 9 2004, ss. 232-248.

Stein, Herbert. "What is the balance of payments?" *investopedia. liberty fund, inc.*, n.d. web. 20 Feb. 2014.

Şekeroğlu, Gökhan. "Türk gümrük mevzuatı"nın topluluk mevzuatına uyumu", (yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2007), ss.61-79.

Temiz, Dilek. "Türkiye'de reel ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: 1965-2009 dönemi", hitit üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi, yıl.3, sayı.1-2, (Haziran-Aralık 2010), ss.72-82.

The European Union and Russia: Statistical comparison, Eurostat Statistical Books, 2007 edition.

TOSUN, Erdal. Türkiye'de kamu kesimi ve özel kesim ayrımının normatif ve reel planda önemi ve sınırları, tc maliye bakanlığı bütçe ve mali kontrol genel müdürlüğü, devlet bütçe uzmanlığı araştırma raporu, Ankara, 1996.

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi sürecinde orta asya ülkelerinin yaklaşımları / the approaches of central asian countries in the liberalization process of international trade yrd. doç. dr. Nazım Çatalbaş 2014

Vanek, Jaroslav (1968), "The factor-proportions theory: the n-factor case", kyklos, 21(4) 749-756.

Workman D. Bangladesh's Top 10 exports - world's top

WTO. 2005. Ministerial declaration. wt/min(05)/dec. 18 December 2005.

WTO. 2008. Revised draft modalities for agriculture. tn/ag/w/4/rev.4. 6 december 2008.wto.

WTO. 2014. Background document on export subsidies, export credits, export credit guarantees or insurance programmes, international food aid and agricultural exporting state trading enterprises. g/ag/w/125 and annexes. 21 may 2014

www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/lizbon_antlasmasi.pdf

Yerci, C. : "Türkiye İle Avrupa Birliği arasında gümrük birliği ve ihracat teşvikleri", vergi sorunları dergisi, sayı 77, (şubat 1995), ss. 73-78.

Yrd.Doç.Dr. Feridun Kaya (Ünite 1, 2, 4, 6) Öğr.Gör.Dr. Neslihan Turguttopbaş (ünite 3, 5, 7) : dış ticaret işlemleri 2012, t.c. anadolu üniversitesi yayını no: 2526

Yurdakul, Elif M. (2014). Türkiye’de ithalat gelişimi ve ithalatın yapay sinir ağılar yöntemi ile tahmin edilebilirliğine yönelik bir analiz, yüksek lisans tezi, adnan menderes üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, Aydın.

İnternet Kaynakları

<http://www.worldstopexports.com/bangladeshs-top->

<http://business.inquirer.net/10205/expert-says-philippine-tax-system-a-%E2%80%98complicated-mess%E2%80%99>

http://ec.europa.eu/trade/creatingopportunities/bilateralrelations/regions/euromed/index_en.htm

http://ec.europa.eu/trade/creatingopportunities/bilateralrelations/regions/euromed/index_en.htm

<http://ec.europa.eu/trade/wider-agenda/development/>, website consulted on May 23rd 2011

http://eeas.europa.eu/la/index_en.htm

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tet00037&language=en>, webpage accessed on May 26th 2011; website

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tet00037>, website accessed on May 26th 2011

http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/7/25/06/index.tkl?term=&s=1&e=10&pos=360&all=1

<http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDBViewData.aspx?Language=E>, accessed on May 26th 2011

<http://tariffdata.wto.org/ReportersAndProducts.aspx>, website accessed on May 25th 2011;

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/october/tradoc_145263.pdf, webpage accessed on May 25th 2011

http://unctad.org/en/Docs/iteipcmisc3_en.pdf

<http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com...lizon>

http://www.eeas.europa.eu/us/index_en.htm

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,adı : Ceylan Bulgan Aras
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi (gün/ay/yıl) :22/03/1987
Doğum Yeri :Adana
Medenihali :Evli
Adresi :Eğrçam mah. 10. Cad. Semiha hanım apt. kat:11 Daire:22
Yenişehir/MERSİN
Telefon :(542)4247405
E-Posta :ceylanmusa@windowslive.com

Eğitim Derecesi Eğitim Birimi

Mezuniyet yılı

Lisans Çağ Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı

2011

İş Deneyimi

Yıl

Çalıştığı Yer

Görev

2012- 2016

Ata Yurtdışı Eğitim

Eğitim Danışmanı

2016-devasm ediyor

Leda Yurtdışı Eğitim

Eğitim Danışmanı

Yabancı Dil

İngilizce

İlgi Alanları

Kitap okuma, Yüzme, Seyahat etmek

T.C.
TOROS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNTİHAL PROGRAMI RAPORU

ULUSLARARASI TİC. VE LOJİSTİK ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 31 / 08 / 2018

Tez Başlığı:

Avrupa Birliği ve DTÖ Çerçevesinde Uygulanan Tesvikler

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın;

a) Giriş,

b) Ana bölümler ve

c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 111 sayfalık kısmına ilişkin, 31 / 08 / 2018 tarihinde enstitü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 29 'dır.

Uygulanan filtrelemeler: (Hangi filtreleme uygulandı ise ilgili kutucuk işaretlenmelidir.)

1- Kaynakça hariç

2- Alıntılar hariç

3- Benzer kelime sayısı 10 adet yapıldığında en fazla %10,

1- Kaynakça hariç

2- Alıntılar dahil

3- Benzer kelime sayısı 10 adet yapıldığında en fazla %30'u geçmemelidir.

Tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Yukarıda belirtilen başlıkta danışmanımla birlikte tamamlamış olduğum tezin fikir/araştırma sorusu, yöntem, bulgular ve tartışma kısımları özgün olup kısmen veya tamamen diğer çalışmalardan alınan kısımlar olduğu durumlarda kaynak belirtilmesine dikkat edilmiştir. Tezin, tez yazım kurallarına uygun olarak ve intihal olmaksızın hazırladığımı taahhüt eder; intihal olması durumunda tez çalışmamın başarısız sayılacağını ve mezuniyetimin iptalini kabul ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı : Ceylan BULGAN ARAS

İmzası

Tarih: 31 / 08 / 2018

Yukarıda kişisel ve tez bilgileri verilen öğrencimin belirtilen başlıkta birlikte tamamlamış olduğumuz tez çalışması Turnitin intihal yazılım programında kontrol edilmiş ve etik bir ihlale rastlanmamıştır. İntihal yazılım programının rapor çıktısı ektedir. Ayrıca tezin fikir/araştırma sorusu, yöntem, bulgular ve tartışma kısımları özgün olup kısmen veya tamamen diğer çalışmalardan alınan kısımlar olduğu durumlarda kaynak belirtilmesine dikkat edilmiştir.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı : Doç. Dr. Tunay KÖKSAL

İmzası

Tarih: 31 / 08 / 2018

Ek: İntihal yazılım programının rapor çıktısı (...3...sayfa)

AVRUPA BİRLİĞİ ve DTÖ
ÇERÇEVESİNDE
UYGULANAN
TEŞVİKLER

Yazar Ceylan Bulgan Aras

Gönderim Tarihi: 31-Ağu-2018 11:46AM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 995346563

Dosya adı: Ceylan_Bulgan_Aras-Tez-31.08.2018.docx (2.05M)

Kelime sayısı: 27249

Karakter sayısı: 20038

AVRUPA BİRLİĞİ VE DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ÇERÇEVESİNDE UYGULANAN TEŞVİKLER

ORIJINALLIK RAPORU

%**29**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**29**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**2**

YAYINLAR

%**8**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	% 22
2	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 2
3	www.ismailkara.net İnternet Kaynağı	% 1
4	www3.kalkinma.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	www.usakhabermerkezi.com İnternet Kaynağı	% 1
6	dergi.sayistay.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	Submitted to Beykent Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 1
8	www.abmaliye.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1

Alıntıları çıkart

Kapat

Eşleşmeleri çıkar

< %1

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde